

INDEX

INDEX	3
SIGLE ȘI ABREVIERI	5
INTRODUCERE	6

SECȚIUNEA I ASPECTUL ISTORICO-JURIDIC CAPITOLUL I

ÎNCEPUTUL MISIUNII ORDINULUI FRANCISCAN PE TERITORIUL ACTUAL AL ROMÂNIEI

1. Premisă	8
2. Începutul misiunii fraților minori pe teritoriul Moldovei și al Țării Românești	9
3. Fondarea Misiunii în Moldova și Valahia	12
4. Situația misionarilor franciscani după 1642 în Moldova, până la instituirea Prefecturii Misiunii <i>in loco</i>	14
5. Condițiile politice și religioase la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVIII-lea	16
5.1. Moldova	17
5.2. Țara Românească	20
5.3. Transilvania	23
6. Concluzie	28

CAPITOLUL II ÎNFIINȚAREA CANONICĂ A PROVINCIEI "SFÂNTUL IOSIF, SOȚUL PREASFINTEI FECIOARE MARIA"

1. Premisă	30
2. Context	30
3. Actul de întemeiere	33
4. Recunoașterea din partea Bisericii Locale	39
5. Efecte juridice	43
5.1. Personalitate juridică	43
5.2. Obligații și drepturi	45
6. Concluzie	46

SECȚIUNEA A II-A
ASPECTUL ACTUAL

CAPITOLUL I
ORGANIZAREA INTERNĂ A PROVINCIEI "SFÂNTUL IOSIF, SOȚUL
PREASFINTEI FECIOARE MARIA" ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XX

1. Premisă	47
2. Prezența fraților în Provincia <i>Sfântul Iosif</i>	48
3. Convente.....	52
3.1. Prezența în cadrul Diecezei Romano – Catolice de Iași.....	52
3.2. Prezența în cadrul Bisericii Greco-Catolice din România.....	58
4. Activitate religioasă.....	62
4.1. Asociația Armata Maicii Domnului.....	62
4.2. Activitatea misionară a fraților.....	63
5. Activitate culturală.....	64
5.1. Școlile.....	64
5.2. Formarea tinerilor frați franciscani.....	65
5.3. Activitatea literară a franciscanilor minori conventuali.....	66
5.4. Alte publicații.....	69
5.6. Editura Serafica.....	70
6. Concluzie.....	70

CAPITOLUL II
DESPRE ACTIVITATEA JURIDICĂ ȘI ORGANIZATORICĂ
ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XX

1. Premisă	72
2. De la sfârșitul celui de-al II-lea Război Mondial până la sfârșitul anilor '80	72
2.1 Franciscanii în prigoana comunistă.....	74
2.2. Membrii Provinciei în timpul dictaturii comuniste.....	79
2.3. Prezența în cadrul Biserica Greco-Catolică.....	81
3. Despre activitatea organizatorică din 1989 până astăzi.....	81
3.1. Aspecte istorico-juridice.....	82
3.2. Asociația Preoților Franciscani din România.....	90
4. Concluzie.....	93
CONCLUZIE.....	94
I. IZVOARE.....	96
II. BIBLIOGRAFIE.....	97

SIGLE ȘI ABREVIERI

a.	anul
AA. VV.	Autori diferiți
AAS	Acta Apostolicae Sedis
ACG	<i>Arhiva Curiei Generale a O.F.M.Conv.</i>
AM	Anales Minorum
APF	<i>Acta S. Congregationis de Propaganda Fide</i>
art.	articolul
ASCPF	Acta Sanctae Congregationis de Propaganda Fide
ASPPF	Arhiva Sacrei Congregații Propaganda Fide
can.	canonul
Cf.	confer/vezi
CIC	Codex Iuris Canonici
col.	coloana
coll.	coloanele
cuv.	cuvântul
DDC	Dictionnaire de Droit Canonique
DIP	Dizionario degli Istituti di perfezione
ed.	editor
MF	Miscelanea francescana
MSA	Mesagerul Sfântului Anton
nr.	numărul
OFMCONV	Ordinul Fraților Minori Conventuali
op. cit.	operă citată
p.	pagina
pp.	paginile
sec.	secolul
sf.	sfântul
urm.	următoarele
vol.	volumul

INTRODUCERE

Canonul 621 din actualul Cod de Drept Canonic al Bisericii Romano Catolice de rit latin stabilește că *unirea mai multor case care, sub același Superior, constituie o parte imediată a institutului și este înființată în mod canonic de autoritatea legitimă, poartă denumirea de provincie*¹.

Plecând de la conținutul acestui canon, în această lucrare de licență ne propunem să analizăm aspectele istorico-juridice ale Provinciei *Sfântul Iosif, Soțul Preasfintei Fecioare Maria* a Fraților Minori Conventuali din Moldova înființată în mod canonic la 26 iulie 1895 după o prezență de aproape 800 de ani pe aceste meleaguri. Din acest motiv ne-am propus să analizăm două aspecte intrinsec legate între ele, primul: aspectul istorico-juridic în care vom analiza prezența fraților minori conventuali în *Misiunea* din Moldova și momentele principale de integrare a activității lor în contextul socio-cultural-istoric, care a dus mai apoi la organizarea de sine stătătoare prin înființarea Provinciei; al doilea: situația actuală în care vom analiza modul în care s-a actualizat acest proces juridic mai ales în cele trei perioade: 1) de la înființarea și până la suprimarea ei de către regimul comunist instalat în România după cel de-al doilea război mondial; 2) perioada de persecuție din partea statului român și lipsa de organizare întrucât Provincia s-a găsit înfara legii și 3) perioada de reorganizare și refacere după anul 1990. În felul acesta pentru o organizare cât mai sistematică a acestei lucrări am considerat că este mai util ca ea să cuprindă două părți.

În primul capitol al primei părți vom scoate în evidență însemnătatea juridică a primelor documente care atestă începutul misiunii părinților franciscani conventuali pe teritoriul actual al României precum și situația politico-religioasă în care se găsea țara noastră. Și pentru ca studiul să fie complet, va trebui să ținem cont și influențele țărilor vecine precum și amprenta acestora asupra prezenței catolice de la noi. Vom analiza apoi organizarea teritoriului de misiune care era condusă mai întâi de la Constantinopol de către Ordinul Fraților Minori Conventuali până în 1650 când a fost întemeiată Prefectura Apostolică a Misiunii în Valahia și Moldova avându-l ca prim prefect pe părintele Bonaventura Campofranco; apoi vom analiza condițiile politico-religioase de la sfârșitul

¹ *Codex Iuris Canonici*, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Romae, 25.01. 1983, în *AAS*, nr. 75, 1983, can. 621.

secolului al XVI-lea și în perioadele imediat următoare a Bisericii în cele trei mari provincii: Moldova, Țara Românească și Transilvania.

Centrul tezei îl constituie următorul capitol care analizează Decretul Congregației de Propaganda Fide a înființării Provinciei. Astfel vom analiza contextul istoric și situația politică din acea perioadă de la noi din țară caracterizată prin schimbări istorice majore privitoare la organizarea politică a Regatului României, după care vom analiza fiecare punct în parte a Decretului.

În a doua secțiune vom vedea în ce mod acest act istorico-juridic a fost concretizat și ce influență a avut în activitatea pastorală din parohii, misiuni, prin tipărirea de cărți și reviste, asistență religioasă, umanitară și educațională până la 1948.

A urmat o perioadă de suferință, de încercare care sperăm că va folosi spre maturizarea a Provinciei care s-a bucurat de exemplul de fidelitate a atâtor frați ne vorbesc astăzi cu atâta simplitate prin viața lor.

Îndepărtarea regimului dictatorial în decembrie 1989 deschide noi perspective și noi forme de organizare a unei provincii religioase care în contextul societății de atunci o unire a tuturor forțelor și o punere în practică a doctrinei Conciliului Vatican II. Astfel că frații au avut posibilitatea de a se reorganiza și de a cere din nou recunoașterea din partea statului ca Ordin religios, reluarea activității pastorale în unele convente ce au aparținut Provinciei, redeschiderea și refacerea Seminarilor pentru formare, reluarea activității pastorale în cadrul Bisericii Greco-Catolice mai întâi la București și apoi în cadrul eparhiei greco-catolice de Oradea.

La sfârșitul acestui capitol vom vedea parcursul juridic de recunoaștere a Provinciei de după 1989 prin înființarea Asociației Preoților Franciscani din Moldova în 1990, care și-a schimbat denumirea la 2 mai 2002 în Asociația Ordinul Fraților Minori Conventuali (Provincia Sfântul Iosif) din România.

Și ca o concluzie la această scurtă introducere doresc să mulțumesc tuturor persoanelor de bunăvoință care m-au călăuzit și mi-au stat alături pe întreg parcursul cercetării mele și care mi-au pus la dispoziție bibliografia și materiale de arhivă din care am putut să mă inspir. Un sincer mulțumesc Rectorului acestui Institut pentru anii de formare, decanului facultății de teologie pastorală și conducătorului de licență care printr-o metodologie proprie și eficientă m-a ajutat să duc la bun sfârșit această lucrare de licență.

SECȚIUNEA I
ASPECTUL ISTORICO – JURIDIC

CAPITOLUL I
ÎNCEPUTUL MISIUNII ORDINULUI FRANCISCAN
PE TERITORIUL ACTUAL AL ROMÂNIEI

1. Premisă

Orice act istorico-juridic pentru a fi bine înțeles trebuie să i se cunoască fundamentele și începutul. În acest capitol vom scoate în evidență primele documente care ne atestă începutul misiunii părinților franciscani, dar și situația politico-religioasă de pe teritoriul actual al României.

Vom observa influențele țărilor vecine care și-au pus mult amprenta asupra prezenței catolice de aici. Această influență a avut elemente pozitive, dar nu numai. Noi nu suntem în măsură să dăm calificative însă suntem datori să avem o imagine de o anumită claritate și mai ales să fim recunoscători celor care au încercat să sprijine.

Vom vedea că misiunea din sud-estul Europei și din Orientul Apropiat era coordonată de Ordin de la Constantinopol, coordonare imperfectă datorită distanțelor mari, dintre centru și teritoriu de misiune, ceea ce duce în 1650 la înființarea Prefecturii Apostolice în loco a Misiunii din Valahia și Moldova avându-l ca prim prefect pe părintele Bonaventura Campofranco.

În continuare vom analiza condițiile politice și religioase de la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea după care vom analiza situația Bisericii în perioada următoare în cele trei mari provincii: Moldova, Țara Românească și Transilvania.

2. Începutul misiunii fraților minori pe teritoriul Moldovei și al Țării Românești

Primul document scris care atestă prezența franciscanilor pe teritoriul actual al României, este o cerere a papei Grigore al IX-lea adresată dominicanilor și franciscanilor, datată în anul 1238, prin care li se solicita acestora să predice o cruciadă împotriva țarului Ioniță Asan al II-lea, care domnea peste țaratul Româno–Bulgar². Acesta îi persecuta pe creștinii de rit latin. Se poate deduce astfel că franciscanii au trecut în ținuturile noastre cu armata regelui ungar Bela al IV-lea.

Documentul care a semnat în mod oficial trimiterea Ordinului franciscan cu o misiune specială din partea Bisericii, către valahi și cumani, a fost bula emisă de Papa Grigore al IX-lea, Cum hora undecima, din 11 iunie 1239, în care franciscanilor le era cerut să meargă în misiune la bulgari și cumani și li se acorda anumite privilegii³.

Un alt document carte vorbește despre prezența fraților franciscani în Cumania, adică Moldova și nordul Valahiei, este o scrisoare a regelui Bela al IV-lea din 1241, adresată lui Konrad, regele Germaniei, prin care îi face cunoscute dezastrea provocate de către tătari, menționând și masacrarea arhiepiscopilor, episcopilor, călugărilor, fraților minori (franciscani) și dominicanilor din Ungaria, Bulgaria, Cumania și Rusia. Putem deduce din această scrisoare că franciscanii răspuseseră invitației lui Grigore al IX-lea adresate prin bula Cum hora undecima și ajunseseră aici înainte de anul 1241.

Luând sfârșit năvălirea tătarilor (în 1241 răvășiseră toată Europa Orientală), drept consecință a tentativei Conciliului din Lyon (1245) de a uni cel două Biserici din Răsăritul și Apusul Europei, Papa Inocențiu al IV-lea a trimis mai mulți misionari franciscani la bulgari, valahi, cumani și tătari⁴.

S-a înregistrat astfel convertirea multor cumani și tătari și întoarcerea multor Valahi⁵ la aceeași credință. Mai mult, în anul 1263 franciscanii au construit în Transilvania mănăstirile din Târgu-Mureș și Bistrița ardeleană, care erau chiar la granițele Moldovei de astăzi. Trebuie să notăm că în Transilvania majoritatea populației era formată din români, astfel că misionarilor le era la îndemână trecerea în Moldova.

Una dintre consecințele conflictului dintre Bizanț și Roma a fost accentuarea poziției antilatiniste a ierarhiei ortodoxe care activa pe teritoriul Cumaniei. Este semnificativă în acest

² *Bullarium Franciscanum*, vol. I, 247-248.

³ *Ibidem*, vol. I, 269.

⁴ *Ibidem*, vol. I, 354, 357, 360, 362.

⁵ IOSIF PETRU M. PAL, *Originea Catolicilor din Moldova și Franciscanii păstorii lor de veacuri*, Ed. Serafica, Săbăoani 1942, 27.

sens scrisoarea din 1304 a Papei Benedict al XI-lea adresată Ministrului provincial al dominicanilor din Ungaria: Quia igitur quasdam amplas et populosas provincias Albaniam, Cumaniam prope Hungariam sitas...⁶ Din această scrisoare reiese că în anul 1304 în Cumania se găseau episcopi, preoți și credincioși, care păstraseră ritul latin din timpul țarului Ioniță Asan și al Papei Inocențiu al III-lea.

În anul 1352, Dragoș Vodă trece în Moldova și întemeiază Principatul Moldovei. Numărul românilor din Moldova, adică al celor de rit latin a crescut, și asta pentru că cei care l-au însoțit pe Dragoș Vodă erau și ei latini, așa cum avea să scrie mai târziu Dimitrie Cantemir, principele iluminist al Moldovei, în opera sa *Descriptio Moldaviae* (1689):

De fapt, este știut celor care cunosc istoria ecleziastică că Transilvania și Ungaria, înainte de întemeierea Moldovei, nu s-au supus niciodată Constantinopolului; adică, înainte de venirea în acele țări a sectelor lui Luther și Calvin, toți locuitorii erau fii ai Bisericii Occidentale... Urmașii lui Dragoș au păstrat aceeași religie pe care au avut-o înainte de a veni în Moldova⁷.

Un alt document care atestă prezența franciscanilor în Moldova la începutul sec. al XIV-lea, este relația pe care episcopul Girolamo Catalano, întors din misiune din Cumania, a prezentat-o Papei Ioan al XXII-lea la 6 martie 1322. În această relația se consemnează că dieceza sa se extindea din orașul Varna al Bulgariei până la Saray, în latitudine, și de la Marea Neagră până la pământul Rutenilor în longitudine⁸. Același episcop amintește că franciscanii au construit 40 de biserici și au predicat Evanghelia acelei populații - bulgarilor, valahilor, cumanilor și tătarilor - timp de 80 de ani⁹.

Activitatea misionarilor a fost însoțită de diferite dificultăți. Între 1314-1329 la Cetatea Albă au fost omorâți câțiva frați. Între aceștia este amintit fratele Angelo de Spoleto. Despre el, despre masacrul altor frați franciscani și despre mănăstirile lor amintește și codicele *Anonymi Minoritae*, care se găsește la Londra: *In Mauro-Castro (Cetatea Albă)... isti sunt Fratres Minores qui fuerunt martires in Tartaria (c. 1314-1329) ... In Mauro-Castro, fr. Angelo de Spoleto, tunc custos, fuit mactatus per Vulgaros¹⁰.*

⁶ E. HURMUZACHI, *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. I (1199-1345), București 1887, 563- 565.

⁷ DIMITRIE CANTEMIR, *Descriptio Moldaviae*, București 1973, 338.

⁸ G. GOLUBOVIC, *Biblioteca bio-bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente Francescano* (BTS), vol. III (1300-1332), Quaracchi 1906, 48.

⁹ *Ibidem*, 48.

¹⁰ În *Epistola Fratrum Minorum "Iuxta Indiam" evangeliantium ad capitulum generale*, Wadding, AM, VII, 712-714; cf. GOLUBOVICH, BTS, II, 72; cf. I. DUJČEV, *Il franciscanesimo in Bulgaria nei secoli XIII e XIV* în *Miscelanea francescana* 34 (1934), 260-261.

În anul 1326, doi frați franciscani polonezi, Luca și Valentin, au fost torturați și martirizați de către tătari în Livonia. Au fost înmormântați apoi cu mare venerație la Siret¹¹. Aceeași soartă au avut-o fr. Blasius și fr. Marcu, în 1340¹².

Este de amintit faptul că, deși la venirea lui Dragoș Vodă în Moldova, în 1352, se poate vorbi despre prezența creștinismului de rit latin în Moldova, elementul bizantin continua să persiste prin preoții ortodocși care aparțineau Patriarhiei ortodoxe de Ocrida din Bulgaria. Putem consemna un fapt semnificativ, înregistrat în timpul domniei lui Bogdan în Moldova (1359-1365). Acesta, pentru a obține independența de Ungaria, declară Biserica din Moldova supusă episcopului de Harici (1359-1365) și trece el însuși la ritul grec. Soția lui, Maria, după cum scrie istoricul C. Gane, rămâne catolică¹³, astfel încât fiul ei, Lațcu, în momentul în care devine Voievod al Moldovei (1366), reafirmă unitatea Bisericii Catolice din Moldova cu Roma. În acest sens, a fost ajutat de doi franciscani, fr. Nicolae de Mehlsack și fr. Paul de Schweindnitz.

Același Voievod avea să ceară și să obțină de la Papa Grigore al XI-lea numirea ca episcop a fratelui franciscan Andrei de Cracovia, misionar în Moldova pentru mai mulți ani. Acesta în ziua de 9 martie 1371 a fost consacrat episcop, pentru noua dieceză alegându-și ca sediu episcopal, orașul Siret¹⁴. Opera lui Lațcu Vodă nu a avut un caracter definitiv, puțini români aderând la ritul latin.

Papa Grigore al XI-lea în 1371 a cerut fratelui Nicolae de Crosno, Superiorul vicar al franciscanilor din Rusia, sub a cărui jurisdicție se aflau și cei din Moldova, să aleagă un număr de 30 de frați care să meargă în Moldova și să contribuie la întărirea unității cu Roma¹⁵. În 1399, același franciscan a primit de la Papa o scrisoare, în care Romanul Pontif îi mulțumea pentru apostolatul roditor al franciscanilor în Moldova (Terrae Minoris Valachiae)¹⁶.

Despre activitatea fraților franciscani în Valahia și Moldova și existența catolicilor în această perioadă se vorbește într-o scrisoare a Papei Grigore al XI-lea din 1374 în care își exprima decizia prin care cerea arhiepiscopului de Esztergom să instituie un episcop pentru românii catolici, indicându-l pentru aceasta pe fr. Antonio de Spoleto, care cunoștea limba română și activa de mai mult timp în această zonă (*ipsi Walachones de solo ministerio, ut*

¹¹ WADDING, *Anales Minorum*, VII, Quaracchi, Roma 1733, 65.

¹² *Ibidem*, 242.

¹³ Cf. C. GANE, *Trecute vieți de Doamne și Domnițe*, vol. I, București 1936, 20.

¹⁴ Cf. C. GIURESCU, *Istoria românilor*, vol. I, București 1913, 384-389.

¹⁵ Cf. C. EUBEL, *Bullarium Franciscanum*, vol. VI, Roma 1902, 463.

¹⁶ *Ibidem*, 463.

*dicitur sacerdotum hungarorum non sunt bene contenti*¹⁷) cu sediul episcopal la Argeș. Acești Walachones erau de fapt sașii stabiliți în Valahia, care și-au însușit limba și tradițiile locului.

3. Fondarea Misiunii în Moldova și Valahia

În Evul Mediu Ordinul Fraților Conventuali prezent la Constantinopol (în cartierul Pera) prin Provincia de Orient își coordona activitatea în sud-estul Europei, Asia Minoră și Orientul Apropiat, teritorii ocupate de Imperiul Otoman. Activitatea misionarilor franciscani din cele două provincii românești fiind direct sub jurisdicția acesteia.

Congregația Propaganda Fide încredințează conventualilor, la cererea Ministrului General Giacomo Montanari, misiunea din Moldova și Valahia; acordă toate facultățile necesare primilor misionari la 25 aprilie 1623, dată care poate fi considerată ca și momentul fondării misiunii Fraților Minori Conventuali în Moldova și Valahia, misiune ce va fi considerată ca fiind primogenita della Sacra Congregazione¹⁸. Citim acestea în actele Congregației:

*Decretae fuerunt litterae patentes fri Bogoslavicio Dalmatino, Ord.Min.Conv. pro se et sex sociis ejusdem Ordinis per eum eligendis, iuxta facultates per Generalem eorundem Conventualim concessis, quibus tamquam Missionariis ad regna Moldaviae, Valachiae...*¹⁹.

Pentru misionarii conventuali era de o importanță deosebită cadrul juridic în care ei puteau activa de acum înainte, fiind sprijiniți nu numai de Biserică sau de guvernul Ordinului, ci și de principii celor două provincii românești care recunoșteau statutul activității lor. Prefectul misiunii era Ministrul Provincial de Orient (Constantinopol), situație care nu va fi schimbată până în anul 1650, când misiunea va avea un prefect ce va activa in loco.

Din această primă perioadă a misiunii conventualilor consemnăm doar câteva dintre activitățile lor mai elocvente. Misionarul Paolo Bonnici scria în 1631 prefectului misiunii, Giovanni della Fratta, că orașul Cotnari, amenințat de luteranism, a fost convertit la catolicism²⁰. Scrisoarea lui Bonnici avea anexat un memorial semnat de 12 nobili catolici din Cotnari, era adresată Secretarului Congregației Propaganda Fide, Francesco Ingoli, și se cereau mai mulți preoți catolici. Este una din puținele scrisori în care se menționează

¹⁷ *Ibidem*, vol VI, 539 – 540.

¹⁸ Sf. Congregație de Propaganda Fide a fost întemeiată de papa Grigore al XV-lea la 14 ianuarie 1622.

¹⁹ Acta S. Congregationis de Propaganda Fide (APF), fond *Acta*, a. 1623, 25 aprilie 9 mai, ff. 38, 40.

²⁰ *Diplomatarium Italicum*, II, Roma 1930, 330, scrisoarea fr. Bonnici; B. MORARIU, *La missione dei frati Minori Conventuali in Moldavia e Valachia nel suo primo periodo, 1623-50*, în *Miscelanea francescana* (MF), Roma 1962, 16.

localitățile cele mai importante ale prezenței catolice: Iași, Bacău, Troțuș, Solonț, Huși, Bârlad, Galați, Suceava, Baia, Roman²¹.

În Valahia, misionarul conventual Gregorio da Bari, cu acordul voievodului Leon Tomșa, a început construcția bisericii catolice din București în 1630, iar alți misionari (Angelo Petricca și Antonio Franceschini) îi vor continua opera, subvenționată și de ambasadorul Franței la Constantinopol. Lângă biserică au construit și un mic convent cu 5 camere, iar la Târgoviște au restaurat conventul deja existent.

Între timp, domnitorul Moldovei avea să doneze franciscanilor conventuali o casă pentru misionari și o biserică, construită cu ajutorul postelnicului Renaci. Desigur, misionarii se confruntau cu dificultăți mari, dată fiind instabilitatea situației politico-economice și mai ales a războaielor frecvente din acea perioadă.

Interesul misionarilor conventuali nu a fost restrâns doar la păstoria credincioșilor din ambientul rural ci s-a extins și la activitatea culturală. În acest sens, în încheiere, prezentăm emblematica relație pe care părintele Bonnici o scria de la Cotnari (2 februarie 1632), la terminarea mandatului său de misionar:

După 10 ani de activitate... iau cu mine în Italia 12 tineri catolici și alți 20 de studiosi, ce vor deveni preoți franciscani sau seculari...; important este ca Via Domnului să fie îngrijită, indiferent de cine, franciscani sau seculari...; dar cheltuielile sunt mari, iar bursa este mică²².

Același misionar cerea Congregației Propaganda Fide:

Ar fi bine să se construiască la Suceava, cetatea de scaun al voievodului, un Seminar cu 12 tineri atât din Transilvania, cât și din Moldova, să fie educați sub îngrijirea unui episcop italian, pentru a deveni preoți pentru Transilvania și Moldova²³.

²¹ BONAVENTURA MORARIU, *La missione...*, 16.

²² *Acta Sanctae Congregationis de Propaganda Fide* (ASCPF), fond SRCG, col. 58, ff. 169 – 170.

²³ *Ibidem*, vol. 219, ff.195 – 200.

4. Situația misionarilor franciscani după 1642 în Moldova, până la instituirea Prefecturii Misiunii *in loco*

Noul Ministru General al Ordinului Franciscan Conventual, Michelangelo Catalani, ales în 1647, îl numește, a doua oară, ca Provincial de Orient pe Francesco Circhi d'Anagni, iar Propaganda Fide îl confirmă la 3 iulie 1647 ca Vicar Patriarhal de Constantinopol și Prefect al Misiunii în Moldova și Valahia²⁴. Deci Prefectul Misiunii, autoritatea juridică a Misiunii din Moldova și Valahia, nu era încă prezent in loco, datorită conjuncturii politice și pericolelor ce le prezentau aceste provincii pentru activitatea misionarilor, absența Prefectului îngreunând de multe ori demersurile pe lângă autoritățile politice locale.

Între timp, în Misiune au fost trimiși între 1646 și 1647 mai mulți misionari: Carlo Antonio dei Ronchi di Bologna, Agostino Recchia di Barabano și Costanzo Remoli di Corinaldo²⁵. Prefectul Circhi a trimis ca Vizitator al Misiunii pe misionarii franciscani Gregorio de Magistris împreună cu Costanzo Remoli: *Am numit Vizitator al acestor misionari pe mai sus-amintitul P. M.ro. Gregorio, care se va informa, va vedea, va remedia și va referi mie și Sfintei Congregații. Voi merge și eu să văd ce se poate face pentru ca Sfânta Congregație să fie slujită cu punctualitate și corectitudine*²⁶.

După plecarea sa spre misiune (13 mai 1648), Gregorio de Magistris a vizitat Valahia și Moldova, iar după aceea a plecat spre Italia, dar a murit în Ungaria. Din nefericire, nu se cunoaște conținutul raportului pe care l-a întocmit spre a fi prezentat Congregației Propaganda Fide²⁷. Un alt misionar, părintele Venanzio Berardi, s-a întors din Misiune în Italia (august 1647) împreună cu un tânăr din Câmpulung, Michele de Paulis (Mihai a lui Paul), care trebuia să studieze în Colegiul Congregației Propaganda Fide. Au fost trimiși și alți misionari conventuali în Misiune la sfârșitul anului 1647: Carlo Donghi di Bologna, Giovanni Battista Carro da Sanleone, Nicola Guidalotto, Domenico Ferri da Fabriano. În Moldova, părintele Gaspari da Notto își desfășura cu succes activitatea sa de Viceprefect al Misiunii în Moldova, dar în 1649 a fost transferat la Târgoviște, de unde în 1650 se va întoarce în Italia. În locul său este numit ca Viceprefect Simone Appoloni da Veglia.

În acest cadru general al Misiunii, la 18 octombrie 1648 Ministrul General al Franciscanilor Conventuali, părintele Michelangelo Catalani, va alege un nou Provincial de

²⁴ APF, fond *Lettere di Levante*, vol. 115, f. 50 (28 VI 1630); BONAVENTURA MORARIU, *La missione...* 14, 54.

²⁵ BONAVENTURA MORARIU, *La missione...*, 15.

²⁶ ASCPF, fond *Lettere di Constantinopoli*, vol. 177, f. 14.

²⁷ BONAVENTURA MORARIU, *La missione...*, 55.

Orient în persoana părintelui Francesco Severolli, iar Propaganda Fide îl numește Vicar Patriarhal de Constantinopol la 27 septembrie 1649. Dar, important de subliniat este faptul că nu a mai fost numit, ca și până atunci, Prefect al Misiunii în Moldova și Valahia. Dificultățile inerente unei călătorii de la Constantinopol în Valahia, distanța și timpul prea lung necesar corespondenței cu Vicariatul Patriarhal, moartea Secretarului Congregației Propaganda Fide, Francesco Ingoli, au fost o serie de elemente care au dus la decizia Congregației de a stabili în loco Prefectura Misiunii Franciscane în Moldova și Valahia.

Deoarece situația în Transilvania era foarte dificilă pentru catolici din cauza guvernului calvinist, ce persecuta mai ales Ordinele călugărești, Provincialul franciscanilor conventuali din Transilvania, Bonaventura da Campo franco, a cerut să meargă ca misionar în Valahia și Moldova, iar Propaganda Fide îl va numi Prefect al Misiunii din Moldova și Valahia, cu obligația de a avea reședința în Valahia, la Târgoviște: *...dictus P. Provincialis suam debeat habere residentiam in Prov. Vallachiae, ipsum eorundem Provinciarum Missionum Praefectum declaravit...*²⁸ Această decizie a Congregației poate fi considerată ca fiind data de naștere a Prefecturii in loco a Misiunii în Valahia și Moldova, iar părintele Bonaventura Campo franco ca și primul Prefect cu reședința pe teritoriul misiunii. Împreună cu alți doi misionari, Bernardino Valentino da Perugia și Antonio da Licata, noul Prefect a ajuns la Târgoviște în iulie 1650, unde s-au întâlnit cu alți doi misionari franciscani: Venanzio Berardi și Antonio Franceschi, în timp ce părintele Spera da Narni locuia la Câmpulung. În acel moment, în Moldova își desfășurau activitatea misionară trei conventuali: Viceprefectul Simone Appoloni da Veglia, Simone Miserich da Sebenico și Agostino Recchia da Barbarano²⁹.

După domniile strălucite ale lui Vasile Lupu în Moldova (1634-1653) și Matei Basarab în Valahia (1632-1654), când protecția acestor domnitori a favorizat apostolatul misionarilor, va urma o perioadă dificilă, plină de suferințe și persecuții pentru misionarii franciscani, din cauza războaielor continue dintre polonezi și turci, aceștia din urmă fiind ajutați de tătari și cazaci.

Vor urma multe vicisitudini pentru cele două principate istorice românești, dar Misiunea Franciscanilor Conventuali, deși se va confrunta cu dificultăți deosebite cauzate de instabilitatea politică din estul Europei, își va continua apostolatul pentru binele și asistența spirituală a catolicilor din aceste teritorii, dând numeroase mărturii de curaj și eroism.

²⁸ ASCPF, fond an. 1650, nr. 9, p. 300; ASCPF, fond *Acta*, p. 150.

²⁹ BONAVENTURA MORARIU, *La missione...*, 57.

5. Condițiile politice și religioase la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVIII-lea

Principatele române ale Moldovei și a Valahiei erau sub dominația Porții Otomane. Ele plăteau tribut, iar principii erau numiți sau confirmați de către Poartă. Însă ele nu făceau parte integrantă din Imperiu și adesea principii se alăturau statelor creștine pentru a lupta împotriva dușmanului comun³⁰.

Religia dominantă în principatele române era cea ortodoxă. Cele cinci episcopate latine au încetat în prima jumătate a sec. al XVI-lea. Catolicii, în general de origine română, saxonă, maghiară și secuie, lipsiți de preoți pe timpul Reformei, au fost constrânși să accepte păstori luterani sau calviniști veniți din Transilvania cu soțiile lor; chiar și preoți catolici au găsit serviciu în parohiile abandonate³¹. În ultimele două decenii ale secolului al XVI-lea, Scaunul Apostolic a încurajat și susținut încercările Fraților Minori Conventuali și ale Iezuiților de renovare a Bisericii catolice în Moldova. Condițiile erau favorabile și pentru că principii doreau să îndepărteze pastorii luterani și calviniști, dar și pentru că nu erau împotriva unirii Bisericii ortodoxe cu cea catolică³². De aceea Urban al VII-lea în 1590 l-a numit pe părintele Bernardino Quirini, minor observant, primul episcop de Argeș-Bacău³³.

Episcopul purta titlul de Episcopus utriusque Valachiae, adică al Moldovei și a Valahiei. Însă el nu a mers niciodată în Valahia pentru a face nici măcar o vizită pastorală. Spre Sfârșitul sec. al XVI-lea doi minori conventuali, părintele Celestino Veneto și părintele Francesco Pastis reluară apostolatul în Valahia reparând biserica și conventul din Târgoviște, care a fost pentru mult timp centrul activității misionare a conventualilor³⁴.

Transilvania până în 1541 era constituită într-un principat autonom, adică independent de Ungaria, dar sub suzeranitatea Imperiului Otoman. Populația era compusă în

³⁰ Cf. AL. XENOPOL, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol III, București 1928, 89-94.

³¹ Cf. E. FERMENDŽIN, *Acta Bulgariae ecclesiastica*, Zagabriae 1887, 10-11; G. SCHMIDT, *Romano-catholici per Moldaviam Episcopatus et rei romano-catholicae res gestae*, Budapestini 1887, 64-67; CH. KARALEVSKIJ, *Bernardino Quirini, Episcop de Argeș 1591-1604*, în *Revista Catolică* 4 (1915) 515-535; IOSIF PETRU M. PAL, *Originea Catolicilor*, cit., 13-93, 129-140.

³² CH. KARALEVSKIJ, *Proiectul misiunii lui Anton Possevino în Moldova și Țara Românească 1583-1585*, în *Revista Catolică* 3 (1914), 521-539.

³³ BONAVENTURA MORARIU, *Series Chronologica Praefectorum Apostolicorum missionis fr.Min.Conv. in Moldavia et Valachia durante saec. XVII et XVIII*, în *Commentarium Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Conventualium*, 6-10 (1940), Typis Polyglottis Vaticanis, 20; CH. KARALEVSKIJ, *Proiectul misiunii lui Anton Possevino ...*, 521-539.

³⁴ N. IORGA, *Studii și documente cu privire la istoria Românilor*, I-II, București 1901, 415-417; *Diplomatarium Italicum*, vol. II, 303, n.472; I. HERING, *Activitatea călugărilor franciscani în Muntenia în Centenarul VII dela moartea Sf. Francisc din Assisi*, Hălăucești 1929, 33-34.

mare parte din români. Însă mai erau și maghiari, saxoni și secui care formau cele trei națiuni privilegiate³⁵.

Românii erau ortodocși. Maghiarii, sașii și secuii înainte erau catolici, dar în perioada reformei, mulți nobili maghiari au trecut la calvinism, în timp ce un mare număr de sași au îmbrățișat luteranismul, și atât unii cât și ceilalți au căutat să atragă românii la religia lor. Însă aproape toți secuii au rămas fermi în credința catolică³⁶. Când Principele era luteran sau calvinist atunci fie episcopul de Transilvania (Alba-Iulia), fie părinții iezuiți și franciscani erau expulzați, conventele suprimate, iar bisericile catolice ocupate de pastorii luterani și calviniști³⁷.

5.1. Moldova

Proiectul pentru o nouă organizare a misiunii din Moldova, pregătit de Propaganda în acord cu Ordinul Fraților Minori Conventuali după vizita apostolică din 1696, la propunerea episcopului de Bacău și a altor persoane fusese schimbat de Propagandă cu un nou proiect secret, în sensul că Minorii Conventuali trebuia să fie retrași din misiune și înlocuiți cu preoți seculari indigeni sau cu Părinții Augustinieni Desculți. Executarea proiectului a fost încredințată Nunțiului Poloniei și episcopului de Bacău, care pentru acest scop a fost obligat să se întoarcă la reședința sa³⁸.

Curând însă Nunțiul și episcopul se convinseseră că actualizarea noului proiect era foarte dificilă. Cei doi preoți seculari indigeni care se aflau în Polonia, nu vroiau să se întoarcă în Moldova, iar alți preoți moldoveni nu erau dispuși să lase parohiile pe care le ocupau. A chema din afară preoți seculari sau regulari, însemna voința de a progresa în misiune cu oameni lipsiți de cunoștințele lingvistice, uzanțe și obiceiuri, dificultăți, etc., necesare pentru a putea dezvolta un apostolat reînnoitor³⁹.

Pe de altă parte principii din Moldova, dintre care unii erau catolici, mitropoliții de Iași, mulți boieri și alte personalități catolice și ortodoxe, stimau mult perfecții și misionarii Minori Conventuali, insistând pe lângă Propaganda să nu-i înlocuiască cu alți călugări. Și

³⁵ Cf. A. DE BERTHA, *Magyars et Roumains devant l'histoire*, Paris 1899, 162-175; *Idem*, *Din istoria Transilvaniei*, vol. I, București 1963, 88-224.

³⁶ N. IORGA, *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, vol. I, Bucarest 1940, 169-270.

³⁷ N. BRÂNZEU, *Contribuții la unirea românilor din Banat. Activitatea Franciscanilor în veacurile XIII-XV*, în *Centenarul VII dela moartea Sf. Francisc din Assisi*, 37-40.

³⁸ SC Moldavia vol. 3 (1696-1740) f. 168; Acta vol. 79 (1709) f. 378-379.

³⁹ SC Moldavia fond Acta vol. 71 (1701) f. 114; vol. 73 (1703) f. 188; vol 78 (1708)f. 15 622, 699; vol 79 (1709)f. 68, 378-379.

episcopul de Bacău, după vizita făcută în 1708, recunoaște zelul cu care conventualii lucrau, și propune prefectului P. Zauli, *vere vir apostolicus*, ca și Coauditor⁴⁰.

Nunțiul făcu referință la Propaganda Fide pentru această situație complexă, interesându-se dacă nu e cazul să fie deferită executarea proiectului. Propaganda, care la început a răspuns la protestul împotriva proiectului în decretis, acum se limitează să recomande Nunțiului să oblige preoții indigeni să se întoarcă în Moldova și să nu fie nevoie de întreținerea mai multor misionari pe cheltuiala sa. Așadar era mai bine să se folosească de minorii conventuali pentru a revitaliza misiunea, și pentru că nu se auzea obișnuitele acuze la adresa conduitei lor⁴¹.

În continuarea acestei decizii, Ordinul Minor Conventual căută să mențină premi-sele sale, propunând Propagandei înființarea a două Colegii pentru formarea misionarilor, unul în Assisi în 1710, iar un altul la Roma. Astfel misiunea din Moldova din perioada secolului al XVIII-lea a avut 10, 15 și chiar 20 de misionari, în mare parte italieni, aprobați și susținuți de Propaganda, care au demonstrat cu faptele lor zelul apostolic. Și Prefecții misiunii au fost mereu la înălțimea misiunii lor, meritând stima principilor moldoveni și aprobarea Propagandei pentru reformele lor disciplinare și pentru modul de a se comporta ca superiori și ca Vicari Generali ai episcopului de Bacău⁴².

Așa cum din Italia nu putea fi trimis un număr suficient de misionari, în special în timpul războaielor, Propaganda autoriză Curia Generală și Prefectul misiunilor să ceară provincialilor din Polonia și Ungaria sau Transilvania călugări buni și învățați, care trebuiau să rămână în Moldova nu pentru un mandat de nouă ani, dar până când Sfânta Congregație ar fi dispus altfel.

Această concesie însă a cauzat un inconvenient destul de grav. Autoritățile civile și ecleziastice din Ungaria și Transilvania vroiau ca misiunea din Moldova să treacă sub jurisdicția lor, sau ca limba maghiară să fie declarată limbă oficială a misiunii, deoarece, după ei, catolicii în mare parte erau de origine maghiară iar misionarii italieni nu cunoșteau această limbă. La aceste tentative s-au opus nu doar misionarii și Prefecții Apostolici, dar chiar și Propaganda și Pius al VI-lea, lăudând apostolatul misionarilor italieni și refuzând să schimbe condiția juridică a misiunii după atâtea secole⁴³.

⁴⁰ Acta vol. 74 (1704) f. 261; vol. 79 (1709) f. 297, 376; vol 82 (1712) f. 368; SOCG, vol. 566 f. 405-406; 568 f. 28; 582 f. 436; *SC Moldavia* vol. 3 (1616-1740) f. 375; N. IORGA, *Studii și documente...*, 84, 91.

⁴¹ Acta vol. 73 (1703) f. 46; vol. 79 (1709) f. 96.

⁴² *Diplomatarium Italicum*, II 489-491; IV 302-303, 327.

⁴³ Cf. P. TOCĂNEL, *Franciscanii Minori Conventuali și limba română*, în *Buna vestire*, 11 (1971), Roma, 9-43.

Pe lângă aceasta Propaganda a intervenit în repetate rânduri pentru a rezolva obișnuitele chestiuni interne ale misiunii cu privire la căsătoriile mixte și clandestine, cu privire la ofrandele turcilor pentru celebrarea sfintei Liturghii după intenția lor, cu privire la anumite contraste ivite între misionari, cu privire la dezordinile provocate de dascălii maghiari, și mai ales cu privire la controversele dintre iezuiți pe de o parte și episcopii de Bacău, Prefecții misiunii și misionari pe de altă parte; controversa care a provocat grave tulburări în misiune și care s-a sfârșit doar cu suprimarea Societății lui Isus. Chiar dacă nu în mod decisiv, a fost foarte utilă intervenția Propagandei pentru a apăra Prefecții și misionarii împotriva persecuțiilor din partea câtorva domnitori, sau a Mitropolitului ortodox de Iași, sau a clerului ortodox care ațâtau chiar și pe turci să stârpească pe misionarii catolici⁴⁴.

Trecând în revistă misiunea din Moldova de la sfârșitul sec. al XVIII-lea putem spune că aceasta începu ultima perioadă din evoluția sa istorică. În 1784 Propaganda numea Prefect al misiunii părintele Fedelis Rocchi⁴⁵, om de o mare experiență și plin de zel apostolic, așa cum demonstrase în Bulgaria, Valahia și Transilvania, și pe care Propaganda îl confirmă de trei ori în această funcție. Din marele număr de scrisori și de relații trimise la Propagandă se vede în mod clar cât de mult a făcut pentru organizarea misiunii, pentru a obține sprijinul autorităților civile și pentru a rezolva diferitele dificultăți interne și externe.

Un alt fapt important pentru misiune a fost încheierea seriei episcopilor polonezi de Bacău. Și în perioada sec. al XVIII Propaganda încercă în toate felurile să îndemne episcopii să locuiască nu în Polonia, ci în dieceza lor; însă la insistențele sale nu a prea avut sorți de izbândă fapt pentru care guvernarea misiunii și a diecezei stătea în mod obișnuit în mâinile Prefectului, care avea și rolul de Vicar General al episcopului absent. Nu erau cu totul lipsite de fundament motivele aduse de episcopi. Totuși în 1752 Benedict al XIV-lea a divizat teritoriul Sniatin de arhidieceza de Leopoli și l-a unit la dieceza de Bacău, transferând în acest loc mai sigur reședința episcopului. Aici, în 1789 muri ultimul episcop, Dominic Karwosiecki, desemnat de regele Poloniei⁴⁶.

Odată cu împărțirea Poloniei în 1795, atât Rusia cât și Austria pretindeau dreptul sau privilegiul regelui polonez de a numi episcopul de Bacău. Acestor tentative se opuse Propaganda, revendicând pentru sine dreptul de a propune candidatul. Astfel începu seria de episcopi italieni de Bacău aleși în general dintre misionari. Clerul ortodox făcu diferite

⁴⁴ F. PALL, *Le controversie tra i Minori Conventuali e i Gesuiti nelle missioni di Moldavia (Romania)*, în *Diplomatariu Italicum*, IV 182-232 (text), 298-354 (documente).

⁴⁵ BONAVENTURA MORARIU, *Series Chronologica Praefectorum...*cit., 17.

⁴⁶ Cf. P. TOCĂNEL, *Storia della Chiesa Cattolica in Romania*, vol. III/1, Padova 1960, 4 și nota 4.

încercări, chiar și pe cale diplomatică, pentru a împiedica stabilirea în Moldova a episcopului catolic, pentru că recunoștea importanța acestui fapt pentru Biserica Catolică⁴⁷. În același timp Propaganda a examinat și chestiunile protectoratului care atât Rusia cât și Austria vroiau să îl acorde misiunii din Moldova. De fapt misiunea stătea sub protectorat rusesc, însă erau dubii serioase asupra convenienței de a cere protecția de iure. Așadar Propaganda a preferat să amâne soluționarea chestiunii⁴⁸.

5.2. Țara Românească

Misiunea în Valahia avea premise pozitive. Minorii observați din Bulgaria au promis în dese rânduri o învigorare a misiunii de aici. Turcii nu au fost contrari catolicilor. Foarte importantă e relația cu ortodocșii români care nu se împotriveau activităților misionarilor catolici. Principele și boierii care studiaseră la Padova se arătau respectuoși față de Romanul Pontif. Astfel că minorilor observați li s-a permis ridicarea unei mari biserici la București, adesea îi trimitea la Viena pentru chestiuni politice și cu deschidere acceptau ca episcopul de Nicopoli să-și aibă reședința în vreun convent franciscan⁴⁹.

Însă observații nu au profitat de aceste condiții favorabile. Catolicii bulgari care locuiau în București, Târgoviște, Câmpulung, Craiova, Râmnic și Brădiceni, ca de altfel catolicii germani, maghiari, armeni, italieni și români-uniți, privați de asistență spirituală încheiau căsătorii cu ortodocși, pretindeau drepturi pe lângă administrația bunurilor ecleziastice, etc.⁵⁰. Pentru a contracara aceste abuzuri Propaganda a interzis minorilor observați să abandoneze Valahia⁵¹, apoi a numit un Vizitator General, care însă nu a reușit să restabilească ordinea.

În 1716 Oltenia a trecut sub administrație austriacă, iar împăratul dădu imediat diferite privilegii și drepturi catolicilor bulgari din Craiova, Râmnic și Brădiceni⁵². Episcopul de Nicopoli, Nicolae Stanislovich considerând bunele condiții a cerut la Roma în 1725 noi misionari. Mai mult, el ceru deschiderea unui seminar și și-a exprimat dorința de a-și stabili reședința într-un convent franciscan din Oltenia propunând numirea unui alt episcop pentru Valahia și dieceza de Nicopoli. În caz contrar voia ca Valahia să treacă sub jurisdicția sa.

⁴⁷ Cf. *Ibidem*, 137-148 173-179 213-219.

⁴⁸ N. IORGA, *Studii și documente...*, 118; P. TOCĂNEL, *Storia della Chiesa...*, 4-9, 76 ș.u.

⁴⁹ N. IORGA, *Studii și documente...*, 228, 231-232, 285, 448; *Diplomatarium Italicum*, vol. I, Roma 1925, 146-147.

⁵⁰ N. IORGA, *Studii și documente...*, 283 ș.u.

⁵¹ *Diplomatarium Italicum*, vol. I, 146-147.

⁵² E. HURMUZAKI, *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. VI, București 1878, 306, 396.

În aceste condiții Propaganda trebuia să reexamineze dacă Valahia și Oltenia mai făceau parte din dieceza de Bacău, dat fiind faptul că episcopul acestui sediu purta titlul de *utriusque Valachiae*. După ce a examinat părerea nunților apostolici de Viena și de Polonia și chiar a episcopului de Bacău însuși, Propaganda încredință episcopului de Nicopoli administrarea Valahiei și Olteniei nu ca și vicar apostolic, dar ca delegat a episcopului de Bacău de la care primise facultățile necesare⁵³. Pe lângă aceasta îi dădu permisiunea de a-și fixa reședința la Craiova, în conventul franciscan, determinând printr-o convenție drepturile și obligațiile ambelor părți. Văzând hotărârea luată de Propaganda Fide, în 1731 împăratul numi pe monseniorul Stanislavich episcop al tuturor bulgarilor din Valahia cu jurisdicție ordinară, dând și subvenții pentru a-și mări reședința de la Craiova și pentru a ridica o catedrală și un seminar. Însă Propaganda aprobă doar titlul de Administrator Apostolic pentru Oltenia.

Când toate păreau favorabile unei reluări a activității misionare, turcii invadaseră Valahia și Oltenia, distrugând biserici și convente⁵⁴. Episcopul se adăposti la Viena, avertizând Propaganda că împăratul îl numi episcop de Csanad și de Timișoara, de unde se putea ocupa și de bulgarii rezidenți în acele zone. Ca episcop de Nicopoli, Propaganda propuse pe părintele Antonio Becich, foarte stimat de domnitorul Constantin Mavrocordat. De altfel, Propaganda rămase foarte mulțumită de protecția acordată de domnitor episcopului, care avu posibilitatea de a vizita pe toți catolicii din dieceza sa și din Valahia; și luă toate dispozițiile posibile pentru a combate broșura patriarhului de Ierusalim scrisă în românește împotriva infailibilității Papei, pentru a dezrădăcina anumite abuzuri și a elimina anumite dezordini, pentru a asigura grija pastorală a sufletelor⁵⁵.

Aceste dispoziții însă nu au produs roadele așteptate, chiar și pentru controversele iscate între noul episcop, monseniorul Nicola Pugliesi, și observați. În relația sa din 1755 episcopul avertiza Propaganda că, pentru diferite motive, doar în trei parohii se găseau catolici, ceilalți fiind dispersați; că Minorii Observanți erau puțin stimați de catolici pentru că erau puțin pregătiți și nu predicau, nu dădeau bun exemplu, nu observau posturile, adăugau numele principelui schismatic în rugăciunea pentru principii catolici etc⁵⁶. A urmat o lungă

⁵³ *Diplomatarium Italicum*, vol. I, 151-152; IV, 130.

⁵⁴ *Acta* vol. 99 (1729) f. 129, 353; S. PAPACOSTEA, *Oltenia sub stăpânirea austriacă 1718-1739*, București 1971, 303-308.

⁵⁵ *Acta* vol. 117 (1747) f. 287; *SC Bulgaria e Valachia* vol. 4 f. 117-118, 164, 272-273; E. HURMUZAKI, *op.cit.*, VI 596-597; E. FERMENDŽIN, *op.cit.*, 386.

⁵⁶ *Acta* vol. 125 (1755) f. 255- 261; *SC Bulgaria e Valachia*, vol. 4 f. 272-273, 308.

discuție între Propagandă și episcop pe de o parte, și observanți cu provincialul lor pe de altă parte, încheiată cu rescritul din 22 iulie 1755⁵⁷.

Pentru grija spirituală a armenilor din București, Propaganda trimise pe Don Giovanni Iacobfi. În timp ce principele și episcopul îi dădură toate facultățile necesare, observanții cu multe pretexte încercau să îl împiedice în apostolatul său, până la a-l constrânge să se întoarcă în Transilvania⁵⁸. Propaganda propuse îndată ca paroh de București un religioș foarte zelos și iubit de popor⁵⁹. Însă, atât provincialul cât și religioșii nu au fost mulțumiți de dispozițiile date de episcop în ceea ce privește orarul Liturghiilor și alte acte în biserica din București. Doar mai târziu se convinseseră într-o reexaminare a acestor dispoziții într-un capitol, în prezența episcopului se convinseseră de faptul că se trata despre dispoziții foarte utile⁶⁰.

Examinând relațiile episcopului cu privire la misiunea din Valahia, Propaganda rămase mulțumită, văzând că Minorii Observanți au înțeles necesitatea de a organiza mai bine conventele lor și de a se dedica apostolatului. De aceea le-a recomandat să dea un bun exemplu și să își însușească o suficientă cultură teologică pentru a putea converti pe necatolici⁶¹. Și dat fiind că episcopul de Nicopoli adesea era absent din Valahia, Clement al XIV-lea, la propunerea Propagandei, dădu ministrului Provincial facultatea de a delega religioșilor său administrarea mirului⁶². Pe de altă parte Propaganda luă diferite dispoziții în ceea ce privește observarea calendarului gregorian și iulian, sărbătorile, posturile, căsătoriile mixte, botezul copiilor luteranilor, etc.⁶³.

Cu toate acestea Propaganda notă din relațiile Administratorului Apostolic că numărul catolicilor din Valahia se diminuea. Era adevărat că mulți se retrăgeau în Transilvania și Banat, unde găseau condiții de viață mai bune. Însă chiar și Minorii Observanți nu reușeau să aibă convente bine formate și să dezvolte o activitate cu adevărat misionară, nerestrânsă la administrarea parohiilor⁶⁴. Așadar Propaganda se gândi să trimită în Valahia misionari de alt

⁵⁷ *Acta*, vol. 125 (1755) f. 255-261; vol. 127 (1757) f. 44-54; *SC Bulgaria e Valachia*, vol. 4 f. 377, 403-408, 493-544; *Diplomatarium Italicum* 202.

⁵⁸ *Acta*, vol. 127 (1755) f. 213; vol. 128 (1758) f. 42; *SC Bulgaria e Valachia*, vol. 4 f. 532, 529-534, 550.

⁵⁹ *SC Bulgaria e Valachia*, vol. 4 f. 572.

⁶⁰ *SC Bulgaria e Valachia*, vol. 4 f. 590-592, 594-596.

⁶¹ *SC Bulgaria e Valachia*, vol. 5 f. 213.

⁶² I. BIANU, *Vito Piluzio. Documente din arhivele Propagandei*, în *Columna lui Traian* 4 (1883), 276-280.

⁶³ *Acta*, vol. 146 (1776) f. 213; vol. 277; vol. 149 (1759) f. 18, 171.

⁶⁴ N. IORGA, *Studii și documente...*, 309.

Ordin sau Congregație religioasă, și pentru că principiile continuau să stimeze și să protejeze misionarii catolici, superiori ca și cultură și capacitate călugărilor ortodocși⁶⁵.

În 1781 au fost trimiși la București doi părinți Pasioniști, pentru a fi instruiți de părintele Fedele Rocchi, minor conventual, în limbile și în lucrurile ce priveau misiunile din Bulgaria și Valahia⁶⁶. Observanții nu făcură nici o opoziție, pentru că nu erau deranjați în posesia conventelor lor.

În 1789 episcopul și-a fixat scaunul la București și s-a pus sub protecția consulilor catolici. Însă principele Alexandru Ipsilanti declară deschis că Biserica Catolică era sub protecția sa⁶⁷, iar când mai târziu monseniorul Dovanlia ceru protecția consulului francez, noul principe Constantin Ipsilanti protestă împotriva șederii sale în Valahia⁶⁸. În ciuda acestor dificultăți, Propaganda era sigură că, cu venirea misionarilor pasioniști, cu transferul scaunului Administratorului Apostolic la București și cu alegerea consulilor francez și austriac începea o nouă eră de prosperitate pentru misiunea catolică din Valahia.

5.3. *Transilvania*

În Transilvania, cuprins fiind aici și Banatul la începutul secolului al XVIII-lea existau trei misiuni: bulgară, armeană și românească. De misiunea bulgară, formată din bulgari care se stabiliseră deja sau continuau să vină în aceste părți din Bulgaria și Valahia, Propaganda s-a ocupat puțin. Acești bulgari, după restaurarea episcopiei romano-catolice din Transilvania în 1715 și din Banat, au fost încorporați în diecezele de Alba-Iulia și Timișoara. De creșterea lor spirituală se ocupau Minorii Observanți bulgari, care și-au fixat centrul provinciei lor în Transilvania meridională, întemeind unele convente și dedicându-se mai mult apostolatului parohial⁶⁹.

Însă, atât observanții cât și credincioșii bulgari făceau referință la episcopii locali și la autoritățile civile pentru a rezolva disputele lor, pentru a ridica biserici și convente, pentru a obține drepturi și privilegii⁷⁰. Este adevărat că atât observanții bulgari cât și minorii reformați de la Ciuc și minorii conventuali din Cantă adesea s-au revoltat împotriva Congregației de Propaganda Fide pentru rezolvarea divergențelor care se iveau între ei, ori pentru subvențiile pentru școlile și pentru seminarul din Vassarelli care depindea de Propagandă; ori pentru nu-

⁶⁵ *Ibidem*, 327.

⁶⁶ *Ibidem*, 122-123.

⁶⁷ *Ibidem*, 244.

⁶⁸ *Ibidem*, 335.

⁶⁹ *Acta*, vol. 71 (1701) f. 225; vol. 80 (1710) f. 330; *SC Bulgaria e Valachia*, vol. 7 f. 5,8-9.

⁷⁰ *Lettere* vol. 224 (1774) f. 286, 414-415; E. HURMUZAKI, *op.cit.*, VI 615-617.

mirea prefectilor și a vicarilor Apostolici chiar și cu caracter episcopal pentru regiunile care nu intrau în jurisdicția episcopilor, etc⁷¹; însă nu se trata despre misiuni în sensul strict al cuvântului ci de misiuni populare care se făceau în sate lipsite de preoți catolici, așa cum în rest făceau și religioșii altor ordine.

Oricum la sfârșitul secolului al XVIII-lea nu se mai poate vorbi de o misiune bulgară în Transilvania. Anumite sate bulgare rămase fără asistență spirituală din partea observanților, cu timpul trecură la comunitatea luterană sau calvină; ceilalți trecură sub administrarea observanților maghiari sau germani sau a preoților seculari⁷².

Cu privire la misiunea armeană într-o primă perioadă Propaganda nutrea cele mai mari speranțe. După întoarcerea din captivitate, episcopul Axindi reorganizează parohiile și disciplina clerului armean. Datorită vacanței de fapt a scaunului episcopal de Alba-Iulia, Axindi se ocupă și de romano-catolicii transilvăneni, ca și cum ar fi fost hirotonit pentru ei, urmărind întru totul ritul latin. Tocmai pentru aceasta, după moartea lui Axindi și restaurarea scaunului episcopal de Alba-Iulia se iviră anumite chestiuni în care Propaganda nu a reușit întotdeauna să își impună punctul de vedere.

Înainte de a muri, Axindi desemnă ca vicar și arhidiacon, preotul Lazzaro Budăkovics și îndemnă reprezentanții clerului și a poporului să ceară Propagandei ca acesta să îi fie succesor. Părerile fiind foarte împărțite adunarea națională a reprezentanților decise să lase Propagandei desemnarea candidatului⁷³. Noul episcop de Alba-Iulia, Gheorghe Mârtofi luă sub jurisdicția sa și armenii așa cum episcopul Axindi a administrat romano-catolicii din Transilvania. Așadar, episcopul fără să aibă un mandat special din partea Propagandei Fide, făcea vizita pastorală, conferea ordinele sacre, examina controversile, dădea dispoziții pentru extirparea abuzurilor și a erorilor în materie de credință care erau răspândite de unii armeni imigrați din Moldova sau din Turcia; însărcină apoi preotul Mihai Theodorovics să elimine superstițiile care se mai găseau încă în rituri, ceremonii, obiceiuri și în uzanțele armenilor.

Theodorovics se duse la Roma pentru a expune starea Bisericii armenice. Propaganda îl înzestră cu facultățile necesare, și în același timp încredință episcopului Mârtofi misiunea

⁷¹ *Acta*, vol. 72 (1702) f. 129; vol. 74 (1704) f. 296; vol. 77 (1707) f. 224; vol. 79 (1709) f. 342, 359; vol. 86 (1706) f. 73, 102, 116, 132, 189; vol. 119 (1749) f. 192; vol. 149 (1779), f. 4; *SC Bulgaria e Valachia*, vol. 6 f. 231-232, 238, 271; *SC Moldavia* vol. 3 (1696-1740) f. 205; *SOCG*, vol. 579 f. 372; I BIANU, *art. cit.*, 277-273.

⁷² Cf. I. MUȘLEA, *Scheii de la Cergău și folklorul lor*, în *Dacoromania*, V (1902), Cluj, 1-32.

⁷³ *Acta* vol. 89 (1719) f. 156.

de a examina mai detaliat erorile și abuzurile atribuite armenilor. Aceștia însă, declarară în scris că anumite abuzuri și erori deja fuseseră corectate, și în scurtă vreme ar fi suprimat și altele⁷⁴. Dat fiind că Mârtofi nu făcu personal cercetarea, iar Propaganda începu să suspecteze că a minimizat abuzurile și erorile pentru a face să se vadă că armenii nu au nevoie de un episcop propriu, Propaganda, după numirea succesivă a doi vizitatori apostolici fără rezultate satisfăcătoare, numi Protonotar Apostolic preotul M. Theodorovics care funcționa și ca Vicar și Arhidiacon a armenilor. Depășite fiind anumite dificultăți Theodorovics reuși să stârpească multe abuzuri și superstiții, să construiască noi biserici, să organizeze armenii veniți în 1725 din Moldova și să întărească uniunea cu Roma. De aceea chiar și episcopul de Alba-Iulia, G. Antalfi, îi dădu noi facultăți, dar îi luă titlul de Vicar General și Arhidiacon, care într-un anumit sens limita autoritatea sa de episcop⁷⁵.

Propaganda bine știind că, după o dispoziție a împăratului Carol al VI-lea, episcopul de Alba-Iulia nu avea decât conducerea externă a armenilor. De aceea numi Vizitator Apostolic preotul Ștefan Stefanovics care se străduise împreună cu episcopul să mențină puritatea ritului armean, fără inovații și dispense, care erau rezervate Scaunului Apostolic. După vizită, Stefanovics dădu anumite decrete cu privire la cultul divin, decorul bisericilor, recitarea oficiului divin și păstrarea celibatului, dat fiind că mulți clerici armeni renunțaseră la viața conjugală⁷⁶. Convins fiind că pentru o reformă mai sănătoasă și pentru a menține uniformitatea disciplinară și liturgică era necesară să fie un cap, în 1729 Stefanovics, cu autoritatea de Vizitator Apostolic, restaură oficiul și demnitatea de Vicar General și Arhidiacon în persoana lui M. Theodorovics, care toți trebuiau să îl recunoască în calitate de superior al lor. Pe de altă parte avertiză episcopul G. Sorger că Vicarul rămânea subiectul Ordinariului latin și acționă cu puterea delegată a aceluia.

Cum episcopul nu acceptă restaurarea oficiului de Vicar și arhidiacon, curând începu controversile între armenii care se împărțiră în două districte cu propriul arhidiacon, și fiecare comunitate trebuia să se îngrijească să aibă preoți armeni și chiar latini. Astfel în cea mai mare parte a bisericilor armene se observa ritul latin, nu fără scandal din partea armenilor schismatici din Moldova și Turcia.

În mod evident episcopul de Alba-Iulia și-a depășit limitele competenței sale. A permis capitolului său să cheme la judecată Arhidiaconul Theodorovics pentru diferite acuzații

⁷⁴ *Acta* 89 (1719)f. 79.

⁷⁵ *Acta* vol. 96 (1726) f. 143-144; *SOCG* vol. 646 f. 143.

⁷⁶ *Acta* vol. 89 (1719) f. 113; vol. 131 (1731) f. 429; vol. 135 (1735) f. 63; *Lettere*, vol. 119 (1725) f. 21-22; vol. 121 (1726)f. 103-104.

false. Atunci Stefanovics, de asemenea reprezentanții armeni și chiar minorii reformați din Ciuc trimiseră relații la Propaganda și la Nunțiul din Viena, cerând numirea unui episcop armean, pentru că doar în acest mod se putea evita dezordinile și se putea restabili pacea. Ca persoană demnă și competentă pentru acest oficiu propuneau pe Theodorovics⁷⁷.

Examineate fiind recursurile, în 1737 împăratul decisă să restaureze dieceza armeană, alocându-i bunurile necesare. Episcopul latin însă se opuse la acest proiect, creând multe dificultăți candidatului propus. Văzând această opoziție Propaganda ajunsese la concluzia că pentru acel moment nu era oportună refacerea aceluia scaun episcopal armean.

Faptul că unii armeni urmau ritul latin, se serveau de Misalul latin și celebrau trei Liturghii în noaptea de Crăciun, provoca reacții din partea armenilor mai atașați de ritul lor liturgic. Propaganda îngădui să fie tolerat obiceiul de a se urma ritul latin, dar până la noi dispoziții. În 1781 ceru episcopului Ignațiu de Batthyany explicații cu privire la amestecul ritului latin cu ritul armean și asupra proiectului împăratului de a reface scaunul episcopal armean. Episcopul ceru unui profesor să studieze chestiunea amestecului riturilor, și Capitolului Catedralei să facă referință asupra proiectului împăratului. Toți au interpretat faptele în conformitate cu proiectul lor de latinizare, concluzând că armenii preferau să stea sub jurisdicția episcopului latin, și că împăratul să aloce bunurile pentru un alt scop. În afară de asta episcopul ceru privilegiul apostolic de a putea conferi ordinele sacre clericilor armeni și ca preoții armeni în bisericile latine să poată celebra după ritul latin și să se folosească de Breviarul Roman⁷⁸.

Înainte de a răspunde, Propaganda porunci să se facă cercetări în arhivă. Era însă convinsă că misiunea armeană începea să fie absorbită de Biserica de rit latin, fără ca această să-și păstreze centrele sale de viață religioasă, odată atât de înfloritoare.

De misiunea română, adică de românii care în 1700 se uniră cu Biserica Romei, Propaganda în chestiunile ordinare se ocupa în mod direct, însă pentru chestiunile de mai mare importanță se făcea referință la Nunțiul Apostolic de Viena și la Curtea imperială.

Problema cea mai importantă era prevederea canonică a scaunului episcopal, care în prima perioadă era fixat la Alba-Iulia, apoi transferat la Făgăraș și în 1735 era fixat în mod definitiv la Blaj, ca sufragan al sediului episcopal de Strigonia. Urmarea acestei prevederi era următorul: Colegiul sau Sinodul elector, format din clerul secular și regular, alegea trei

⁷⁷ *Acta*, vol. 107 (1737) f. 300.

⁷⁸ *Acta*, vol. 152 (1782) f. 378.

candidați; împăratul, în baza articolului 12 din diploma lui Leopold din 1701, era liber să numească unul dintre cei trei candidați, chiar și pe acela care obținuse cel mai mic număr de voturi; Nunțiul Apostolic își exprima părerea cu privire la candidat și o trimitea Propagandei; în sfârșit împăratul prezenta candidatul Scaunului Apostolic pentru a fi numit.

Nu o dată Propaganda avea rezerve cu privire la cei trei candidați aleși de Sinod, sau asupra candidatului desemnat de împărat, pentru a putea pentru care cerea intervenția Nunțiului. Împlinită însă desemnarea din partea împăratului, Nunțiul nu mai putea interveni; așadar Scaunul Apostolic putea să aibă rezerve doar în baza procesului informativ sau a memoriilor care ajungeau la Roma din partea clerului sau a poporului român⁷⁹.

Propaganda a intervenit și în chestiunea teologului iezuit care, la propunerea superiorului iezuiților a fost pus în slujba episcopului român unit de către împărat, pentru a-l ajuta la rezolvarea chestiunilor dogmatice sau morale care, cel puțin în primii ani după unire, se puteau ivi. Doar că în timp relațiile dintre episcop și teolog începură să se răcească până la a ajunge la un contrast deschis, încât episcopul Micu Klein ceru Scaunului Apostolic suprimarea acestui oficiu. Pentru a nu se ciocni cu curtea de la Viena, Scaunul Apostolic sugerează successorului lui Micu Klein să nu se lipsească de colaborarea cu teologul⁸⁰.

Mai delicată a fost chestiunea Vicarului Apostolic de Mukacevo, căruia în 1725 îi acordă jurisdicția asupra românilor uniți din Maramureș și deci se intitula episcop de Maramureș. Episcopul român unit îi contestă acest titlu ca și jurisdicția asupra acestui teritoriu. Văzând că Propaganda nu lua nici o hotărâre, făcu recurs la curtea de la Viena, care suprimă jurisdicția Vicarului Apostolic asupra românilor din Maramureș fără cunoștința Sfântului Scaun⁸¹.

Episcopul de Alba-Iulia și mulți preoți căutau să latinizeze nu doar armenii ci și românii uniți, în special în regiunile în care aceștia erau sub jurisdicția episcopului latin. În mod natural episcopul unit făcu recurs la Propaganda împotriva acestor tentative, cerând să fie aplicate și în Transilvania Bulele lui Benedict al XIV-lea, care interziceau trecerea orientalilor la ritul latin. Propaganda ceru informații Nunțiului și episcopului latin de Alba-Iulia. Acesta considera că prezența episcopului unit aducea prejudicii jurisdicției sale, așadar

⁷⁹ *Acta*, vol. 85 (1715) f. 21; vol. 87 (1717) f. 117, 141, 201; vol. 100 (1730) f. 229; O. BÂRLEA, *Ex historia romena: Ioannes Bob Episcopus Fagarasiensis 1783-1830*, Freiburg 1951, 285-286.

⁸⁰ Cf. B. BARBAT, *L'institution de l'office du „Théologien”* în *L'Eglise Roumaine unie*, Roma 1963.

⁸¹ *Acta*, vol. 88 (1718) f. 579; vol. 89 (1719) f. 111; vol. 90 (1720) f. 677; vol. 95 (1725) f. 269; vol. 102 (1732) f. 102; *Lettere*, vol. 119 (1725) f. 167-168.

propunea să îi fie acordat doar titlul de episcop in partibus infidelium, opunându-se chiar și ridicării catedralei sale⁸².

Propaganda s-a ocupat în mod direct de două mănăstiri baziliene din Blaj, aprobând regulile lor și apărându-le în fața impunerilor din partea episcopului sau a altor persoane, dat fiind faptul că din aceste mănăstiri ieșeau buni misionari. A permis împăratului să trimită, pe cheltuiala sa, trei elevi la Colegiul Urban pentru a avea o formare teologică și filosofică completă. Însă foștii elevii Propagandei, din punct de vedere cultural, național și chiar politic au scris o pagină nemuritoare în istoria românilor. Când în 1773 Maria Tereza decise întemeierea Colegiului Sf. Barbara la Viena, rezervând 15 burse pentru studenții români, Propaganda insistă ca Episcopii să continue să trimită elevi chiar și la Colegiul Urban⁸³.

Nu mic a fost interesul arătat de Propaganda Fidei pentru a-i confirma pe români în uniunea cu Biserica catolică, pentru a-i apăra împotriva atacurilor continue din partea clerului ortodox, pentru a înlesni reîntoarcerea la unire a românilor care s-au lăsat înșelați de antiunioniști, și pentru a promova unirea românilor care nu au aderat la actul din 1700. Adesea Propaganda făcea referință la Nunțiul din Viena și la Curtea imperială, pentru a obține ajutor sau apărarea episcopilor, a preoților și a călugărilor, care întâlneau multe dificultăți și care dezvoltară un apostolat atât de fecund că la sfârșitul secolului al XVIII-lea misiunea română era una dintre cele mai promițătoare⁸⁴.

6. Concluzie

În acest capitol am analizat din punct de vedere istoric activitatea misionarilor franciscani pe teritoriul actual al României.

Am văzut că prezența lor e atestată printr-o scrisoare a papei Grigore al IX-lea din 1238. Oficial, însă, se atestă prezența franciscanilor prin bula emisă de același papă, *Cum hora undecima* din 11 iunie 1239 prin care îi trimitea pe aceștia în misiune la bulgari și cumani. Acest mandat a fost împlinit, iar misiunea lor s-a dezvoltat. Congregația Propaganda Fide încredințează conventualilor misiunea din Moldova și Valahia acordând toate facultățile necesare primilor misionari la 25 aprilie 1623.

⁸² *Acta*, vol. 133 (1763) f. 230; vol 134 (1764) f. 302.

⁸³ *Acta*, vol. 106 (1736) f. 51; vol 110 (1740) f. 94; vol 126 (1756) f. 334; vol 128 (1758) f. 250; vol 140 (1770) f. 5, 67; *Lettere*, vol. 220 (1772) f. 383-386; vol 222 (1773) f. 329-340.

⁸⁴ *Acta*, vol. 89 (1719) f. 285; vol 95 (1725) f. 67; vol 102 (1732) f. 200; vol 118 (1748) f. 196; *Lettere*, vol. 218 (1771) f. 409-410; vol 225 (1774) f. 13-14.

În 1650 observându-se anumite deficiențe datorită distanței dintre misiunea din Valahia și Moldova și conducerea ei care se afla în cartierul Pera din Constantinopol este înființată Prefectura in loco a Misiunii în Valahia și Moldova.

Mai apoi am analizat situația religioasă și politică de pe teritoriul provinciilor Moldova, Țara Românească și Transilvania.

Doar observând trecutul putem afirma importanța actului de întemeiere a Provinciei Franciscane Conventuale Sfântul Iosif, Soțul Presfintei Fecioare Maria din Moldova din 26 iulie 1895.

CAPITOLUL II
ÎNFIINȚAREA CANONICĂ A PROVINCIEI
„SFÂNTUL IOSIF, SOȚUL PREA SFINTEI FECIOARE MARIA”

1. Premisă

În acest capitol vom analiza înființarea canonică a Provinciei. Mai întâi vom analiza contextul istoric și situația politică din acea perioadă caracterizată prin schimbări majore din punct de vedere diplomatic și istoric cu privire la relațiile dintre state și cu privire la organizarea politică a Regatului României pentru a înțelege mai bine cele stipulate în actul de înființare.

În centrul cercetării noastre stă actul de înființare care va fi privit în contextul celor spuse mai sus. Acest act este un rezultat al istoriei, al prezenței concrete de câteva sute de ani pe teritoriul României și care a condus la crearea celor două structuri bisericești de o deosebită importanță, arhidieceza de București și dieceza de Iași. În acest context clarificarea prezenței franciscane se impunea și se cerea recunoscută ca și recunoștință a trudei atâtor misionari.

Mai apoi va trebui să vedem și anumite chestiuni divergente care s-a ivit în aplicarea actului sus-numit. Aceasta însă a avut drept scop clarificarea diferitelor chestiuni inerente oricărui început apărute în relația dintre provincie și conducerea diecezei.

În ultima parte a capitolului vom sublinia anumite aspecte strict juridice care privesc unele proprietăți ale provinciei ca și persoană juridică recunoscută în Biserică. În această parte a studiului nostru vom căuta să clarificăm anumite noțiuni și proprietăți caracteristice.

2. Context

În 1878 Congresul de la Berlin a recunoscut independența României, iar la 14 martie 1881 România s-a proclamat regat, la 10/22 martie 1881, principele Carol fiind încoronat rege în catedrala din București. În acest context s-a pus problema reglementării situației Bisericii din România: pe de o parte, Biserica Ortodoxă devenea autocefală, separându-se de

Patriarhia Constantinopolului, autocefalie care va fi recunoscută abia în 1885⁸⁵, pe de altă parte, Biserica Catolică din România va fi organizată din punct de vedere ierarhic prin înființarea arhiepiscopiei de București, la 27 aprilie 1883⁸⁶ și a eparhiei catolice de Iași la 27 iunie 1884⁸⁷.

Astfel Vicariatul Apostolic al Moldovei (1818-1884) condus de părinții franciscani conventuali își încetează activitatea, rămânând să se rezolve situația misionarilor care au lucrat până la această dată timp de 600 de ani pe aceste meleaguri. În același timp se dorea realizarea unui Concordat între Sfântul Scaun și Regatul României, dar datorită instabilității politice din țară acest lucru se va realiza mult mai târziu⁸⁸.

Deoarece încheierea Concordatului întârzia, misionarii au crezut de cuviință ca pentru binele Ordinului și a Bisericii să înființeze în teritoriul Moldovei o Provincie religioasă. O asemenea chestiune putea să fie rezolvată de Congregația de Propaganda Fide, de Curia Generală și de episcopul de Iași, monseniorul Iosif Camilli, fără ca să ceară permisiunea guvernului. Era evident faptul că odată ce eparhia romano-catolică de Iași era înființată juridic și seminarul diecezan deschis pentru formarea clerului indigen, prezența Ordinului în Moldova nu-și mai avea sensul, decât prin înființarea unei provincii religioase care să permită formarea preoților franciscani indigeni, așa cum a propus Cardinalul Prefect al Congregației de Propaganda Fide, interpretând intenția Papei Leon al XIII-lea⁸⁹.

Renunțând la ideea retragerii definitive a Ordinului din Moldova, monseniorul Camilli se găsea în fața a două posibilități: ori să înființeze a treia dieceză, încredințând-o în

⁸⁵ V. SESAN, *Reflexiuni asupra unificării organizatorice*, în *Candela* (1923) 321-358; *Idem*, *Modificarea legii și statutului Bisericii Ortodoxe Române* în *Candela* (1935) 145-185; R. CANDEA, *Noua lege bisericească*, în *Candela* (1925) 207.

⁸⁶ Papa Leon al XIII-lea, la 27 aprilie 1883, prin Scrisoarea Apostolică *Praecipuum munus*, a ridicat Vicariatul Apostolic al Valahiei la rangul de Arhiepiscopie cu reședința în București, primul titular al Arhidiecezei fiind Episcopul Ignatius Paoli din Congregația Pasioniștilor, care, din anul 1870, era Episcop de Nicopole și Administrator Apostolic al Valahiei.

După încheierea Concordatului dintre România și Sfântul Scaun, Arhiepiscopia de București a fost ridicată la rangul de Mitropolie, având drept sufragane episcopiile de rit latin: Alba Iulia, Iași, Timișoara, și Oradea - Satu Mare. Cfr. <http://www.arcb.ro/istorie.html> (01.02.2006).

⁸⁷ Episcopia romano-catolică de Iași a fost înființată la 27 iunie 1884, de către papa Leon al XIII-lea, prin Scrisoarea Apostolică *Quae in christiani nominis incrementum*, numindu-l ca episcop pe monseniorul Nicolae Iosif Camilli, la 15 iunie 1884. Cfr. [http://www.ercis.ro/dieceza/index.asp\(01.02.2006\)](http://www.ercis.ro/dieceza/index.asp(01.02.2006)).

⁸⁸ Legea pentru ratificarea Concordatului a fost votată de senatul României la 25 mai 1929 și promulgată prin Decretul regal nr. 1842 din 11 iunie a aceluiași an, publicată o zi mai târziu în Monitorul Oficial, la care erau adăugate două scrisori care făceau parte integrantă din text, deoarece în acestea se cerea Sfântului Scaun să accepte ca unele articole sau părți din ele să fie interpretate într-un anumit mod; împreună cu acestea au fost publicate în *Acta Apostolicae Sedis(AAS)*, XXI (1929) 452-454.

⁸⁹ ARHIVELE CURIEI GENERALE, (ACG) *Moldavia*, scrisori: ale Congregației de Propaganda Fidei din 8 mai 1888. Cfr. Scrisoarea părintelui GALUPPI din 26 martie și 21 iunie 1888 citat de P. TOCĂNEL, *Storia della Chiesa...*, 718.

exclusivitate Ordinului Franciscan Conventual; ori să împartă teritoriul diecezei de Iași în două: partea nordică să-i revină diecezei, iar cea sudică Ordinului⁹⁰.

Curia Generală a Ordinului nu putea fi de acord cu proiectul monseniorul Camilli, de aceea va întocmi un alt proiect care să cuprindă două etape: mai întâi în Moldova trebuia asigurat numărul necesar de misionari care să-l ajute pe episcop pastorație. În acest sens Ordinul asigura preoți suficienți pentru întreaga misiune, completând toate golurile existente în parohii. În al doilea rând întreg teritoriul de misiune rămânea sub jurisdicția Ordinului și în acest sens Ordinul nu suferea nici un prejudiciu.

Acest proiect, însă, a fost respins de Congregație și de aceea Curia Generală a trebuit să întocmească un alt proiect plecând de la împărțirea rezidențelor parohiale existente în Misiune. În acest sens, Curia propunea: a) să cedeze toate parohiile cu filialele lor diecezei, b) sau Ordinul să-și concentreze întreaga activitate pastorală în 10 sau 15 parohii cu filiale lor. Acceptată această formulă parohiile rezervate Ordinului erau următoarele: în zona Iașului: Galați, Roman, Huși și Ismail; în zona Siretului: Săbăoani, Hălăucești, Oțeleni și Tămășeni, în zona Bistriței: Bacău, Călugăra, Văleni și Păjești, în zona Trotuș; Tg. Ocna, Grozești și Focșani⁹¹.

În cazul în care ar trebui restrâns numărul parohiilor astfel încât Provincia să nu se poată dezvolta, Definitorul General a examinat și un alt proiect de împărțire a Provinciei în două zone, dintre care una să le revină misionarilor. Toți membrii Definitorului au respins acest proiect din următoarele motive:

- prin împărțirea teritoriului în două zone, Ordinul ar fi pierdut poziții importante; după atâtea secole de trudă credea că are prioritate fără să fie acuzat de egoism;
- primind numai o zonă din Misiune, Ordinul nu ar fi avut posibilitatea să se dezvolte în viitor;
- misionarii polonezi și nemți ar fi fost inutili în aceste teritorii deoarece toată populația germană și poloneză rămânea în zona Iașului;
- trebuia să se țină cont de situația misionarilor care cu greu ar fi lăsat unele parohii pe care le-a păstorit până la acea vreme.

⁹⁰ Cfr. P. TOCĂNEL, *Storia della Chiesa...*, 719. Scrisorile în care monseniorul Iosif Camilli își expunea ideile sale despre împărțirea Misiunii franciscanilor în Moldova trebuie să fie în Arhivele Congregației de Propaganda Fidei; conținutul lor se deduce din scrisorile Ministrului General de atunci.

⁹¹ Romanul și Ismail nu aparțineau districtului de Iași. În ultimul proiect aprobat numărul conventelor a fost redus la 10 renunțându-se astfel la parohiile : Roman, Ismail, Oțeleni, Tămășeni, Văleni, Grozești și Focșani. În schimb pe listă au fost adăugate alte două parohii: Adjudeni și Faraoani. Fiecare parohie lăsată conventualilor trebuia să aibă posibilitatea economică de a întreține doi preoți călugări.

În concluzie, prin împărțirea Misiunii în parohii după zonele existente în Moldova, misionarii puteau să asigure mai bine pastorația credincioșilor și să observe disciplina călugărească, întrucât ei ar fi rămas sub jurisdicția episcopului de Iași ca parohi și sub jurisdicția Superiorilor locali ca membri ai Ordinului⁹².

3. Actul de întemeiere

Decretul de înființare a Provinciei din 26 iulie 1895 cuprinde 7 puncte:

I.- *În sus-numita misiune a Moldovei, încredințată până acum Ordinului Franciscan Conventual să se înființeze o Provincie regulată a aceluiași Ordin cu titlul "Sfântul Iosif", soțul Preasfintei Fecioare Maria. Provincia să aibă noviciat propriu și toate cele cerute de drept: în plus să se împartă în Custodii, așa cum prevăd Constituțiunile Ordinului și anume: Custodia de Bacău, de Galați, de Săbăoani și Trotuș, după cele patru regiuni ale Moldovei.*

Odată cu înființarea Provinciei înceta cu totul Misiunea Fraților Minori Conventuali. Cu toate acestea, multă vreme încă Moldova mai rămâne sub jurisdicția Congregației de Propaganda Fide⁹³, iar frații destinați activității pastorale, chiar și cei indigeni, trebuiau să susțină examene și să primească mandat de misionar ca și mai înainte. Provincia se extindea pe toată suprafața diecezei de Iași, fiind împărțită în patru custodii chiar dacă acestea nu aveau un număr suficient de frați și nici numărul necesar de convente, însă se prevedea ca în viitor numărul fraților să crească, iar filialele din parohiile încredințate să fie transformate în convente. Cele două instituții esențiale enumerate în decret sunt noviciatul și seminarul care trebuie să funcționeze conform dreptului comun și a Constituțiunilor Ordinului în vigoare.

II.- *Sus-numitei Provincii să i se dea numai zece case de misiune, împreună cu respectivele case filiale, urmând ca fiecare din cele 10 să fie transformate în convente care se află în următoarele localități și anume: Săbăoani, Adjudeni, Hălăucești, Galați, Huși, Prăjești, Bacău, Faraoni, Luizi-Călugăra, Trotuș.*

⁹² Cf. M. PAL, *Aspecte istorico-juridice ale întemeierii Provinciei "Sfântul Iosif" a Fraților Minori Conventuali*, conferință din cadrul simpozionului *Provincia Fraților Minori Conventuali Sfântul Iosif din România, 110 ani de la înființarea canonică*, Roman 2005.

⁹³ La 16 aprilie 1894 Prefectul Congregației de Propaganda Fidei Cardinalul Ledochowski a emanat următorul decret: "Rev. mus Pater Minister Generalis ordinis Conventualium S. Francisci, nuper huic Sacrae Congregationi de Prpaganda Fide, nomine suo suorumque Definitorum exposuit, ad corroborandum religiosam disciplinam alumnorum sui Instituti qui Moldaviae missioni deservunt, valde esse expediens, si praedictis religiosis viris unus praeficeretur ex eodem Ordine, qui ipsos in vita regulari regeret, munere Ministri Provincialis insignitus. Quam petitionem Sacra haec Congregatio benigne excipiens, eiusdem Ministri generalis et sui Definitorii praesentationem commendatum, R. P. Danielem Petrobono e Minoribus Conventualibus, missionarium in urbe Galatz, nominavit Ministrum Provincialem suorum religiosorum in Regno Romeno: ut iuxta Apostolicas Constitutiones munus suum praedictum ibique exerceat, praesensque ad id edidit Decretum". Cfr. P. TOCĂNEL, *Storia della Chiesa.., cit.,, 742.*

Custodia de Siret cuprindea conventele din Săbăoani, Adjudeni și Hălăucești; custodia de Galați era formată din conventele din Galați și Huși; custodia de Bacău cuprindea conventele din Bacău, Faraoni, Călugăra și Prăjești; custodia de Troțuș avea numai conventul din Târgu Troțuș. Prin decretul de înființare, Provinciei îi erau atribuite deci 10 parohii dar nu i se nega dreptul de a înființa și alte convente în filiale dependente de aceste parohii. Având consensul Ordinariului locului și beneplacitul Sfântului Scaun, Ordinul putea înființa în aceste parohii alte convente pentru a completa numărul conventelor cerut pentru formarea unei Custodii, dat fiind faptul că în custodia di Troțuș exista numai un convent⁹⁴.

Clerului diecezan îi erau rezervate 16 parohii cu aproape 132 de biserici filiale și 36 de mii de credincioși⁹⁵. Prin urmare, distribuirea parohiilor a fost făcută în mod echitabil dându-i-se, atât clerului regular cât și clerului diecezan parohii centrale, dar amestecate între ele cu scopul ca preoții diecezani să poată primi ajutor de la frați pentru spovezi, misiuni populare, predici și alte forme de apostolat.

În timp ce monseniorul Dominique Jaquet și părintele Daniel Pietrobono propuneau ca aceste 10 parohii să fie date Ordinului in perpetuum în Decretul de înființare canonică au

⁹⁴ Parohiile încredințate Provinciei sunt: 1) **Săbăoani** cu 2 filiale (Pildești și Corhana); 2) **Adjudeni** cu 2 filiale (Rotunda și Buruenești); 3) **Hălăucești** cu 6 filiale (Nisiporești, Mircești, Luncași, Mogoșești, Cozmești și Muncel); 4) **Galați** fără filiale; 5) **Huși** cu 2 filiale (Răducăneni și Poiana Cârnelui); 6) **Prăjești** cu 11 filiale (Bogdănești, Traian, Zăpodia, Satu-Nou, Buhoci, Poiana-Irașcu, Rușii-Vlădicăi, Roșiori, Recea, Călugăreni și Bălușești); 7) **Bacău** cu 13 filiale (Mărgineni, Gherăiești (BC), Fântânele, Barați, Cujbic, Lespezi-Gârteni, Piatra-Neamț, Buhuși, Schineni, Peletuci, Săucești, Șerbănești și Izvoarele); 8) **Faraoni** cu 1 filială (Valea-Mare); 9) **Luizi-Călugăra** cu 7 filiale (Sărata, Secătura, Petricica, Dealul-Nou, Găidar, Trebeș și Coman); 10) **Troțuș** cu 11 filiale (Slănic, Gura Slănicului, Slănic-Băi, Târgu Ocna, Viișoara, Tuta, Glodosu, Onești, Păcura, Caracul și Slobozia). În total erau încredințate Provinciei în jur de 33 de mii de credincioși.

⁹⁵ În urma împărțirii teritoriului de misiune diecezei de Iași îi revenea următoarele parohii: 1) **Iași** cu 3 filiale (Fălticeni, Tg. Frumos și Pașcani); 2) **Horlești** cu 12 filiale (Cotnari, Hârlau, Moara-Prefectului, Isopești, Praguri, Berlinești, Slobozia, Miroslava, Voinești, Dumăști, Podu Iloaei și Deleni); 3) **Butea** cu 6 filiale (Fărcășeni, Caracași, Șcheea, Miclăușeni, Cuza-Vodă și Kogălniceanu); 4) **Răchiteni** cu 1 filială (Sturza-Răchiteni); 5) **Tămășeni** cu 3 filiale (Piscul Rus, Sagna, și Roman); 6) **Gherăești** cu 3 filiale (Tețcani, Iugani, și Barticești); 7) **Oțeleni** cu 7 filiale (Petrești, Boghicea, Buhonca, Boara, Bălumărești, Neștiuta și Vescia); 8) **Bărgăoani** cu 11 filiale (Talpa, Tupilați, David, Văleni, Valea Albă, Belcești, Arămoia, Breaza, Satul-Nou, Bozieni, și Târgu Neamț); 9) **Cleja** cu 10 filiale (Răcăciuni, Somoșca, Capota, Sascut, Satu-Nou, Gropile, Curmătura, Tămășeni, Orbeni, și Berindești); 10) **Văleni** cu 17 filiale (Joseni, Horgești, Găiceana, Vladnic, Petriș, Tamaș, Racova, Păucești, Răcățau, Parincea, Recea, Otești, Galeri, Furnicari, Varnița, Ungureni, și Galbeni); 11) **Valea Seacă** cu 5 filiale (Trunchi, Lărguța, Florești, Buchila și Galbeni); 12) **Grozești** cu 13 filiale (Satu Nou, Părgărești, Valea Seacă, Pralea, Bahna, Bucium, Sitaș, Huta, Hârja, Borzești, Cașin, Giaavreni, și Gutinaș); 13) **Dărmănești** cu 35 de filiale (Doftana, Bogata, Comănești, Moinești, Berzunți, Ciugheș, Păcurari, Păgubeni, Agăș, Plopu, Poiana, Larga, Brusturoasa, Cutiniș, Buruieniș, Surda, Preluți, Sâmburu, Sulta, Goioasa, Palanca, Cotumba, Moreni, Gloduri, Poduri, Vermești, Tazlău, Văsiești, Gârlele, Chiliile, Lucăcești, Leodinești, Vălăreni și Seșuri); 14) **Pustiana** cu 22 de filiale (Frumoasa, Bosoteni, Vidrașcu, Stufu, Bălăneasa, Râpaapei, Răchitiș, Părgărești, Gura-Solonț, Marea-Solonț, Serbec, Strugari, Poiana, Ardeoani, Cetățuia, Arasa, Turlian, Valearea, Tețcani, Presaca, Scorțeni și Băhănești); 15) **Focșani** cu 8 filiale (Ploscuțeni, Vizantea, Domești, Adjud, Tecuci, Bârlad, Putna și Câmpurile); 16) **Boțoșani** cu 5 filiale (Hudești, Sulița, Mihăileni, Dorohoi, și Hârlau). Cfr. *Missiones Catholicae ritus latini*, anul 1895, 107-109 unde citim că în Moldova la acea vreme erau 26 de parohii, 63.600 de credincioși și 32 de preoți.

fost omise aceste cuvinte pentru simplu motiv că din punct de vedere canonic atât Provincia cât și fiecare parohie transformată în convent deveneau ipso iure persoană juridică în Biserică și deci perpetue prin însăși natura lor. În consecință, nu numai Provincia, dar și parohiile cu filialele lor depindeau în mod exclusiv de beneplacitul Sfântului Scaun, nu numai în ceea ce privește modificarea structurală a Provinciei dar și desființarea ei.

Ordinariul locului era liber să înființeze alte parohii în filialele încredințate părinților Franciscani, dar nu le putea încredința clerului diecezan fără beneplacitul Sfântului Scaun⁹⁶.

III.- *Fiecare din cele 10 case sus-menționate, dar convente ale aceleași Provincii să exercite păstorirea sufletelor, ca și până acum prin confrății săi conform Constituțiilor Pontificale și în consecință să beneficieze de veniturile terenurilor parohiale, care totuși nu sunt cedate Provinciei regulate ca proprietate ci numai spre folosință fraților ce se află acolo și conform Constituției Romanos Pontifices.*

Prin urmare, atât parohiile cât și filialele formau un quid unum, activitatea pastorală fiind exercitată de Provincie per suos religiosos viros conform Constituțiilor Pontificale, episcopul având dreptul să numească, parohii și vicarii, să acorde fraților preoți facultatea de a-i spovedi pe credincioși și să efectueze vizita canonică în aceste parohii. În ceea ce privește beneficiile parohiale, acestea nu intrau în proprietatea Provinciei. Ministrul General de atunci, Caratelli, a făcut această propunere încă de la începutul tratativelor, ob timorem quoque civilis Conventuum suppressionis, ceea ce ar fi dus imediat la pierderea fondurilor parohiale. Fraților în schimb li se permitea uzufructul beneficiilor și acestea trebuiau să fie administrate conform normelor Constituțiilor Pontifilor Romani⁹⁷.

IV.- *Ca sus-numita Provincie regulată să poată celebra capitole și adunări provinciale, spre a-și alege superiorii lor proprii, după legile Ordinului.*

Capitolul Provincial este maxima autoritate într-o Provincie fiind considerat în drept Superiorul colegial cu puterea de a alege Ministrul Provincial și toți responsabili, dar în mod esențial analizează și decide problemele cele mai importante cu caracter disciplinar și administrativ, emană norme pentru guvernul Provinciei în limitele stabilite de Constituțiuni și de Capitolele generale. De aceea, noua Provincie ar fi avut dreptul să celebreze Capitole provinciale chiar dacă Decretul de înființare nu ar fi făcut referință la acest lucru. Punctul IV din Decret face referință la Constituțiunile urbane care erau în vigoare înainte de promulgarea Codului de Drept Canonic din 1917, și care prevedeau că se poate celebra în

⁹⁶ Cf. M. PAL, *Aspecte istorico-juridice...*

⁹⁷ Cf. M. PAL, *Aspecte istorico-juridice...*

fiecare an un Capitol provincial pentru a rezolva problemele cele mai importante din Provincie, nefiind excluse alegerile⁹⁸.

V.- *Ca pe superiorii locali sau guardiani să-i poată pune și păstori de suflete, deși în mod obișnuit li se interzice exercitarea acestor două funcții simultan (până când se va ajunge la o organizare perfectă).*

Dat fiind faptul că în noua Provincie nu existau suficienți preoți pentru a ocupa toate oficiile provinciale și dat fiind faptul că frații trebuiau să administeze și parohiile diecezei din cauza lipsei de preoți, Ministrul General de atunci a cerut o dispensă generală de care Capitolul Provincial sau Provincialul însuși să se poată folosi până când Provincia va avea posibilitatea să confere oficiul de guardian și paroh separat, fiecare frate pentru o singură funcție⁹⁹.

VI.- *Ca ea să poată confirma în aceeași funcție pe superiori, pe fiecare aparte printr-o nouă alegere, cu toată opreliștea Constituțiunilor Ordinului.*

În temeiul Constituțiunilor Urbane din 1880, Ministru Provincial, după primul trieniu putea să fie reales numai dacă nu ar fi fost altul: *qui a talem officium requisitis conditionibus et qualitatibus praeditus sit*; în schimb guardianul putea să fie reales în același convent, numai după un an. Toate celelalte officii de: Asistent provincial, Definitor și Custozii puteau fi realeși. Dat fiind faptul că exista un număr restrâns de frați, atunci se explică de ce Ministrul General a cerut de la Sfântul Scaun o dispensă generală; altfel Guardianii, care erau și parohi sau vicari parohiali, la fiecare trei ani nu numai că trebuiau să lase oficiu sau funcția din comunitate, dar trebuiau să schimbe și conventul, ceea ce ar fi fost un mare inconvenient pentru administrarea conventelor și pentru grija spirituală a sufletelor încredințate¹⁰⁰.

VII.- *Când în susnumita Provincie nu se poate convoca Capitolul Provincial, Ministrul General împreună cu defnitorul său, poate să facă îndată cele ce sunt spre binele numitei Provincii, mai ales cu privire la alegerea superiorilor, care să alcătuiască însuși Capitolul Provinciei din Moldova*¹⁰¹.

Prin urmare, se putea convoca un Capitol provincial extraordinar în cadrul căruia toți misionarii care îndeplineau criteriile cerute aveau voce activă și pasivă conform

⁹⁸ Cfr. *Constitutiones Urbanae O.F.M. Conventualium*, Melchoniae 1880, 186-204.

⁹⁹ Pentru mulți ani Provincia s-a folosit de această dispensă dat fiind faptul că multe erau dificultățile ce s-au ivit din cauza războiului, iar seminariile nu au dat rezultatele scontate prevăzute la înființarea Provinciei.

¹⁰⁰ Provincialul a rămas în funcție până în 1899. Ceilalți superiori locali au fost realeși pentru două sau chiar trei mandate consecutive în același convent, fără nici un inconvenient.

¹⁰¹ Cfr. *Schematismus Provinciae S. Ioseph*, Serafica, Săbăoani-Roman 1935, 18-19.

Constituțiunilor Urbane pentru a putea fi aleși în diferite oficii ale Provinciei. Dar, s-a găsit de cuviință, pentru prima dată în istorie, să-i fie rezervată Definitorului General, atât alegerea Provincialului cât și aplicarea Constituțiunilor în ceea ce privește administrarea bunurilor temporale. În Definitoriul general din 15 august 1895 părintele Daniel Pietrobono a fost ales Provincial și părintele Iosif Corradini secretar al Provinciei. Alegerea custozilor și a membrilor definitoriului și a superiorilor locali a fost amânată pentru toamna aceluiași an.

Nu cunoaștem motivele pentru care părintele Daniel Pietrobono a voit să renunțe la provincialat propunându-l pe părintele Caneve. Același lucru voia să-l facă și secretarul său Corradini; însă definitoriul general din 17 decembrie 1895, mulțumindu-i monseniorul Dominique Jaquet, pentru tot ceea ce a făcut în favoarea Provinciei din România, nu le-a acceptat demisiile, confirmându-i în oficiile lor, după care au ales primii custozi: părintele Petru Neumann pentru custodia de Bacău, părintele Bonaventura Leja, pentru custodia de Galați, părintele Ioan Battista Occhipinti pentru custodia de Săbăoani și părintele Anton Callus pentru custodia de Troțuș. Cei dintâi membrii ai definitorului: Iosif Malinowski pentru Custodia de Galați și părintele Mihai Parlari pentru custodia de Troțuș, lăsând la dispoziția Ministrului Provincial ca împreună cu Definitorul să-și aleagă asistenți pentru celelalte custodii; primii superiori locali aleși de Definitorul General au fost: părintele Paul Mosel, guardian la Bacău, Sfântul Nicolae, părintele Dominic Migliorati la Făraoani, Rafael Migliorini la Luizi-Călugăra, Anton Caneve la Prăjești, Francisc Orlandi la Galați, Gaetano Liverotti la Săbăoani, Iosif Giorgini la Adjudeni și Dominic Posta la Troțuș, lăsând la dispoziția Ministrului provincial să aleagă superiorii locali la Huși și Hălăucești¹⁰².

În ceea ce privește administrarea bunurilor temporale au fost fixate următoarele trei principii: a) fiecare convent trebuia să aibă câte un registru separat pentru înregistrarea veniturilor și a cheltuielilor; b) Ministrul provincial să păstreze economiile provinciei, pentru înființarea școlilor la sate, pentru misionarii infirmi și mai ales pentru formarea clericilor indigeni, aplicând norme care în trecut au fost discutate și aprobate de frați, c) în sfârșit fiecare frate trebuia să facă exproprierea pe care o reînoia în fiecare an¹⁰³.

În iulie și în prima jumătate a lunii august părintele Pietrobono a vizitat provincia împreună cu secretarul pentru a vedea condițiile în care se găsesc misionarii și situația economică a fiecărui convent. Toți misionarii erau animați de bune intenții și în suficiente condiții fizice, numai părinle Callus și Migliorati erau bolnavi și deci trebuiau înlocuiți cu alți

¹⁰² Cfr. *Nova Ordinis Provinciae Romaniae*, 20-21.

¹⁰³ *Ibidem*, 17-19.

doi misionari. Din punct de vedere economic conventele nu stăteau rău și în trei sau patru convente puteau locui trei frați pentru a putea distribui funcțiile după normele prevăzute de Constituțiunile Urbane.

Suma de 5.000 de franci a fost depozitată în visteria Provinciei pentru a ajuta parohiile sărace și pentru construirea colegiului și a noviciatului¹⁰⁴.

Cu aprobarea Ministrului General în noiembrie 1897 s-a ținut la Săbăoani prima întrunire intermediară a Provinciei, însă părinții custozi nu au reușit să întocmească o relație completă despre starea custodiilor încredințate pentru că au primit cu întârziere scrisorile și nu au avut timpul suficient¹⁰⁵. După alegerea custozilor, a definitorilor temporali și a Superiorilor locali, s-au stabilit unele norme care vor fi înaintate spre dezbateră și aprobare Ministrului General. Părintele Pietrobono, nota că această întrunire intermediară era formată mai mult din novici, decât din părinți experimentați de aceea lăsa la atitudinea Ministrului General să se aprobe ceea ce a fost făcut bine și să nu aprobe ceea ce a fost făcut contrar Constituțiunilor. Ministrul General de atunci a rămas mulțumit de cele înfăptuite în Provincie, a redus doar unele lucruri din vestiarul fraților și a stabilit o taxă pentru fiecare convent în favoarea seminarului din Hălăucești care se construia în acea vreme. Inclusiv Congregația de Propaganda Fide era mulțumită de progresele făcute în aceste teritorii de misionari și a fost de acord fără nici o dificultate ca părinții franciscani Bernardino Just și Giuseppe Maltese să se pregătescă pentru examenul de misionar.

În primul capitol Provincial celebrat la Hălăucești în perioada 24-26 mai 1899 prezidat de părintele Giuseppe Fonzi, Asistent General, părinții au dat dovadă de maturitate întru a examina și rezolva problemele Provinciei. Relațiile făcute de custozi în cadrul capitolului sunt mai detaliate. S-a discutat pentru prima dată despre înființarea seminarului și a școlii de dascăli pentru care părintele Provincial a cerut consensul și părerea confrăților prezenți la Capitol; despre seminar se va ocupa direct Ministrul general și monseniorul Dominique Jaquet, iar școala de dascăli era un bine pentru Provincie și de aceea nu au fost

¹⁰⁴ Cfr. ACG, *Moldavia*: Scrisori: a părintelui Pietrobono din 11 august 1896; a Propagandei din 8 și 15 martie 1898. Cu această ocazie Propaganda a acordat un *nihil obstat* pentru titlul de Definitor perpetuu părintelui Posta care prin eforturile personale a construit bisericile din Tuta în 1837, din Onești în 1874, din Slănic în 1884 și din Târgu Trotuș în 1885, din Păcura în 1887, din Gura Slănic în 1896 și implora ajutor pentru construcția altei biserici de la poalele Carpaților. Pentru a-i înlocui pe doi misionari bolnavi, Propaganda a trimis alți doi misionari: Serafino Stumpf și Stanislau Czelusniak, care vor susține examenul în fața monseniorului Jaquet înainte de a primi titlul de misionari apostolici.

¹⁰⁵ Cfr. *Constitutiones Urbanae*, 186-187.

observate toate formalitățile. Unii au propus să se încrementeze numărul de profesori pentru a da o formare suficientă viitorilor frați în provincie¹⁰⁶.

La acest Capitol a fost ales Ministru provincial părintele Anton Caneve care și l-a luat ca secretar pe părintele Malinowski. Au fost aleși custozii, definatorii temporali și trei superiori locali, lăsându-i Ministrului Provincial să-i aleagă pe ceilalți superiori. Asistentul general al Ordinului a fost foarte mulțumit atât de cum s-a desfășurat Capitolul cât și despre viața din convente vizitate după Capitol. De fapt, Provincia în puțini ani a ajuns la o organizare completă, cu o viață normală, nu avea nevoie decât de un mic grup de misionari pentru cel puțin 10 ani. Au fost propuși: părinții Celestin Vaes, Bernardino Busselli, Andrei Knorek, Desiderio Baur, Iacint Cserno și Vincențiu Vella.

După înființarea Provinciei unul din lucrurile cele mai urgente pe care monseniorul Jaquet trebuia să le rezolve era să-i asigure viitorul prin formarea clerului indigen și construirea seminarului în provincie.

În timpul cât monseniorul Jaquet a condus dieceza de Iași relațiile cu Guvernul central al Ordinului de la Roma și cu Ministrul Provincial au fost pacifice și reglementate de documente potificale. Nu lipseau dificultățile care se întâlneau în organizarea bisericească a unei misiuni, dar nici nu a fost necesar să se mai facă recurs la Roma pentru a găsi soluții în rezolvarea problemelor.

4. Recunoașterea din partea Bisericii Locale

Punerea în aplicare a Decretului Propagandei Fide a avut parte de diferite opoziții din partea unori frați minori conventuali și a iezuiților¹⁰⁷.

Concretizarea Proiectului a avut și alte dificultăți. Era necesar să mai treacă niște ani pentru a avea numărul suficient de preoți seculari pentru toate parohiile care nu fuseseră încredințate religioșilor. În aprilie 1896 dieceza avea doi subdiaconi, 10 diaconi și 2 preoți indigeni; de aceea atât iezuiții cât și conventualii continuau să administreze parohiile¹⁰⁸.

Pentru o mai bună asistență spirituală era necesar să se înființeze noi parohii. În 1898 s-a decis înființarea celei de la Ploscuțeni care fusese filială a Focșaniului adăugându-i-se Găiceanca. Pentru a înființa altele avea nevoie de preoți, dar aceștia lipseau, și se considera

¹⁰⁶ Cfr. P. TOCĂNEL, *Storia della Chiesa...*, 759.

¹⁰⁷ Cf. P. TOCĂNEL, *Storia della Chiesa...*, 761.

¹⁰⁸ ACG, Moldavia, scrisori: a monseniorul Jaquet din 19 aprilie și 31 iulie 1896; a părintelui Wiercinski din 10 octombrie 1896.

că sunt necesari doi preoți într-o parohie¹⁰⁹. Mai lipseau apoi posibilitățile materiale căci în general catolicii erau săraci și le era greu să contribuie la construirea de biserici noi și chiar pentru întreținerea preoților.

În perioada în care monseniorul Jaquet a condus dieceza, relațiile cu Curia Generală și cu Ministrul Provincial au fost pacifice și reglementate de documentele pontificale. Nu au lipsit anumite dificultăți însă nu s-a făcut simțită nevoia de a apela la Roma pentru soluționarea acestora. Anumite divergențe au apărut în momentul în care monseniorul Jaquet a demisionat și s-a reîntors monseniorul Camilli. Datorită imposibilității de a se pune de acord asupra anumitor chestiuni, în 1905 atât monseniorul Camilli cât și ministrul General și părintele Provincial, Antonio Caneve, succedat în același an de către părintele Giuseppe Giorgini, au prezentat Propagandei Fide spre rezolvare aceste chestiuni. Propaganda însărcină canonistul Angelo Lucidi, viitor cardinal, să examineze și să propună soluții pentru aceste controverse. Al său Voto a constituit norma particulară după care au fost reglementate relațiile juridice între cele două părți până la promulgarea Codului de drept canonic din 1917¹¹⁰.

1) Monseniorul Camilli dorea să știe dacă avea puterea de a supune unui examen chiar și pe misionarii apostolici, înainte de a le da facultatea de a spovedi, dat fiind că aflase că unii nu erau suficient pregătiți în cunoașterea teologică pentru acest minister. Consilierul, după ce a examinat toate dispozițiile anterioare ale Sacrei Congregații a concluzionat că mandatul de misionar apostolic pe care Cardinalul Prefect îl dădea după examinarea prescrisă ținea loc de aprobare a candidatului pentru administrarea sacramentelor și pentru îngrijirea sufletelor. De altfel, dacă episcopul ar avea o suspiciune gravă asupra incapacității vreunui misionar putea să îl supună la un experiment înainte de a lua alte măsuri¹¹¹. Excepția însă nu s-a verificat pentru că misionarii veniți după 1895 erau bine instruiți și mulți chiar laureați sau maestri în teologie¹¹².

2) Altă problemă era aceea că monseniorul Camilli considera că misionarii apostolici nu puteau să plece din dieceză și să se întoarcă fără ca episcopul să fie avizat. Consilierul, însă, observând decretul de înființare a Provinciei regulate, a ajuns la concluzia că episcopul a pierdut calitatea pe care o avea înainte de Vizitator al misionarilor și de Superior regular;

¹⁰⁹ Cf. P. TOCĂNEL, *Storia della Chiesa...*, 766.

¹¹⁰ Cf. LUCIDI E., *Voto del Consultore intorno ad alcuni dubbi, proposti da Mons. Camilli, Vescovo di Iassi, e vertenza tra il medesimo Vescovo di Iassi e i Religiosi Conventuali in Moldavia*, 34.

¹¹¹ LUCIDI E., *Voto...*, 1, 3-9.

¹¹² Cf. P. TOCĂNEL, *Storia della Chiesa...*, 816.

așadar competența sa a suferit în ceea ce privește misionarii apostolici. În ceea ce privea îngrijirea ierarhică a sufletelor, toți religioșii erau supuși episcopului; în toate celelalte rămâneau sub autoritatea superiorului general.

3) În ceea ce privește chestiunea propusă de monseniorul Camilli dacă episcopul ar putea să încredințeze în mod liber unui religios, la alegerea sa, o determinată parohie și de a-l schimba ad nutum fără intervenția superiorului regular, consilierul aplica aceleași principii. Astfel încetată calitatea de Vizitator și Superior ai religioșilor din Moldova, nu mia putea în mod liber să încredințeze unui religios, la alegerea sa, o determinată parohie seculară sau regulară. În decretul de înființare a Provinciei se stipula în mod clar că fiecare din reședințele parohiale transformate în convente, reținea că îngrijirea sufletelor era de competența religioșilor prezentați de către Superiorul regular și aprobați de episcop. Acesta nu avea dreptul privativ de a schimba ad nutum misionarii de la îngrijirea sufletelor pentru că același drept era acum de competența și a Superiorului regular. Pe de altă parte pentru a schimba în mod licit un religios de la îngrijirea sufletelor, atât episcopul cât și Superiorul regular trebuia să aibă motive întemeiate, chiar fără a avea obligația de a manifesta unul altuia motivul dispoziției sale¹¹³.

4) Monseniorul Camilli considera că poate dispune de aportul unui religios pentru necesitățile diecezei, fără a cere permisiunea Superiorului regular și fără a indemniza pentru această activitate provincia. Consultantul a făcut aici o distincție: întrucât se trata despre binele credincioșilor, cuprinși în teritoriul celor zece parohii cu filialele lor încredințate minorilor conventuali, episcopul avea tot dreptul să pretindă Superiorului regular numărul suficient de religioși, iar Provincia nu putea cere nici o compensație. Însă pentru celelalte parohii sau necesități ale diecezei, episcopul trebuia să se înțeleagă cu Superiorul regular; pentru aceasta Ministrul Provincial putea în mod legitim să ceară o compensație pentru Provincie¹¹⁴.

5) Un alt dubiu al monseniorului Camilli privea contribuțiile credincioșilor și taxele stolare. Se cerea să se clarifice cine putea stabili aceste contribuții în parohiile încredințate franciscanilor: episcopul sau superiorul regular.

În baza dispozițiilor Conciliului Tridentin, consultantul a ajuns la concluzia că doar episcopul este cel care are această autoritate.

¹¹³ LUCIDI, *Voto...*, 2, 27-34.

¹¹⁴ Cf. P. TOCĂNEL, *Storia della Chiesa...*, 818, nota 238.

6) În legătură cu dubiile precedente era făcută întrebarea, dacă hotărârea necesității de restaurare a bisericilor și caselor încredințate religioșilor și de construire a altora noi este de competența episcopului sau a Superiorului regular. Și aici Consultantul a trebuit să distingă între biserici și case existente în momentul înființării Provinciei, care au fost încredințate Ordinului Minor Conventual, și bisericile și casele pe care Provincia însăși în viitor ar fi putut construi, în special în filialele dependente de parohiile religioase, și care au fost date chiar pentru viitoarea dezvoltare a Provinciei însăși.

În primul caz bisericile și casele rămâneau în proprietatea diecezei, de aceea episcopul, tutorele bunurilor ecleziastice diecezane, avea dreptul și obligația de a reconstrui sau de a le restaura; însă pentru faptul că deveniseră biserici și case religioase, chiar și Superiorul regular avea dreptul, subordonat episcopului de a se îngriji de aceste necesități. Însă prin înființarea de noi case din partea Provinciei trebuia să se aplice dreptul comun și particular și obligația și astfel îi revenea Superiorului să ridice, prevăzând consensul episcopului pentru desemnarea locului, și beneplacutul apostolic¹¹⁵.

7) Era luat în considerație și dubiul dacă religioșii ar avea nevoie de permisiunea episcopului pentru a cere de pomană sau anumite contribuții din partea credincioșilor și pentru a pune în bisericile lor cutii pentru donații. Dat fiind că în baza legii românești religioșii care activau în pastorație aveau dreptul să fie întreținuți de credincioși¹¹⁶, Consultantul era de părere că religioșii ar avea facultatea nu doar de a cere, dar chiar și de a impune contribuțiile necesare, fără preavizul anterior al episcopului, observându-se totuși normele stabilite în general de același sau obiceiurile în vigoare. Tratându-se apoi despre ordine mendicante, nu era necesară aprobarea episcopului pentru a cere, aceasta fiind primită prin faptul însuși că au fost primiți și reținuți în dieceză.

Spre rezolvarea acestor chestiuni și pentru a răspunde dubiilor propuse, Consultantul a luat în considerație în mod special constituția *Romanos Pontifices*, prin care Leon al XIII-lea rezolva chestiuni asemănătoare și dubii propuse de către episcopii și Regularii din Anglia și Scoția, recomandând însă înțelegerea, deoarece *haec vires gignit, et infirmos quoque pares efficit ad grandia quaque gerenda; haec signum est quod sinceros Christi discipulos ab iis determinat qui se tales esse mentiuntur*¹¹⁷. Și tocmai acestei înțelegeri între monseniorul Jacquet și Minorii Conventuali trebuie atribuită înființarea Provinciei regulate

¹¹⁵ LUCIDI, *Voto...*, 23-25.

¹¹⁶ Cf. COSTESCU C., *Colecțiune de legi bisericesti*, I, f.l. f.a., 569. Legea a fost emanată la 15 august 1864, iar articolul 14 nu a suferit nici o modificare în timpul guvernării lui Carol I.

¹¹⁷ Constituția *Romanos Pontifices*, § 27.

Sfântul Iosif din România, fapt cu adevărat istoric, care a asigurat dezvoltarea diecezei de Iași și a vieții spirituale printre catolicii români.

5. Efecte juridice

Prin transformarea misiunii franciscane în Provincie regulată aceasta a devenit persoană juridică cu anumite drepturi și îndatoriri, a dobândit independență și autoconducere așa cum definesc Constituțiile Ordinului. S-a organizat structura canonică, religioasă ce face ca superiorii să fie prezenți în comunitatea fraților și să întrețină nivelul înalt al vieții spirituale râvna activității pastorale în popor. Parohiile transformate în convente au devenit persoane juridice, iar persoanele juridice sunt create in perpetuum. Pentru acest simplu motiv în decretul de înființare nu s-a scris că Provincia și parohiile lor sunt date in perpetuum¹¹⁸.

Vom observa în următoarele rânduri elementele cele mai importante ale constituirii din punct de vedere juridic al unei provincii. Trecând în revistă unele momente importante din istoria provinciilor religioase. Apoi din punct de vedere juridic care sunt elementele esențiale și unele proprietăți care aparțin statutului juridic de provincie religioasă.

5.1. Personalitate juridică

Datorită dezvoltării deosebite a ordinelor religioase în mod natural s-a făcut simțită nevoia unei bune organizări teritoriale ale acestora. Deja în a doua jumătate a secolului al XII-lea ordinul Ospitalier al sfântului Ioan din Ierusalim era divizat în circumscripții teritoriale. Conciliul Lateran al IV-lea (1215) a contribuit într-un mod deosebit la instituirea unor structuri provinciale de organizare a religioșilor prin intermediul constituției 12 în care se cere ca la fiecare trei ani în fiecare teritoriu sau provincie să se țină capitole care să reunească abații sau priorii¹¹⁹.

De la 1221 găsim în Ordinul Fraților Predicatori priorii provinciali și deci provincii, adică uniune de convente. Constituțiile din 1221 oferă o documentație mai bogată a acestei terminologii care face referință la Conciliul Lateran al IV-lea: provincialis autem prior eandem habeat potestatem in sua provincia vel regno...¹²⁰.

¹¹⁸ Cf. PETRU ALBERT, *Înființarea Provinciei Franciscane în Moldova*, în *Mesagerul Sfântului Anton (MSA)*, 11(1995), 9; P. TOCĂNEL, *Storia della Chiesa...*, 771, 776.

¹¹⁹ Cf. *Conciliorum oecumenorum decreta*, ed. J. Alberigo, Bologna 1973³, 240.

¹²⁰ Cf. A.H.THOMAS, *De oudste Constituties van de Dominicanen*, Lovanio 1965, 203-204.

Primele provincii franciscane se constituie aproximativ în aceeași perioadă (capitolul general din 1217). Termenul ministru provincial apare mai apoi în Regula Bullata (1223). Faptul că frații Minori nu au deținut în prima perioadă convente a dus la creșterea rolului Ministrului Provincial¹²¹. Astfel superiorii locali sunt în primul rând aleși de către Capitolul Provincial, apoi Ministrul Provincial are puterea de a admite în Ordin noi membrii. Rolul acestuia în administrarea temporală este la fel deosebit de importantă.

În privința structurii juridice trebuie subliniat faptul că elementele necesare pentru constituirea unei provincii religioase sunt conținute în mod generic în definiția dată de Codul de Dreptul Canonic în can. 488 6°. Ele sunt: pluralitatea caselor, uniunea juridică între ele, superior propriu și apartenența la un institut religios.

Înființarea unei provincii poate fi cerută în două moduri diferite: când în tot institutul trebuie să fie pentru prima oară împărțit în provincii sau când o nouă provincie trebuie să fie adăugată celorlalte deja instituite fie din cauza evoluției și a maturizării unor organisme inițiale care au ajuns să aibă calitățile unei provincii, starea de fapt și capacitatea juridică a unei provincii¹²². Jurisprudența Sfintei Congregații a Religioșilor cere, pentru ca o provincie să poată fi constituită să fie compusă din cel puțin patru case cu 12 religioși, și un total de aproximativ 200 de religioși.

Provincia religioasă este guvernată în mod normal de către un superior provincial sau de un capitol provincial. Superiorul provincial este asistat de către un consiliu și de către alți oficiali care nu fac parte din curia provincială.

Superiorul provincial este persoana legitimă desemnată guvernării ordinare a provinciei fiind chemat provincial. Acesta face parte din superiorii majori (CIC 1983, can. 620). Pentru ca un religios să poată avea această sarcină el trebuia să fie numit de către superiorul general cu asentimentul consiliului său. El trebuie să fie născut legitim¹²³, să aibă 30 de ani împliniți, să fie profes de zece ani de la primele voturi¹²⁴, iar pentru institutele clericale să fi fost hirotonit preot. În CIC 1983 se cere doar o perioadă de timp după profesiunea solemnă stabilită în Constituții și alte eventuale cerințe fixate de dreptul propriu (can. 623), și preoția în institutele clericale (can. 588 § 2).

¹²¹ Cf. G. TAMBURRINO, cuv. "Provincia" în G. PELLICIA – G. ROCCA, *Dizionario degli Istituti di perfezione* (DIP), vol. VII, Edizione Paoline, Roma 1983, vol. VII, Edizione Paoline, Roma 1983, col. 1059.

¹²² *Ibidem*, col. 1062-1063.

¹²³ Segreteria di Stato, *Lettera* del 23.2.1967, Prot. Nr. 89586, în *Commentarium pro religiosis et missionariis*, 48, Roma 1967, 186.

¹²⁴ Cf. R. NAZ, cuv. „Province religieuses” în *Dictionnaire de Droit Canonique* (DDC), VII, Letouzey et Ané, Paris 1965, col. 399.

Desemnarea superiorului provincial are loc fie prin alegerea din partea capitolului provincial, fie prin numire din partea superiorului general cu definitoriul său. Datoria sa particulară este aceea de a face vizita canonică la casele provinciei (CIC 1983, can. 628). Durata însărcinării de provincial în Ordinul Fraților Minori Conventuali este de patru ani.

Definitoriul sau Curia Provincială este un organ colegial de guvernare cerut de dreptul comun (CIC 1983, can. 627). Numărul și calitatea celor ce compun acest organism sunt precizate în constituțiile fiecărui institut.

În cadrul provinciilor se celebrează – periodic – capitolul provincial. Acesta e un organism colegial pentru guvernarea extraordinară a provinciei. Puterea sa însă este ordinară și e distinctă de puterea superiorului provincial¹²⁵.

Capitolului provincial îi este rezervat subiectele extraordinare și mai importante ale provinciei, precum alegerea persoanelor care participă la guvernare sau reprezintă provincia; stipularea de norme legislative sau decrete care obligă toți frații; luarea de decizii administrative și disciplinarii care privesc casele și persoanele; informarea a tot ceea ce poate interesa viața și activitatea provinciei.

5.2. Obligații și drepturi

Deoarece provincia după dreptul canonic este o persoană juridică ea se bucură de starea de fapt și de drepturile unei persoane juridice în Biserică. De aceea, Provinciei are drepturi ca titlul, drepturile și capacitatea patrimonială de a primi, a poseda, a administra, a înstrăina bunuri, a face împrumuturi, a contracta debite, a stipula contracte, etc. (CIC 1917, cann. 531-7, 1495 § 2, 1499, 1500, 1508, 1513 etc.; CIC 1983, cann. 634, 636, 638-9, 1259, 1261, 1276, 1279 etc.) capacitatea de a primi bunuri, de a avea propriile legi (CIC 1983 can. 632), responsabilitatea civilă și penală (CIC 1917, can. 536; CIC 1983, can. 639).

Ca orice persoană morală în Biserică, Provincia este, prin natura sa, perpetuă (CIC 1983, can. 120 § 1) fie cu privire la scopul stabilit, care, fiind spiritual, nu poate fi niciodată diminuat; fie cu privire la autoritatea constituentă, care nu stabilește nici un termen; fie cu privire la structură, dat fiind faptul că se bucură de autonomia și independența persoanelor fizice și a caselor care o compun.

Încetarea juridică a unei provincii este așadar, un fapt excepțional, prevăzut totuși în drept (CIC 1983, cann. 123, 585), și are loc atunci când Provincia încetează să mai existe ca subiect de drepturi și obligații. Aceasta se poate întâmpla în două moduri: primul e un act

¹²⁵ Cf. G. TAMBURRINO, cuv. "Provincia" în DIP, coll. 1064-1065.

pozitiv al superiorului legitim, care transferă unei alte persoane morale toate drepturile și bunurile Provinciei care și-a încetat activitatea (încetare ab extrinseco). După CIC 1917, can. 494 § 1, o astfel de încetare legitimă a unei provincii religioase era rezervată Sfântului Scaun; decretul Ad instituenda experimenta, rezerva Sfântului Scaun doar cazul în care toate provinciile unui Institut trebuiau suprimate în mod simultan, în timp ce acorda autorității generale a fiecărui institut facultatea de suprimare a unei provincii particulare. CIC rezerva Sfântului Scaun doar suprimarea totală a institutului (can. 584); toate celelalte modificări fiind lăsate în competența autorității institutului însuși (can. 585).

Al doilea mod de încetare este acela care intervine ca urmare a încetării de fapt, cauzat sau determinat de o diminuare a elementelor esențiale (încetare ab intrinseco), sau chiar din actul abuziv al unei autorități ilegiteime, de exemplu civile; în aceste cazuri însă încetarea juridică se verifică doar după 100 de ani de la încetare de fapt (CIC 1983, can. 120 § 1); în această perioadă provincia ar putea fi evitalizată, fără nici o specială formalitate de înființare.

6. Concluzie

A doua parte a secolului al XIX-lea a adus României din punctul de vedere al organizării statale și religioase importante schimbări. Recunoașterea independenței statale a făcut să fie posibilă reglementarea situației Bisericii Ortodoxe pe de o parte și înființarea a două dieceze catolice pe de altă parte. Astfel fosta misiune a Fraților Minori Conventuali de pe acest teritoriu avea nevoie de o nouă structură și reprezentare oficială din punct de vedere juridic. Această cerință a fost satisfăcută prin actul de înființare a Provinciei Franciscane Sfântul Iosif, soțul Preasfintei Fecioare Maria din Moldova de la 26 iulie 1895 emanat de către Congregația De Propaganda Fide.

Punerea în practica a actului și organizarea noii provincii regulate a avut carențele și dificultățile inerente oricărui început. Astfel că cerându-se ajutorul, atât episcopul cât și superiorul provinciei, din partea Propagandei Fide s-a răspuns diferitelor obiecții și dubii prin canonistul Angelo Lucidi mandatat să cerceteze aceste cauze.

În ultima parte a capitolului am evidențiat câteva atribute care aparțin provinciei. Aceasta pentru a avea o imagine mai evidențiată a ceea ce reprezintă această formă de organizare a ordinilor religioase în cadrul Bisericii Catolice.

SECȚIUNEA A II – A
ASPECTUL ACTUAL
CAPITOLUL I
ORGANIZAREA INTERNĂ A PROVINCIEI
„SFÂNTUL IOSIF, SOȚUL PREASFINTEI FECIOARE MARIA”
ÎN PRIMA JUMĂTATE A SEC. XX

1. Premisă

În prima secțiune am făcut o scurtă cercetare istorico-juridică asupra prezenței franciscane pe teritoriul actual României. Am observat începuturile, am văzut eforturile misionarilor, curajul lor, anumite dificultăți și probleme pe care le-au întâmpinat și le-au trăit. Mai apoi când această prezență a ajuns la o anumită maturitate s-a ajuns și la acel eveniment din 26 iulie 1895, înființarea în mod canonic a Provinciei Franciscane Conventuale din Moldova.

În prezenta secțiune vom vedea în ce mod acest act istoric și juridic și-a arătat importanța. Căci această încununare a efortului de mai multe veacuri având parte de un ambient prielnic a adus roade slujind mai fructuos Biserica în membrii acesteia și nu doar pe aceștia. Astfel frații au slujit în parohii, au mers în misiune, au tipărit cărți, au fondat reviste, au asistat diferite asociații religioase, s-au ocupat de cei rămași orfani în urma primului război mondial, au fondat un gimnaziu pentru fiii țăranilor, etc.

Ceea ce cu multă dăruire au construit însă a avut de suferit în contextul unei persecuții înverșunate din partea regimului comunist. Persecuția fraților minori conventuali a fost una cruntă și inumană așa cum a fost de altfel asupra întregii Biserici. Prezența franciscanilor conventuali a fost zguduită din temelii având în vedere faptul că ei nu mai aveau dreptul de a exista ca atare pe teritoriul României.

Totuși istoria a avut o altă întoarcere. O întoarcere spre libertate. Și astfel ceea ce părea pe moarte a revenit la viață. După 1989 Ordinul și-a refăcut structurile și a revenit cu încredere și speranță.

2. Prezența fraților în Provincia *Sfântul Iosif*

După înființarea Provinciei una din problemele cele mai urgente era organizarea și asigurarea unui seminar franciscan. În 1896, părintele Daniel Pietrobono, anunța într-o circulară înființarea acestui Seminar. În primăvara lui 1897 începe construcția clădirii la Hălăucești, iar în toamna aceluiași an aceasta era deja terminată¹²⁶. Părintele Iosif Corradini, parohul de Hălăucești din acea vreme s-a ocupat mult de partea financiară oferind aproape toată suma necesară, 25000 lei¹²⁷. Între timp, la 28 ianuarie 1897 la conventul din Prăjești s-au adunat 8 seminariști. Condițiile nu erau foarte bune. Dormitorul era în cele două camere dinspre miazăzi, camera din spatele parohiei slujea ca sală de mese, școala se făcea într-o cameră improvizată în podul casei¹²⁸. Directorul Seminarului a fost numit părintele Ulderic Cipolloni care colabora cu părintele Iosif Giorgini și părintele Anton Caneve.

Noviciatul, timp special pentru formare, cerut de Dreptul Canonic pentru toate Ordinele religioase aprobate canonic, a activat la Hălăucești până în 1923 când s-a mutat la Săbăoani, unde la 15 august 1926 a fost inaugurată casa de noviciat. Cu această ocazie 16 tineri (13 clerici și 3 frați religioși) au îmbrăcat haina franciscană. Noviciatul a funcționat până în 1948, când Ordinul a fost scos în afara legii, iar clădirea naționalizată.

Pentru studiile ce urmau noviciatului frații erau trimiși la studii în străinătate. Din cauza cheltuielilor s-a amenajat după primul război mondial la Luizi-Călugăra, Seminarul Teologic Franciscan, care a început să funcționeze în anul școlar 1924-1925. La 23 octombrie 1932 a fost inaugurată noua clădire a seminarului. În acest nou local au învățat câteva serii de preoți până în 1948. După 1989 părintele Iosif Pal a reamenajat clădirea care a primit prima serie de novici 1990-1991 după perioada comunistă.

Vom schița în continuare câteva profiluri de frați care au reușit să iasă în evidență prin dăruirea lor și printr-o adevărată mărturie de urmași ai sfântului Francisc de Assisi.

Părintele Bonaventura Morariu s-a născut în ziua de 18 mai 1886 la Hălăucești. A fost sfințit preot la 18 decembrie 1908 la Roma. Întors în țară a fost profesor și director al Seminarului din Hălăucești, apoi paroh (17 iunie 1925 – 3 aprilie 1927) și director al orfelinatlui la Huși și paroh la Galați (1927-1930).

În două rânduri consecutiv (1923-1926; 1926-1929) a fost Ministru Provincial. Părintele Morariu a fost cel dintâi superior Provincial franciscan român. Împreună cu

¹²⁶ I. SIMON, *Franciscanii Minori Conventuali. Provincia Sf. Iosif din Moldova*, Serafica, Roman 1998, 101.

¹²⁷ *Ibidem*, 101.

¹²⁸ *Ibidem*, 101.

părintele Anton Bișoc a construit orfelinatul din Hălăucești precum și noviciatul din Săbăoani.

După 1930 merge în Italia ca magistru de novici la Assisi. După moartea părintelui Beda Hess, până la alegerea unui alt superior general, părintele Bonaventura a condus Ordinul în calitate de Vicar. A murit la Roma la 10 mai 1967¹²⁹.

Prărintele Iosif Tălmăcel era din Hălăucești¹³⁰. A fost hirotonit preot la Roma în 1910. Întors în țară a activat în conventul din Săbăoani. Aici împreună cu părintele Grațian Carpati a dat naștere revistei *Viața*. Fiind paroh la Răducăneni – Huși scoate la lumină *Aurora franciscană* (15 septembrie 1915). A mai fost paroh la parohiile Valea Mare și Bacău. În 1947 împreună cu părintele Tătaru și cu alți opt clerici merge în Transilvania în ritul oriental. În octombrie 1948 se retrage la Poiana Micului (Suceava). A murit la Mărgineni în 1979.

A scris pentru popor multe broșuri care priveau nu numai educarea religioasă ci și muzica religioasă, educație umană, medicina plantelor¹³¹.

Părintele Iosif (Petru) M. Pal s-a născut la 6 octombrie 1889 în Zăpodia (Nisiporești). A urmat cursurile școlii de dascăli din Hălăucești. Apoi a intrat în Seminar. Profesiunea a făcut-o în 1905. În același an a fost trimis la studii în Italia. E sfințit preot la Roma la 22 aprilie 1916. Va lua doctoratul în filozofie la Universitatea Gregoriană și în Teologie la Colegiul Serafic Internațional. Tot aici la Roma se va împrieteni cu sfântul Maximilian Maria Kolbe, fiind unul dintre cei șapte frați care au înființat Armata Maicii Domnului, fiind singurul preot din acel grup¹³².

Întors în țară în 1919, este numit profesor la Seminarul Franciscan din Hălăucești (1919-1923) și administrator al Orfelinatului Catolic din aceeași localitate. Din 1923 și până în 1947 este paroh la Luizi-Călugăra și profesor de filosofie și teologie la Seminarul Teologic (1926-1947) de acolo. Este ctitorul Bisericii și al seminarului din Luizi-Călugăra și al Gimnaziului Franciscan din Hălăucești. A condus Provincia Franciscană în trei mandate.

A fost un zelos predicator și duhovnic, un mărinimos susținător al seminariilor, cărturar de valoare și apărător al drepturilor românilor catolici din Moldova¹³³. Capodopera

¹²⁹ *Ibidem*, 104; IOSIF GABOR – IOSIF SIMON, *Necrolog 1600 – 2000*, Presa Bună, Iași 2001, 111.

¹³⁰ S-a născut la 27 noiembrie 1887.

¹³¹ IOSIF SIMON, *Franciscanii Minori Conventuali...*, 320; IOSIF GABOR – IOSIF SIMON, *Necrolog*, 74.

¹³² *Il cavaliere dell'Immacolata*, 32(1964), 8-9.

¹³³ IOSIF SIMON, *Franciscanii Minori Conventuali...*, 107, 322.

sa este Originea catolicilor din Moldova și Franciscanii păstorii lor de veacuri apărută la editura Serafica în 1942. Moare la 21 iunie 1947¹³⁴.

Părintele Ion Gârleanu s-a născut la 22 martie 1892 la Butea¹³⁵. A mers la școala de dascăli de la Hălăucești. Mai apoi, în 1910 este trimis la Roma pentru a studia muzica sacră. E găzduit la Collegio Serafico Internazionale Romano dei Frati Minori Conventuali. La 20 de ani cere să intre în Ordin. Face profesiunea simplă la 4 octombrie 1915. I-a urmat sfântului Maximilian Maria Kolbe la conducerea MI. A fost hirotonit preot la Assisi la 10 august 1922. La întoarcerea în țară s-a îngrijește de formarea tinerilor frați.

În 1929 arhiepiscopul greco-catolic de Oradea, Valeriu Traian Frențiu cere Provinciei Franciscane să trimită frați dispuși să îmbrățișeze ritul greco-catolic. Împreună cu părintele Neculăeș la 20 octombrie îmbrățișează ritul oriental și este numit paroh la Decănești și Gruilung din Bihor. A mai fost spiritual al studenților teologi ai Academiei teologice greco-catolice din Oradea (1937-1940) și spiritual la școlile episcopale din Beiuș (1940-1943).

A fost un bun scriitor și poet. S-a îngrijit de unele reviste Micul Misionar, Bunul Păstor, Apostolatul bolnavilor. Din activitatea sa literară trebuie să amintim volumele de poezie Lacrimi, scris la moartea mamei sale, Viorele, Trandafiri, Boabe de tămâie, Flori de pe drum, compus la întoarcerea dintr-un pelerinaj în Țara Sfântă. Capodopera sa este Sfântul Francisc, Poem liric publicat în 1941.

În 1943 s-a întors la Săbăoani bolnav de cancer. Cu conștiința sfârșitului său apropiat nu s-a oprit din muncă. În plină activitate tipografică moare la 15 martie 1944¹³⁶.

Părintele Petru Tocănel s-a născut la Barticești în ziua de 3 noiembrie 1919, e sfințit preot la Luizi-Călugăra la 4 aprilie 1937. Continuând studiile la Roma a luat doctoratul în teologie, în Dreptul Roman și Dreptul Oriental, diploma de avocat la Rota Romana, apoi în poligrafie diplomatică și arhivistică la Arhivele de Stat din Roma¹³⁷.

A activat ca profesor la Facultatea pontificală a Ordinului Seraficum. A fost o personalitate a Ordinului și a Bisericii fiind decan al Facultatea de Drept la Universitatea Lateranum, profesor la Universitatea Urbaniana, rector și guardian la Colegiul franciscan La Vigna, Asistent general al OFMConv și Asistent general și Prefect al Comisiei juridice pentru noua redactare a Constituțiunilor Ordinului. A fost colaborator la diferite congregații

¹³⁴ IOSIF GABOR – IOSIF SIMON, *Necrolog...*, 135; PETRU ALBERT, *Figuri franciscane în basorelief*, în MSA, 11(1995), 28.

¹³⁵ IOSIF SIMON, *Franciscanii Minori Conventuali...*, 107, 111.

¹³⁶ IOSIF GABOR – IOSIF SIMON, *Necrolog...*, 73.

¹³⁷ IOSIF SIMON, *Franciscanii Minori Conventuali...*, 326, 128.

ale Sf. Scaun. A avut funcția de director al prestigioasei reviste juridice *Appolinaris*, revistă care cuprinde multe din scrierile sale. Papa Paul al VI-lea adresându-se episcopului Ioan Duma a spus: Padre Tocănel è il piu grande giurista della Chiesa¹³⁸.

Preot auster cu sine, simplu și retras, a iubit cu pasiune țara sa natală și Provincia Franciscană din Moldova pentru care cu trudă și sânguință i-a adunat peste 40000 de volume de cărți aflate astăzi în Biblioteca Institutului Teologic Romano-Catolic Franciscan din Roman, Institut căruia i-a fost primul rector.

Din cauza problemelor de sănătate se întoarce la Roma unde moare la 1 decembrie 1992¹³⁹. În anul 2004 a fost reînhumat în capela Institutului Teologic din Roman.

Părintele Gheorghe Patrașcu s-a născut în Buruienești la 30 septembrie 1913. Intră în seminarul din Hălăucești în 1926 și face profesiunea solemnă la 25 august 1935. A fost sfințit preot la Luizi-Călugăra în 1937. A activat timp de trei ani ca vicar la Luizi-Călugăra și profesor de Sfântă Scriptură și Drept Canonic la Seminarul Teologic din localitate. A fost trimis apoi în 1941 la Seminarul Liceal Franciscan în calitate de profesor, apoi în 1943 este numit directorul acestei instituții.

I-a urmat părintele Iosif Petru M. Pal la conducerea parohiei Luizi-Călugăra. Aici este arestat la 25 martie 1949 și va fi condamnat la 11 ani de temniță grea, pedeapsă redusă la recurs la 9 ani pe care i-a executată la Canal, apoi la Râmnicu Sărat. La eliberare (17 martie 1958) i se impune domiciliu obligatoriu la Lătești în Bărăgan. Este pus în libertate prin decretul de grațiere din 1964¹⁴⁰.

Va activa în calitate de vicar la Bârgăoani, paroh la Focșani, iar de aici paroh la Târgu-Trotuș până în 1983 când pensionându-se merge la Hălăucești. Timp de 21 de ani, din 1969, în secret a fost Ministru Provincial. În 1984 și 1985 a fost Director Spiritual la Seminarul Diecezan din Iași.

După 1990 și până la moartea sa (11 februarie 1995) va fi Maestru de Novici la Luizi-Călugăra (1990-1991) și Prăjești (1991-1995)¹⁴¹.

¹³⁸ PETRU ALBERT, *Figuri franciscane în basorelief*, în MSA, 9(1995), 30.

¹³⁹ IOSIF GABOR – IOSIF SIMON, *Necrolog...*, 239-240.

¹⁴⁰ GHEORGHE PATRAȘCU, *Zile de încercare și de har. Amintiri din închisoare*, Serafica, Roman 2002, 10-64.

¹⁴¹ IOSIF SIMON, *Franciscanii Minori Conventuali...*, 107, 130; IOSIF GABOR – IOSIF SIMON, *Necrolog...*, 49.

3. Convente

Prin Decretul de înființare Canonică a Provinciei îi erau încredințate spre îngrijire pastorală 10 convente – parohii. Acestea erau: Săbăoani, Adjudeni, Hălăucești, Galați, Huși, Prăjești, Bacău, Faraoani, Luizi-Călugăra, Târgu-Trotuș. Însă în concret frații franciscani conventuali au slujit în mult mai multe locuri decât au fost notate în acest act. În 1901 se consemna 28 de parohii care aparțineau diecezei de Iași. Dintre acestea 18 erau administrate de 27 preoți franciscani (la cele 10 parohii – convente se mai adăuga parohiile Iași, Pașcani, Cleja, Oțeleni, Valea Seacă, Dărmănești, Grozești și Focșani). Mai apoi activitatea Provinciei s-a extins și în dieceza de Oradea la cererea PS Dr. Traian Frențiu.

Vom încerca să facem un mic rezumat cu privire la această prezență observând pe de o parte Dieceza de Iași, iar pe de altă parte activitatea din cadrul Bisericii Greco-Catolice.

3.1. Prezența în cadrul Diecezei Romano – Catolice de Iași

Conventul Sfântul Mihail Arhanghel din Săbăoani

Săbăoani este cea mai mare și una dintre cele mai vechi așezări rurale catolice din Moldova. Este pomenit pentru prima oară în scrisoarea din 20 august 1571 de Gh. Vasari, secretarul episcopului Camenița, către nunțul din Polonia cu privire la convertirea de la husitism a foștilor catolici din Trotuș, Huși, Roman și a cinci sate din jurul Romanului¹⁴². A fost proprietatea mănăstirii Neamț–Secu. Preotul Ioan Bărcuță din Cotnari relatează Propagandei Fide că biserica veche din Săbăoani (de pe locul Berindești) a fost construită de Margareta Mușata, bunica lui Alexandru cel Bun¹⁴³. Biserica actuală a fost construită între anii 1894-1902 de părintele Gaetano Liverotti.

Casa parohială veche din Săbăoani a fost construită de părintele Leopold Rossi în anul 1862. Aici a funcționat tipografia Serafica și în același timp Casa de Noviciat a Provinciei inaugurată ca atare la 15 august 1926¹⁴⁴.

Tot aici Prefectul Misiunii, părintele Carol Mugui (1832-1838) a deschis o școală populară la care predă singur limba română pe care o cunoștea foarte bine. Aici a întreținut și o școală de dascăli. La 14 aprilie 1913 prin grija părintelui paroh Grațian Carpați și a părintelui Iosif Tălmăcel lua ființă aici revista populară *Viața*.

¹⁴² IOSIF GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, Conexiuni, Bacău, 1995, 231.

¹⁴³ V. GHIKA, *Scrisoarea unui preot catolic pământean*, în *Spicuiuri istorice*, Presa Bună, Iași 1936, 30.

¹⁴⁴ Cf. *Schematismus Provinciae S. Ioseph*, 33.

La înființarea Provinciei, parohia Săbăoani avea două filiale: Pildești și Corhana. Între anii 1900-1901 se formează satul Traian și astfel apare cea de-a treia filială a parohiei. În perioada comunistă acestea vor deveni parohii de sine stătătoare (Pildești în 1950, Traian în 1968, iar Corhana în 1987).

Primii gardieni–parohi ai conventului–parohie Săbăoani de la înființarea Provinciei au fost: părintele Gaetano Liverotti până în 1902, urmează părintele Iosif Corradino, un alt italian, între 1902 și 1903, apoi părintele Celestin Vaes, un belgian, între 1903 și 1905¹⁴⁵. Apoi la conducerea parohiei se vor succeda numai preoți franciscani români (primul va fi părintele Grațian Carpati) până în 1962 de când la conducerea parohiei vor fi preoți diecezeni.

Conventul *Coborârea Duhului Sfânt* din Adjudeni

Adjudeni este un sat vechi, pomenit și el ca și satul Săbăoani la 20 august 1571 de Gh. Vasari. A fost filiala mai întâi la Săbăoani, la Tămășeni, și mai apoi la Răchiteni.

Prima Biserică zidită de aici a fost construită în anul 1875¹⁴⁶. Ea a fost modificată și amplificată între anii 1927-1928 de părintele Felix Raffaeli și părintele Anton Tălmăcel. Între 1972 și 1974 ea a fost încorporată și apoi demolată în interiorul actualei biserici.

Primii gardieni – parohi de la înființarea conventului au fost părintele Iosif Giorgini (1895-1896), părintele Stanislau Czelusniak (1896) și părintele Anton Muccino (1898)¹⁴⁷. Unul dintre aceștia a fost părintele Anton Tălmăcel care a slujit în această funcție de două ori. El și-a lăsat mult amprenta asupra spiritualității credincioșilor parohiei.

La înființarea Provinciei, Adjudeni avea două filiale: Rotunda și Buruienești la care s-a mai adăugat satul Rediu, numit și Satu Nou. Buruienești devine sediu parohial în perioada interbelică, când își construiește și biserica actuală dată în folosință în 1937. În anul 1957, Rotunda devine și ea parohie, primul paroh fiind părintele Mihai Demeter OFMConv. Rediu (Satu Nou) aparținând de Buruienești, și trecută apoi la parohia Sagna devine și ea parohie.

După 1989 parohia Adjudeni care din 1973 a fost păstorită de clerul diecezan. Primul a fost părintele Dumitru Adămuț care jertfindu-și viața, proiectează și lucrează actuala biserică.

Conventul *Nașterea Sfintei Fecioare Maria* din Hălăucești

Prima atestare documentară a satului datează din 24 aprilie 1520 într-o scrisoare a lui Ștefăniță Voievod. Prezența catolicilor din Hălăucești e semnalată în relațiile Prefectului

¹⁴⁵ Cf. *Ibidem*, 34.

¹⁴⁶ IOSIF GABOR, *Dicționarul comunităților catolice...*, 10.

¹⁴⁷ Cf. *Schematismus Provinciae S. Ioseph*, 37-38.

Misiunii, părintele Ioan Crisostomul Deioannis din 9 aprilie 1762 și a părintelui Iosif Cambioli care menționează că unii dintre ei erau veniți din Ardeal și că aveau o biserică din lemn ridicată în 1759¹⁴⁸. În locul acesteia va fi construită o alta în 1842. În 1940 va fi dată în folosire actuala biserică, construită între 1926 și 1940.

Hălăuceștiul a fost filiala parohiei Săbăoani, până 1774, când a început să aibă propriul paroh. Însă centrul parohial va fi înființat în 1780, după cum spun registrele parohiale¹⁴⁹.

Prin contribuția deosebită a părintelui Iosif Corradini, paroh și guardian, s-a ridicat în 1897 clădirea primului Seminar Franciscan care a funcționat ca atare până la suprimarea din 1948 atunci când clădirea va fi naționalizată.

La 6 septembrie 1936 și-a deschis cursurile Gimnaziul Franciscan, care a oferit credincioșilor catolici din Moldova posibilitatea de a studia. În primăvara anului 1938 s-a construit un local propriu al acestui Gimnaziu care a format mai multe sute de elevi care au devenit profesori, ingineri, medici, preoți etc. Și acest gimnaziu a fost naționalizat în 1948.

Tot la insistențele părintelui Iosif Corradini, episcopul de Iași, Dominic Jaquet, a construit la Hălăucești o clădire pentru Școala de dascăli (1895-1916). Instituția a avut aprobarea guvernului și a fost chiar și sponsorizată de acesta din 1899.

Părintele Francisc Mattas a înființat în 1917 un orfelinat pentru copiii orfani din cauza războiului. Pentru aceasta s-a construit o nouă clădire în 1923. La conducerea orfelinatlui s-a cerut aportul surorilor franciscane Del Giglio. Orfelinatlul s-a despărțit în două secții: pentru fete la Hălăucești, iar pentru băieți la Huși. După încetarea activității orfelinatlui, imobilul a fost folosit ca și casa de formare a surorilor până în 1948 când a fost naționalizat.

De la înființarea Provinciei în 1895, primii gardieni și parohi ai conventului–parohiei Hălăucești au fost: părintele Iosif Corradini (1895-1907), părintele Alfons Weber (1907-1910) și părintele Felix Raffaeli (1910-1911)¹⁵⁰.

În privința filialelor dependente de parohia Hălăucești acestea erau Nisiporești (Zăpodia), Mogoșești-Siret, Luncași și Mircești. În toamna anului 1957 Nisiporeștiul devine parohie avându-l ca paroh pe părintele Eugen Ghiuzan OFMConv. Mai apoi, în 2002 aici se va înființa un alt convent. Mogoșești-Siret va deveni parohie în 1982, iar Luncași din 1965. Mircești devine parohie de sine stătătoare în 1970.

¹⁴⁸ IOSIF GABOR, *Dicționarul comunităților catolice...*, 127.

¹⁴⁹ Cf. *Schematismus Provinciae S. Ioseph*, 28.

¹⁵⁰ *Schematismus Provinciae S. Ioseph*, 29.

După o vacanță a prezenței fraților în păstoria comunității din Hălăucești de 28 ani, la 1 iunie 1990 este numit paroh părintele Ioan Proschinger OFMConv. Căruia îi vor urma părintele Iosif Sabău, Alexandru Suceu, Ioan Dămoc și Adrian Herciu.

Conventul *Sfântul Ioan Botezătorul din Galați*

Comunitatea catolică este cunoscută din 1622 în raportul părintelui Francisc Pastis Candia¹⁵¹. În 1893 parohul părintele Daniel Pietrobono a refăcut biserica din Galați la forma de astăzi. În același timp a chemat surorile *Notre Dame de Sion*. Deși în 1676 Galațiul devine parohie găsim o mare întrerupere căci în 1740 era filiala parohiei Huși. În 1838 revine ca parohie avându-l ca paroh pe părintele Ștefan Rossi¹⁵².

Guardienii-parohi de la înființarea Provinciei până la suprimarea din 1948 au fost: părintele Daniel Pietrobono, părintele Francisc Orlandi, părintele Ulderic Cipolloni, părintele Bonaventura Morariu și episcopul Ioan Duma (episcop clandestin de Iași)¹⁵³. Acesta din urmă a continuat să conducă parohia și după suprimare până în 1951. După evenimentele din 1989 părintele Alois Donea a continuat lucrările la biserica și casa parohială. Galațiul are mai multe filiale, toate neavând biserică: Foltești, Sendreni, Vânători, Schela.

Conventul *Nașterea Sfintei Fecioare Maria Huși-Corni*

Existența catolicilor de aici este anterioară începutului prozelitismului husit în Moldova din 1420. În 1587, când episcopul Bernardino Quirini vizitează comunitatea catolică din Ghusi, relatează că în Huși sunt 1030 de case din care numai 72 de familii sunt catolice cu un număr de 435 suflete și având o biserică de lemn. La 2 noiembrie 1646 episcopul Marco Bandulovic, vizitând Hușiul spune că sunt 124 familii catolice cu 682 suflete. Relatarea din 9 aprilie 1762 a Prefectului Misiunii, părintele Ioan Crisostomul Deioannis, scoate în evidență două comunități catolice în Huși: una în cartierul Corni cu Biserica Sf. Anton, iar alta în oraș cu biserica Sf. Cruce.

Conventul a fost clădit în 1916 de părintele Felix Raffaeli, atunci paroh, iar mai apoi în 1988 a fost refăcut de părintele Iosif Simon. Orfelinatul catolic de băieți, înființat în 1918 își face o clădire proprie sfințită în 1922, iar surorile franciscane Del Giglio s-au ocupat de îngrijirea și educarea orfanilor. De conventul Huși era dependentă parohia Răducăneni care între timp a devenit parohie de sine-stătătoare. Biserica din oraș devine parohie în 1986.

¹⁵¹ *Curierul Parohiei Catolice din Galați*, 9 (1930), 115.

¹⁵² *Ibidem*, 119.

¹⁵³ *Ibidem*, 123.

Primii parohi-guardieni ai conventului Huși au fost: părintele Stanislau Czelusniak (1896-1898), părintele Bernardin Just (1898-1912), părintele Bernardin Florea (1912)¹⁵⁴.

După 1989 aici s-a construit o clădire care a fost folosită ca noviciat, iar mai apoi ca Postulandat al Provinciei.

Conventul *Preasfânta Treime* din Prăjești

Catolicii din Prăjești sunt emigranți transilvăneni din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Ei au fost semnați pentru prima dată în relația Prefectului Misiunii, părintele Ioan Crisostomul Deioannis în 9 aprilie 1762. Au aparținut parohiei Faraoni, apoi de Călugăra. În 1818 Prefectul misiunii, Ludovic Scarpante declară Prăjești parohie. Biserica actuală a fost construită în 1871 și renovată în 1880. În vechea casă parohială au fost adăpostiți în 1897 primii seminariști franciscani înainte de a merge la Seminarul din Hălăucești.

Conventul actual a fost ridicat de părintele Serafim Bejan ca valetudinar pentru preoții vârstnici, amenajat în 1991 ca noviciat.

Primii guardieni-parohi ai acestei comunități au fost părintele Anton Caneve (1882-1924), părintele Vincențiu Vella (1924-1926) și părintele Mihai (Serafim) Bejan (1926-1946)¹⁵⁵.

În perioada comunistă toate filialele au devenit parohii de sine stătătoare cu excepția Bogdăneștiului. Aceste filiale sunt Bălușești, Poiana, Bijghir, Călugăreni.

După 1989 parohia este redată îngrijirii pastorale a Fraților Minori Conventuali. Aici s-a desfășurat formarea mai multor serii de noviciat. De altfel aici se găsește casa de noviciat a Provinciei.

Conventul *Sfântul Nicolae* din Bacău

Primele informații despre catolicii din Bacău le avem din timpul prozelitismului husit în Moldova, precum și din faptul participării unei delegații din Bacău la Conciliul din Constanța între 1414-1418.

După îndepărtarea franciscanilor observați, veniți de la mănăstirea din Șumuleu-Ciuc, de Ion Vodă cel Cumplit, au venit franciscanii conventuali de la Pera (un cartier al Constantinopolului) care ajutați de domnitorul Petru Șchiopul au lucrat la refacerea vieții catolice din Bacău și au pus bazele episcopiei de Bacău, care a durat două secole (1603-

¹⁵⁴ *Schematismus Provinciae S. Ioseph*, 53-54.

¹⁵⁵ *Ibidem*, 48.

1818), primul episcop fiind Ieronim Arsengo – franciscan conventual – iar ultimul, Iosif Bonaventura Berardi, tot franciscan conventual¹⁵⁶.

Biserica Sf. Nicolae a fost biserică parohială; biserica catedrală în cinstea Adormirii Maicii Domnului, împreună cu mănăstirea franciscanilor unde își avea reședința episcopul, a fost demolată de apa Bistriței. Vremurile tulburi din secolul al XVIII-lea a făcut ca mulți catolici să fugă din Bacău în Transilvania, iar pastorația să fie făcută din Făraoani, iar după 1763 de la Călugăra până în 1846 când a redevenit parohie de sine stătătoare. Primii parohi-guardiani de la înființarea Provinciei au fost părintele Paul Mosel (1885-1923), părintele Iosif Tălmăcel (1923-1944), și părintele Iosif Duman (1944-1946)¹⁵⁷. Cele mai importante filiale au fost: Lespezi (devenită parohie în 1946), Piatra-Neamț (parohie din 1948), Mărgineni (parohie din 1953), Schineni (1968), Barați (1980), Lilieci (1988). După 1989 parohia Bacău a rămas în administrarea clerului diecezan.

Conventul *Sfântul Anton de Padova* din Făraoani

În statisticile catolice, comunitatea din Făraoani a fost semnalată pentru prima dată de relația episcopului Bernardino Quirini din anul 1599 și apoi de toate relațiile privitoare la situația catolicilor din Moldova.

Ca parohie Făraoani apare din 1625. Părintele Anton Manzi a construit în 1730 o biserică care nu mai există. Primul guardian-paroh a fost părintele Dominic Miglorati care s-a îngrijit de această parohie încă din 1861 până în 1901. Lui i-a urmat Bernardin Buselli (1901) și părintele Nazaren Cipolloni (1901-1905)¹⁵⁸.

După cel de-al doilea mandat de paroh al părintele Dominic Neculăeș (1951-1953) a urmat părintele Ioan Schneweis preot diecezan (1953-1955). După el parohia a rămas în grija clerului diecezan.

Conventul *Sfântul Andrei Apostol* din Luizi Călugăra

Prezența catolicilor la Luizi-Călugăra începe din vremea tulburărilor politice din țară provocate de războiul turco-polonez și cu mișcările de trupe și prădăciuni care se făceau la drumul mare de pe Valea Siretului în sus, spre Polonia, făcând ca toate satele de pe axul acestui drum să se refugieze în diferite locuri. În relația episcopului de Bacău din 2 august 1741 se menționează existența bisericii din Luizi-Călugăra¹⁵⁹. În 1745 aici se găsea un centru parohial ce administra și bisericile din Bacău, Prăjești, Pustiana și satele învecinate.

¹⁵⁶ PETRU ALBERT, *Înființarea Provinciei Franciscane în Moldova*, în MSA, 11(1995), 9.

¹⁵⁷ *Schematismus Provinciae S. Ioseph*, 41.

¹⁵⁸ *Schematismus Provinciae S. Ioseph*, 42-43.

¹⁵⁹ OFMCONV. PROVINCIA „SF. IOSIF” DIN ROMÂNIA, *Anuar Provincial 2003-2004*, Roman 2004, 22.

Actuala biserică datează din 1942 fiind construită de părintele Iosif Petru M. Pal. Clădirea parohiei a fost construită în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și mărită mai apoi în 1932 folosită fiind de Seminarul Teologic Sf. Bonaventura până la naționalizare. Tot aici a funcționat și școala de cântăreți bisericești.

Primii conducători ai acestei comunități de la înființarea Provinciei au fost părintele Rafael Migliorini (1895-1896), părintele Monald Balietti (1896-1898) și părintele Anton Muccino (1899-1912)¹⁶⁰. După 1989 părintele Iosif Pal a mărit casa parohială pentru a o pregăti ca și casă de noviciat pentru câteva serii de novici.

Conventul *Preasfântul Trup și Sânge al lui Cristos Târgu-Trotuș*

La începutul secolului al XVI-lea, Mihai, ultimul episcop de Milcov (1512-1521) și-a fixat reședința episcopală în orașul Trotuș. Bandinus în 1646 spune că aici erau două biserici care au fost distruse la invazia turcilor și tătarilor în 1696. În 1814 a fost numit paroh Alexandru Papp, franciscan conventual care a ridicat biserica și casa parohială. Biserica actuală a fost construită în 1883. Primii parohi-guardieni au fost: părintele Dominic della Posta 1876/1895-1898), părintele Iosif Giorgini (1898-1912), părintele Vincențiu Vella (1912-1924)¹⁶¹. Onești (1957), Cireșoaia (1968), Tuta (1972), Pralea (1984), Târgu Ocna (1985), Slănic-Moldova (1990) și Ștefan cel Mare (1994) foste filiale au devenit parohii de sine stătătoare.

3.2. Prezența în cadrul Bisericii Greco-Catolice din România

Episcopul Greco-Catolic de Oradea Mare, Valeriu Traian Frențiu, care:

repetitis vicibus a nostra Curia Generalitia expostulavit quosdam fratres nostros ex Provincia Moldavana S. Joseph B.M. Virginis Sponsi pro sua Dioecesi ad meliorem frugem animarum, primea permisiunea oficială și astfel, deo favente, habito voto Capituli nostri Provincialis, aprobante nostra Curia Generalitia et S. Sede, die 20 Oct 1929, duo patres, nempe Adm. Rev. P.M. Dominicus (Michael) Neculăeș et Rev. P. Ioannes Gârleanu solemnem possessionem trium paroeciarum ritus graeco-catholici, cum residentia in pago Drăgești, receperunt¹⁶².

Drăgești

Drăgești e un sat situat la 25 de km de Oradea. În acea perioadă număra 150 de familii. Credincioșii acestui sat s-au convertit de la ortodoxism la catolicism la 24 iulie 1851. În același an era constituită și parohia.

¹⁶⁰ *Schematismus Provinciae S. Ioseph*, 46.

¹⁶¹ *Ibidem*, 56-57.

¹⁶² *Ibidem*, 59.

În 1929 parohia din Drăgești era încredințată îngrijirii pastorale părintelui Neculăeș, iar parohiile Decănești și Gruilung părintelui Gârleanu. Casele parohiale erau ridicate în mod canonic ca și convente prin documentul Sfântului Scaun nr. 7260 din 16 noiembrie 1929, a Curiei Generale cu același număr și aceeași dată, a Sfintei Congregații Pro Ecclesia Orientali, cu nr. 689 din 23 noiembrie 1929. Primul superior local sau guardian a fost părintele Dominic Neculăeș din 24 aprilie 1930.

În ceea ce privește situația spirituală a parohiilor încredințate acestor părinți este important să notăm că părintele Iosif Pal în 1935 spunea: *Vix dici potest in quonam statu spirituali deplorabili inventi fuerint fideles harum paroeciarum. Omnino ignari rudimentorum fidei, permulti sine matrimonio ecclesiastico etiamque civili*¹⁶³.

Frații printr-o muncă asiduă au reușit să transforme situația. Predicând, catehizând și în special favorizând misiunile populare au reușit să atragă atenția chiar și celor ce făceau parte din Biserica Ortodoxă. Mulți dintre aceștia, în special din jur, din sate precum Calea-Mare, Mierlău, Sarcaș, Ducuroaia, Tapești, Cotilitic, Bucium, cereau să fie primiți în Biserica Catolică. În ciuda dificultăților mai mult de cinci sute de persoane au îmbrățișat credința catolică.

Gruilung

Părintele Gârleanu cu mult zel a construit o biserică la Gruilung, care a fost consacrată la 19 octombrie 1930 de episcopul Dr. Valeriu Frențiu. Cu ajutorul unui alt preot, Ioan Ladan, în 1932 și în 1934, Părintele Gârleanu a construit alte două biserici la Decănești și Calea-Mare. În luna iunie a anului 1933, biserica din Drăgești era demolată, dar părintele Gheorghe (Anton) Ignat, cerând de pomană, cu ajutorul Romanului Pontif Pius al XI-lea și a episcopului Dr. Valeriu Frențiu reuși să construiască o nouă biserică.

Oradea

Cu intenția de a pregăti noi frați franciscani de rit greco-catolic, la 30 iunie 1930, părintele Dominic Neculăeș obținea de la episcop o casă în Piața Ioșia nr. 16 la Oradea cu scopul de a o folosi drept casă de formare. La 4 octombrie 1930, având aprobarea Nunțiatunii¹⁶⁴, părintele Dominic Neculăeș, *novum Collegium Seraphicum aperunit, cuiusque Rector idem Pater a Ministro Provinciali Moldaviae nominatus est*¹⁶⁵. În primul an, adică 1930-1931 erau doar patru elevi, în al doilea însă au fost șase. În continuare datorită diverselor dificultăți au frecventat liceul din Beiuș.

¹⁶³ *Ibidem*, 59.

¹⁶⁴ Documentul nr. 6539 din 29 august 1930.

¹⁶⁵ *Schematismus Provinciae S. Ioseph*, 60.

În 1935 se nota: *In votis est ut, Deo fervente, in proprio nostro Collegio candidati graeco-catholici ad ordinem franciscalem quam primum educantur*¹⁶⁶.

În ceea ce privește activitatea fraților între greco-catolici, trebuie să adăugăm că în scurt timp ei s-au inserat în munca pastorală a diecezei de Oradea. Astfel Ion Gârleanu a fost numit al doilea paroh al catedralei de Oradea, fiindu-i încredințată și catehizarea elevilor din 11 școli elementare. Părintele Iosif Celante a luat spre îngrijire bolnavii din spitalele publice. Părinților franciscani le era încredințată predicarea Cuvântului lui Dumnezeu în toată dieceza de Oradea și chiar și în alte dieceze greco-catolice. Îndeplineau acest oficiu cu multă grijă și în mod organizat, oficiu numit misiuni populare pentru popor și cler. În astfel de întâlniri părintele Dominic Neculăeș promova cel de-al Treilea Ordin al Sf. Francisc printre credincioșii greco-catolici și astfel: Hodie (1935) in tota Transylvania 399 tertiarii gr.-catholici numerantur, pro quibus compositum et typis traditum fuit Manuale tertiariorum pro ritu gr.-catholico¹⁶⁷.

Arhidieceza de Blaj

În 1937 părinților franciscani conventuali de rit greco-catolic le erau încredințate alte două parohii din Arhidieceza de Blaj, Bilbor din județul Mureș și a patra parohie din București. Trebuie să notăm că această a patra parohie a fost înființată de frații franciscani înșiși pentru îngrijirea greco-catolicilor care locuiau în capitală. Mitropolitul greco-catolic, Niculescu, cu acea ocazie se exprima astfel:

*Este intenția noastră să profităm de sprijinul care ni-l poate oferi Ordinele monahale și în special Ordinul Fraților Minori Conventuali din Moldova. Ei au fost primiți în 1929 în Eparhia Romano Unită de Oradea Mare pentru a ajuta în pastorație, și sunt rezultate elemente foarte folositoare, dincolo de faptul că, membrii acestui Ordin, sunt de origine română. Un alt fapt este acela că noi nu avem nici preoți, nici alte mijloace materiale pentru a asigura o pastorație mai bine organizată în București. Trimitem așadar pe părintele dr. Dominic Neculăeș, care va fi cel de-al patrulea preot în Capitală, cu misiunea specială de a organiza pe credincioșii noștri care sunt în sectorul din Negru din București*¹⁶⁸.

Pentru a stabilirea raportului între Mitropolia de Blaj și Provincia Franciscană din Moldova se stipula o convenție, aprobată de Curia Generală a Ordinului la Roma în 22 februarie 1938 și confirmată de Congregația Orientală din Vatican cu Prot. 560 din 24 septembrie 1938.

¹⁶⁶ *Ibidem*, 62.

¹⁶⁷ *Ibidem*, 63.

¹⁶⁸ AA.VV., *Preoții franciscani în București*, în Almanahul Revistei *Viața*, Serafica, Săbăoani 1944, 60.

București – a patra parohie

Ce-a de-a patra Parohie din București în 1938 a fost încredințată în perpetuum părinților Franciscani Conventuali din Moldova. Părintele doctor Dominic Neculăeș era numit paroh de către Mitropolitul de Blaj cu decretul nr. 3152 din 3 mai 1938. A patra Parohie din București care avea patronul Sf. Ioan Damaschinul era recunoscută de Statul Român prin decretul nr. 16899 din 1 aprilie 1940.

Activitatea fraților s-a răsfrânt în diferite câmpuri. Unul dintre acestea a fost cel devoțional, prin predicarea sistematică a Cuvântului, promovarea devoțiunii către Preasfânta Inimă a lui Isus în prim vineri din lună, devoțiunea către sfântul Anton de Padova pentru fiecare marți, adorația Preasfântului Sacrament. Terțiarii și membrii Societății Inimii lui Isus se întâlneau în fiecare duminică după prima vineri din lună pentru a practica cultul către Preasfânta Inimă a lui Isus. Pentru a fi în contact mai bun cu credincioșii, în 1941 părinții au instituit o foaie Apostolul, care ducea în case doctrina credinței. De o grijă specială se bucurau elevii din 20 de școli primare de pe teritoriul parohiei printr-o adecvată catehizare¹⁶⁹.

Bilbor

O altă parohie încredințată fraților Franciscani Conventuali este aceea din Bilbor, din județul Mureș. Mitropolitul Alexandru Niculescu a încredințat parohia și noua biserică în 1938 îngrijirii părinților franciscani din Moldova, numind paroh pe părintele Francisc Simon. Biserica din Bilbor a fost declarată loc de pelerinaj, iar în sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Paul a început seria de pelerinaje, cu participarea Mitropolitului de Blaj¹⁷⁰.

Sanislău

În ceea ce privește activitatea fraților noștri printre greco-catolici este foarte expresivă scrisoarea circulară a VII-a, nr. 2511 din 3 iulie 1947 a episcopului de Oradea Dr. Valeriu Traian Frențiu:

Constatând cu mare satisfacție începutul favorabil de trezire la viața creștină, într-o regiune care avea faima de a fi indiferentă în ceea ce privește credința, datorită muncii dezinteresate, apostolatului intens și sacrificiului de sine a părinților Ordinului Franciscan, pentru binele spiritual al poporului nostru credincios, m-am gândit în Domnul, să-i așezăm în regiunile mai bogate ale eparhiei. Am decis să plasăm Familia Sf. Francisc din Assisi în județul Sălaj, chiar în parohia Sanislău, decretând pentru prezenta Biserică din Sanislău să fie loc de pelerinaj. Fondăm această mănăstire cu gândul curat și cu speranța puternică să fie un izvor de viață și de lumină pentru spiritul acestei parohii¹⁷¹.

¹⁶⁹ Cf. ALEXANDRU SUCEU, *Fraternità OFMConv di rito Bizantino-Romano in Romania*, în MF, 95(1995), Roma 1995, 264-266.

¹⁷⁰ Cf. AA.VV. *Cronica*, în *Viața*, 7-8(1938), Serafica, Săbăoani, 135.

¹⁷¹ AA.VV., *Pelerinajele de la Drăgești și Sanislău*, în *Viața*, 7-8(1947), Doina, Beiuș-Bihor, 29.

4. Activitate religioasă

Scopul prezenței fraților franciscani de la începuturile misiunii lor pe teritoriul actual al României a fost în special cel religios. Astfel că ei s-au ocupat în principal cu administrația parohiilor acolo unde era cazul, administrarea sacramentelor, educația religioasă, etc.

Într-un cadru mult mai prielnic, după înființarea Provinciei, frații au putut activa în condiții mai bune. În primul rând se tinerii frați se puteau pregăti în condiții optime bucurându-se de existența seminarului din cadrul Provinciei; multe probleme din trecut erau depășite, iar posibilitatea de a folosi tipăriturile dădeau o nouă înfățișare activității pastorale.

Activitățile principale din parohii erau administrarea sacramentelor, catehezele. La o bună realizare a pastoralei un element important era exemplul personal al fraților descris în mod admirativ de persoanele care i-au cunoscut.

De o deosebită importanță erau tipăriturile prin care se promovau o viață creștină autentică și diferite asociații religioase și în special Ordinul Terțiarilor Franciscani. Aurora franciscană era folosit ca și curier al Ordinului al Treilea Franciscan din România. A început să fie publicat din 15 septembrie 1918 de părintele Iosif Tălmăcel. În continuare vom observa două evenimente importante în activitatea religioasă a Provinciei, Asociația Armata Maicii Domnului și activitatea misionară în China și Zambia.

4.1. Asociația Armata Maicii Domnului

Armata Maicii Domnului a primit aprobare de funcționare conform can. 312 § 2 din partea episcopului diecezan, Excelența Sa Mihai Robu, la 13 ianuarie 1931, prin scrisoarea de aprobare cu numărul 3645 și prin decretul de înființare cu numărul 4055 la 6 iunie 1931¹⁷². Sediul principal a fost fixat în conventul Sfântul Nicolae din centrul Bacăului, unde paroh și guardian era fratele franciscan Iosif Tălmăcel. Până la 20 februarie 1949 s-au înscris în asociație un număr de 16.543 de credincioși din diferite localități¹⁷³.

¹⁷² Cf. Registrul Asociației Publice Internaționale *Armata Maicii Domnului*, 6.

¹⁷³ Cf. Registrul Asociației Publice Internaționale *Armata Maicii Domnului*, 407.

4.2. Activitatea misionară a fraților

În 1926 frații minori conventuali au deschis o misiune în China în provincia Hinganfu. Aici la 8 septembrie 1934 au mers și doi preoți franciscani originari din părțile Romanului, Gheorghe Gabor¹⁷⁴ și Andrei Benchea¹⁷⁵. Dificultățile erau multe. În 1930 fusese asasinat prefectul apostolic Ioan Sogiu¹⁷⁶. O parte din munca lor misionară a fost împărtășită în urma scrisorilor părintelui Gabor, publicate în țară în revista Micul Misionar.

Franciscanii Minori Conventuali au deschis o misiune în 1931 în Rhodesia (Zambia). Din Provincia Sf. Iosif din România au mers în această misiune frații: Anton Ceangău (1937), Nicolae Dumea (1938) și Iosif Chelaru (1939).

Fr. Anton Ceangău s-a născut la Bălăneasa (Bacău) la 21 iunie 1908. A făcut profesiunea simplă la 4 octombrie 1935 la Assisi, iar cea solemnă în Zambia în Ndola la 15 noiembrie 1939. Merge în misiune la 25 martie 1938. Aici a lucrat în mai multe locuri. La Sf. Iosif (1938-1946), la Sf. Tereza (1946-1947), la Sf. Francisc, Solvvezi (1947-1954), la Sf. Anton (1954-1957), din nou la Sf. Tereza (1957-1977); în conventul Sf. Francisc de la Lusaca (1977-1980) și din anul 1980 până la moarte (1993) la centrul franciscan din Ndolae. Muncitor și evlavios a dat un strălucit exemplu de viață religioasă; simplu la suflet în cuvinte și sfaturi, mereu îndruma pe credincioși să ducă o viață creștinească. A murit la 14 octombrie 1993 și a fost înmormântat la Ndolae.

Fratele Nicolae Dumea s-a născut la Bacău la 10 decembrie 1908. A rămas orfan în primul război mondial. A crescut la orfelinatul din Huși. A intrat în 1926 în conventul din Săbăoani unde a făcut profesiunea simplă la 4 octombrie 1928 rămânând la parohie sacristan al bisericii. În 1936 a fost trimis la Assisi pentru a se pregăti pentru misiuni, iar în octombrie 1938 a mers împreună cu alți trei frați în Rhodezia (Zambia). A murit la 14 martie 1981 fiind înhumat în misiunea Sf. Iosif.

Fratele Iosif Chelaru s-a născut la Pildești la 24 ianuarie 1910. La 17 ani a intrat în conventul din Săbăoani și a depus profesiunea solemnă la 25 decembrie 1934. A activat la Galați ca sacristan și catehet și de aici la Roma unde după ce s-a pregătit pentru misiuni la 23

¹⁷⁴ Părintele Gheorghe Gabor s-a născut la 25 august 1910 în Butea. A făcut profesiunea solemnă la 4 octombrie 1932 și a fost hirotonit preot la Assisi la 13 august 1933. La 8 septembrie 1934 a plecat misionar în China. După 14 ani, în 1948 comuniștii veniți la putere l-au expulzat din China. Revine în Italia, unde lucrează până în 1953 când pleacă în Spania în conventul Granollers, Barcelona, unde moare la 5 august 1963.

¹⁷⁵ Părintele Andrei Benchea s-a născut la Adjudești la 28 septembrie 1908. A făcut profesiunea solemnă la 4 octombrie 1932, apoi a fost hirotonit preot la 14 august 1933. Împreună cu părintele Gheorghe Gabor a mers misionar în China. A revenit în Italia de unde a cerut excluderea și rămânând preot diecezan a activat în dieceza de Groseto. A murit în 1971.

¹⁷⁶ Cf. IOSIF SIMON., *Franciscanii Minori Conventuali...*, 209.

decembrie 1939 a plecat din Genova în Rhodesia unde era deja fratele Nicolae Dumea. Aici a construit mai multe școli și trei biserici. A transmis timp de un an impresiile avute în munca sa din Rhodesia de Nord. Părintele Leopold Dörner după ce le-a tipărit în Farul nou, le-a prelucrat, le-a sistematizat și le-a publicat într-o broșură sub denumirea de Un român misionar în Africa.

Îmbolnăvindu-se a fost nevoit să se întoarcă în 1952 în Italia. A fost oprit la Curia Generală ca bucătar și după mai mulți ani a fost mutat la Penitențieria din Vatican. A murit la 22 iulie 1999.

5. Activitate culturală

5.1. Școlile

După înființarea Provinciei școlile îngrijite de frați s-au bucurat de condiții prielnice spre a se dezvolta. În decursul istoriei misiunii din Moldova misionarii s-au străduit nu doar pentru educarea religioasă, dar în măsura în care a fost posibil ei au căutat să lărgescă sfera educației lor căci era important să se implice în sfera umană înlesnind calea spre o bună educație a tinerilor.

Un exemplu este cererea părintelui Paul Bonnici din 1632 către Congregația De Propaganda Fide să fie ajutat financiar pentru întreținerea unui Seminar pentru a forma preoți indigeni¹⁷⁷. Un alt exemplu este cel al părintelui Francisc Renzi care se îngrijea în mod sistematic de o școală pe la sfârșitul secolului al XVII-lea.

Noi vom lua în considerație școlile dezvoltate de Provincia Franciscană în prima parte a secolului XX. Una dintre acestea era școala primară din Galați. Clădirea avea patru saloane în care studiau 200 de elevi. A fost refăcută de părintele Francisc Orlandi. Părintele Bonaventura Morariu în anul 1928 a obținut de la Guvern pentru această școală dreptul de publicitate¹⁷⁸.

După primul război mondial părinții franciscani se simțeau responsabili pentru creștere culturală a celor care erau lipsiți de mijloace, a fiilor de țărani. În 1935 părintele doctor Iosif Petru M. Pal care pe atunci era superior Provincial în România a cerut Ministerului Instrucțiunii Publice aprobarea deschiderii unei școli confesionale. Printre altele era scris în această cerere că gimnaziul venea în ajutorul populației catolice din Moldova,

¹⁷⁷ *Diplomatarium Italicum*, vol. II, 338.

¹⁷⁸ IOSIF PETRU M. PAL, *Originea Catolicilor ...*, 222.

care fiind săracă, nu-și permitea întreține copiii în gimnaziile din orașe; copii nu erau în pericolul de a fi amăgiți de anumite influențe șovine.

Ministerul a admis ca pentru un an de probă să predea preoții franciscanii, iar la sfârșitul anului a trimis o comisie specială pentru examinarea elevilor. În urma examinării Ministerul a aprobat cu nr. 102182 din 22 septembrie 1936, înființarea unui gimnaziu particular în Seminarul din Hălăucești, sub denumirea de Gimnaziul franciscan. Părintele Mihai Dămoc a fost însărcinat cu direcțiunea noului gimnaziu. Mai apoi s-au fost angajați câțiva profesori cu titluri recunoscute de Stat.

Construcția unei noi clădiri a început după Capitolul Provincial din 1938. Începând cu toamna anului 1939, atât internatul cât și clasele au funcționat în propriul local. Ministerul Instrucțiunii Publice, cu nr. 60744/1939, având consimțământul Consiliului permanent, sub nr. 540/1939, a dat acestui gimnaziu dreptul de publicitate. Numărul elevilor a crescut. În anul școlar 1939-1940 au frecventat în cele patru clase 121 de elevi. Din cauza concentrărilor generale și a războiului în anul școlar 1940-1941 elevii au fost doar în număr de 93.

În 1948 a fost naționalizat devenind școală de stat.

5.2. Formarea tinerilor frați franciscani

În 1896 preotul Daniel Pietrobono, Ministru Provincial, cu scopul de a întemeia un seminar franciscan a emis următoarea circulară: a sosit momentul când trebuie să înființăm numaidecât un seminar pentru Provincia noastră în care să fie pregătiți și formați viitorii noștri preoți recrutați din sânul poporului. În aceeași circulară Ministrul Provincial dispunea ca preoții Provinciei să verse anual excedentul sumelor încasate atât pentru construirea seminarului cât și pentru întreținerea seminariștilor. Nu erau toți de acord cât privește localitatea unde să fie construit seminarul. La una din întruniri a intervenit preotul Iosif Corradini (Corădin) exprimându-și dorința de a fi construită clădirea la Hălăucești, județul Iași, unde el era paroh. Altă discuție se referise la idoneitatea morală a tinerilor ce aveau să fie primiți în seminar. Dificultatea pusă s-a rezolvat de îndată. Executarea clădirii s-a început în primăvara anului 1897, iar în toamna aceluiași an era aproape terminată.

În ziua de 9 septembrie 1898 s-a deschis seminarul și până la finisarea clădirii cursurile au început în parohia Prăjești, județul Bacău, apoi în continuare la parohia Adjudeni, jud. Neamț. A fost numit director al seminarului părintele Ulderic Cipolloni, iar profesori au fost preoții: Iosif Corradini, Serafim Stumpf, etc. Inițial s-au prezentat numai 12 elevi, ulterior numărul lor a crescut. Din primele serii de seminariști au devenit preoți:

Benvenut Vineri, Francisc Mattas din Galați; Andrei Florea, Iosif Tălmăcel, Bonaventura Morariu, Anton Bișoc, Anton Tălmăcel, Dominic Neculăeș toți din Hălăucești; Serafim Bejan, Bonaventura Romila, Bernardin Romila din Huși; Iosif Pal din Nisiporești; Daniel Hampel și Stanislav Kochanowski din Pașcani; Iacint Bok originar polonez.

Franciscanii Minori Conventuali din Moldova au avut la început noviciatul la Hălăucești. Însă din 1926 acesta a fost mutat la Săbăoani unde cei care promovaseră cele șapte clase seminariale urmau să facă anul de probă și profesiunea simplă de viață consacrată. În 1925 mănăstirea s-a mărit, adăugându-i-se un braț nou. De aceasta s-a îngrijit părintele Anton Bișoc.

La început tinerii care absolviseră liceul după perioada de noviciat terminată cu profesarea sfaturile evanghelice erau trimiși în străinătate, în special la Roma, pentru continuarea studiilor superioare. După primul război mondial, din cauza problemelor apărute cu această ocazie s-a decis ca în localitatea Luizi-Călugăra, județul Bacău, să se amenajeze un edificiu în intenția de a deveni Seminar Teologic Franciscan, care a început să funcționeze cu anul academic 1924-1925. La început s-au folosit parterul și primul etaj de la casa parohială, iar în 1932 s-a dat în funcțiune noua clădire a Seminarului. Această instituție se mai chema Colegiul „Sfântul Bonaventura”. Seminarul din Luizi-Călugăra a funcționat până în 1948 când a fost naționalizat.

5.3. Activitatea literară a franciscanilor minori conventuali

Misiunea preoților franciscani a fost întotdeauna de a conduce lumea la Cristos prin predicare Evangheliei și printr-o viață plină de jertfă închinată cinstirii lui Dumnezeu și mântuirii aproapelui. În toate timpurile ei au fost propovăduitori ai adevărurilor veșnice. Deși au venit la noi trimiși de Roma, unde cartea a fost socotită ca un mijloc puternic de evanghelizare și civilizare a popoarelor, totuși până la jumătatea sec al XVII-lea nu găsim de pe urma lor nici cea mai mică lucrare literară în limba română. Condițiile întâlnite de misionari nu au permis o puternică activitate literală. Trebuie apoi să subliniem că atenția lor era îndreptată în mare măsură asupra oamenilor simpli¹⁷⁹.

Venind în Moldova, misionarii ori nu cunoșteau limba moldovenească sau dacă o cunoșteau nu o cunoșteau foarte bine. Așa că, după ce au trăit aici mai mulți ani, au avut curajul să aștearnă ceva pe hârtie în limba română, au făcut-o mai mult pentru a da un mic manual de religie, un catehism în mâinile dascălilor, ca să-i învețe pe creștini adevărurile de crezut cu o oarecare uniformitate. Au mai alcătuit cărți pentru școlile parohiale, precum și

¹⁷⁹ IOSIF PETRU M. PAL, *Originea Catolicilor...*, 232.

alte cărți religioase. Unele dintre acestea sunt scrise cu litere chirilice, după cum se scria pe atunci la noi, iar altele cu litere latine. Cele scrise cu litere latine au o însemnătate deosebită mai întâi pentru că autorii lor au îndrăznit să îmbrace ideile lor în haina latină.

Primele generații de preoți franciscani care au studiat în Italia întorși în țară au conștientizat importanța scrierilor puse în slujba Bisericii și mesajului evanghelic al lui Cristos. Părintele Iosif Tălmăcel este unul dintre cei care au dorit mult acest lucru printr-o revistă, ori prin vreun jurnal potrivit pentru credincioșii catolici. Părintele Grațian Carpati, superiorul comunității, care de mult dorea și el așa ceva, a acceptat propunerea și împreună cu părintele Iosif Tălmăcel la 14 aprilie 1913, publică primul număr al Buletinului parohiei catolice din Săbăoani: *Viața*. Mai întâi se sfătuiră și cu ceilalți franciscani indigeni, care fuseseră de aceeași părere.

Părintele Grațian își schițează programul său așa:

M-am hotărât pentru aceasta să scot la iveală o broșură cu numele Viața, Buletin al Parohiei Catolice din Săbăoani, care precum arată titlul, va cuprinde toate acele ce privesc pe un creștin adevărat și pe un cetățean bun în viața de toate zilele. În acest buletin, care va apărea din când în când, se vor trata toate acele chestiuni practice care interesează parohia noastră. Și iată, în puține cuvinte mesajul propus al revistei: Vom căuta din răspuțeri ca poporul nostru să aibă o viață sufletească cât se poate de bună¹⁸⁰.

Buletinul avea 24 de pagini; era scris de părintele paroh și de vicarul său, afară de un mic articol introdus de părintele Bonaventura Morariu. Totuși, acești trei au publicat și al doilea număr al revistei care număra 32 de pagini. Programul schițat de Părintele Grațian s-a păstrat cu scrupulozitate. Articolele tratau despre viața religioasă și cetățenească: rezumau viața vreunui sfânt ori dădeau instrucțiuni despre vreo sărbătoare mai însemnată; sfaturi gospodărești, dialoguri morale, poezii, îndemnuri și avizuri cu privire la parohia din Săbăoani. Cu toate că primul număr al Vieții era local, pentru parohia Săbăoani, totuși a plăcut atât de mult preoților cărora li s-a trimis, încât mulți au dorit să fie și pentru alte parohii. De aceea în numărul al doilea deja se anunța că, începând cu numărul al treilea, *Viața* se va numi simplu Buletin Parohial Catolic, redactat de Părinții Franciscani Minori Conventuali, și va avea un cuprins mai general, folositor oricărei parohii. Cu numărul al treilea încep să scrie și ceilalți franciscani români. După doi ani, *Viața* nu se mai numea Buletin, ci Revistă Populară Catolică și se publica lunar. Numai războiul din 1916 a împiedicat tipărirea ei, așa că de la 1 septembrie 1916 și până la 1 septembrie 1918 revista n-a mai apărut.

¹⁸⁰ GRAȚIAN CARPATI, *Un cuvânt către parohienii mei*, în *Viața* 1(1913), 5.

Primul Director–Redactor responsabil a fost tot părintele Grațian, iar din 1914 s-au îngrijit părinții Iosif Tălmăcel, Bonaventura Morariu, Neculăeș Dominic, Francisc Mattas, Ion Gârleanu, Anton Herciu, Anton Bișoc¹⁸¹. Împreună cu acești redactori au contribuit cu scrisul cei mai mulți franciscani din Moldova, iar frații laici au condus partea tehnică de la 1924, când și-au procurat propria tipografie. Aceasta a funcționat mai întâi în Seminarul din Hălăuțești, apoi la Bacău, un an de zile. În sfârșit, din mai 1932 s-a stabilit locul în care era tipărită revista, la Săbăoani.

În martie 1944, *Viața* apărea la Săbăoani însă datorită războiului numărul combinativ aprilie-mai apare la Beiuș. Dificultățile datorate războiului și-au pus amprenta asupra revistei, aceasta încetând să mai apară din 1944. Almanahul anual care avea același nume a mai apărut până în 1948.

Curierul parohiei Catolice din Galați avea o arie mai restrânsă de preocupări ca revista *Viața*. Trebuie menționat un aspect foarte important: preocuparea de a explica, număr de număr, lecturile biblice din unele duminici, informațiile valoroase despre timpul liturgic, preocupările de a răspunde tendințelor contemporane de indiferență religioasă și areligiozitate, toate acestea făceau ca nivelul calitativ al publicației să fie mai ridicat decât al celorlalte reviste. Majoritatea articolelor era alcătuite de parohul locului (Ulderic Cipolloni).

Acest buletin se adresa unor credincioși aparținând mai multor națiuni europene, iar nivelul lor cultural și religios era mai exigent în comparație cu cel al celorlalți catolici moldoveni.

Primul număr a ieșit de sub tipar în iunie 1925 sub îngrijirea părintelui Ulderic Cipolloni. A fost primit cu entuziasm de credincioși, numărul abonaților creștea mereu. În 1927 moare părintele Ulderic Cipolloni, iar noul paroh, părintele Bonaventura Morariu, urmărește aproape linia înaintașului. În decembrie 1930, părintele Ioan Duma (viitor episcop, sfințit în clandestinitate în anul 1948), anunță întreruperea apariției buletinului din cauza greutăților parohiale și a crizei financiare.

Aurora franciscană a început să fie publicată începând cu 15 septembrie 1918 ca și curier al Terțiarilor Franciscani din România. Programul acestei publicații a fost întocmit de părintele Iosif Tălmăcel: în primul rând se vor trata acele chestiuni care privesc de-a dreptul Ordinul al III-lea urmând schițarea vieții unui sfânt. Apoi se vor da câteva puncte pentru o

¹⁸¹ EMIL DUMEA, *Cărți și reviste catolice românești în Moldova*, Sapientia, Iași 2002, 139.

mică meditație. Va urma viața unui sfânt din Ordinul Franciscani în fine se vor da diferite știri și sfaturi folositoare¹⁸².

La început, publicația avea forma unui mic ziar cu patru pagini, apoi și-a modificat forma, și-a mărit numărul de pagini, însă conținutul a urmat aceeași schemă. A apărut la Huși. În 1920 s-a mutat la Faraoni unde își întrerupe activitatea. În anul următor reapare în format de revistă și-și continuă existența până în februarie 1927 când încetează iar. Reapare din nou în martie 1938, dar încetează definitiv în primăvara anului 1944.

5.4. Alte publicații

De o mare importanță a fost și publicarea unor serii de cărți cu conținut religios, într-o limbă cât mai populară, colecție numită Biblioteca populară catolică. Primele care au fost publicate O floare din Raiu, sau Gema Galgani (1915), Luna maiu sfințită Maicii Domnului (1915), Colecție de cântece bisericești (1915), Secretul fericirii (1915), Viața Sfântului Francisc (1915) și Manualul Terțiarilor Franciscani (1916) au fost scrise de seminariștii din Hălăucești sub conducerea și îngrijirea părintelui Bonaventura Morariu, directorul de atunci a Seminarului. Seria a continuat cu alte cărți precum Fericirea creștinului scrisă de părintele Iosif Tălmăcel (1922), Vieța Sfântului Francisc din Assisi scrisă de părintele Felix Rafaelli (1926) cu ocazia împlinirii a 700 de ani de la moartea Sfântului Francisc, Catehismul Eparhiei Catolice de Iași în două părți apărute în 1927 și 1928, explicat de părintele Iosif Pal.

Cu numărul 17 Biblioteca Populară Catolică a încetat făcând loc Editurii Serafica. Numim în continuare câteva opere publicate de aceasta în perioada interbelică: Căsătoria scrisă de părintele Anton Bișoc (1924), operele părintelui Ioan Gârleanu (Lacrimi – 1926, Viorele – 1926, Boabe de tămâie – 1928, Trandafiri – 1929, Flori de pe drum – 1934), Introducere în Filozofie (1932) a părintelui doctor Egidiu Vidoni, Comunismul demascată (1937) a părintelui I. Tălmăcel, De divortio in Ecclesia Romena Dissidenti, un extras din teza de doctorat a părintelui doctor Dumitru Lucaciu, Latinitatea Bisericii românești (1940) a părintelui Dominic Neculăeș.

Din anul 1936 exista în Seminarul Teologic din Luizi-Călugăra, Societatea de Lectură „Sfântul Bonaventura”. Studenții teologi au înființat-o în scop religios, literar și științific.

Frații care au îmbrățișat ritul Greco-catolic au lucrat și ei în câmpul publicistic. Din 1933 ei publicau Bunul Păstor, un buletin lunar pentru parohiile române unite din Oradea, iar

¹⁸² IOSIF PETRU M. PAL, *Originea Catolicilor...*, 243.

din 1937 au publicat Micul misionar, revistă lunară care își propunea sensibilizarea credincioșilor în a ajuta misiunile spiritual și material. Din 1940 părintele doctor Dominic Neculăeș a publicat Apostolul, o foaie bisericească bilunară pentru credincioșii din parohia Sf. Ioan Damaschin din București.

5.6. Editura Serafica

Un element important al activității cultural – religioase a Provinciei e reprezentat prin Editura Serafica. Ea a fost înființată în 1924 la Hălăucești, având și tipografie proprie. În 1931 își avea sediul la Bacău, mutându-se mai apoi la Săbăoani. În timpul celui de-al II-lea război mondial, tipografia a fost pierdută, iar prin naționalizarea din 1948, editura a fost desființată de regimul comunist.

6. Concluzie

În acest capitol am observat punerea în practică și actualizarea în prima jumătate a secolului XX a evenimentului și actului înființării Provinciei Franciscane Sfântul Iosif, Soțul Preasfintei Fecioare Maria din Moldova în condițiile mult mai prielnice și a situației juridice bine puse la punct în cadrul Bisericii Catolice și sub recunoscunoașterea statului român în baza art. 36 din Legea Cultelor din 1928.

Am scos în relief personalitatea câtorva frați care și-au dovedit dăruirea și și-au adus într-o mare măsură aportul la dezvoltarea Provinciei franciscane. Sigur aceștia sunt doar câțiva. Cei care au muncit, slujind cu sârguință, în această Provinciei și în afara teritoriului ei au fost mult mai mulți. Și ne bucurăm că aceștia au răspuns în acest mod invitației primite prin realizarea din 1895.

Mai apoi am trecut în revistă cele zece parohii din dieceza de Iași primite spre îngrijire și transformate în convente prin actul de înființare, Săbăoani, Adjudeeni, Hălăucești, Galați, Huși, Prăjești, Bacău, Faraoni, Luizi-Călugăra, Târgu-Trotuș. Prezența fraților a fost cerută și de Biserica Greco-Catolică. Fraților li s-a încredințat parohiile din Drăgești și Gruilung, pastorația tinerilor și formarea unor tineri pentru a sluji ca frați franciscani în ritul oriental în dieceza de Oradea, iar în arhiepiscopia de Blaj, parohia Bilbor, a patra parohie din București și Sanislău.

Apoi am analizat activitatea religioasă concretizată prin diferite acțiuni pastorale, dar și prin promovarea Ordinului al Treilea Franciscan, a asociației Armata Maicii Domnului.

Frații au fost deschiși și misiunilor plecând în Zambia și China pentru a-l vesti acolo pe Cristos.

Provincia s-a simțit obligată să promoveze și cultura. În primul rând prin Gimnaziul franciscan de la Hălăucești. Importantă este și formarea tinerilor frați care se desfășura în trei momente: seminarul mic la Hălăucești, noviciatul la Săbăoani și Academia Sfântul Bonaventura din Luizi Călugăra.

Promovarea mesajului evanghelic s-a ajutat și de posibilitățile tipografice din această perioadă. S-au scris broșuri, s-au publicat cărți, s-au fondat reviste. Importantă în acest sens este editura Serafica înființată în 1924 la Hălăucești.

CAPITOLUL II

DESPRE ACTIVITATEA JURIDICĂ ȘI ORGANIZATORICĂ

ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XX

1. Premisă

În acest capitol va trebui să rememorăm câteva aspecte dureroase ale existenței Provinciei Franciscane Conventuale în România. Însă aceste aspecte sunt motive de învățătură și încredere în același timp. Nu construim viitorul ștergând cu buretele aspectele negative ci căutând să le reparăm și să le integrăm.

Vom vedea într-o scurtă privire suferințele fraților care rămânând fideli vocației lor au trecut prin multe dificultăți, suprimare, pușcărie, clandestinitate, persecuții. Identitatea franciscană era considerată un pericol pentru statul comunist.

Însă speranța fraților s-a concretizat, iar regimul comunist a fost înlăturat prin evenimentele din 1989, moment care a permis reorganizarea Provinciei și recunoașterea ei de către statul român însă nu ca și ordin religios, dar ca și asociație constituită legal. Vom vedea în continuare așezarea conventelor, refacerea seminarului și al parcursului formativ. Activitatea în cadrul Bisericii Greco-Catolice a fost reluată la Oradea, iar mai apoi la Holod și Carei. La fel diferitele asociații religioase s-au regăsit în atenția fraților ca și cele caritative și științifice pe lângă Institutul Teologic de la Roman. Vom aminti și refacerea editurii Serafica și începutul publicării câtorva noi reviste.

În final vom reliefa punctele principale ale parcursului juridic de recunoaștere a Provinciei de către statul român prin asociația mai-sus amintită.

2. De la sfârșitul celui de-al II-lea Război Mondial până la sfârșitul anilor '80

Din păcate activitatea înfloritoare a Provinciei după cel de-al doilea război mondial a fost oprită într-un mod violent în 1948 de noua putere care s-a impus în România. Prin Decretul-Lege nr. 176 din 3 august 1948, Ordinele religioase au fost suprimate, bunurile le-au fost confiscate, orice relație cu Biserica Romano-Catolică din afara țării a fost interzisă, școlile confesionale au fost naționalizate, capii Bisericii trebuiau să fie aprobați pentru a funcționa de către Ministerul Culturii, activitățile Bisericii erau controlate cu mare atenție.

Consecințele acestor impuneri au fost drastice. Astfel că frații în formare au fost trimiși acasă, iar cei cu profesii solemnă sau preoți în cea mai mare parte au fost arestați și închiși.

Deși această situație a continuat până în 1989 totuși după primii ani situația s-a calmat și chiar dacă în ascuns unii frați au putut să își termine studiile la Alba-Iulia. Însă Ordinul a rămas în clandestinitate. Frații nu își puteau descoperi identitatea franciscană, nu își puteau purta haina religioasă, nu se puteau întâlni, erau în continuu controlați¹⁸³. Cea mai mare parte dintre ei după ce au suferit prin închisori au muncit prin parohii ca preoți diecezani. În timpul comunismului nu au putut avea nici un contact cu superiorii Ordinului.

A fost totuși o excepție. În 1981, la moartea episcopului conventual Ioan Duma Superiorul General al Ordinului, Bommarco a primit permisiunea să vină în România¹⁸⁴. Cu acea ocazie frații s-au regăsit împreună după mai multe decenii. Aceasta a fost o sămânță de speranță pentru frați care în secret erau conduși de părintele Gheorghe Patrașcu.

Dictatura comunistă încă de la început a luptat împotriva credinței și mai ales atunci când aceasta era organizată ierarhic chiar dacă aceasta slujea poporul. În lipsa unei viziuni îmbrățișate de credință se putea observa cu sinceritate că Biserica era o dăătoare de lumină chiar și culturală. Ca exemplu avem Gimnaziul de la Hălăucești care a fost benefic creșterii culturale a tinerilor țărani care altfel nu ar fi avut prea multe șanse să devină adevărați intelectuali ai vremii.

Prin Decretul – Lege nr. 176/3 august 1948, amintit mai sus, au fost suprimate ordinele călugărești. La 27 decembrie 1948 Securitatea a împrăștiat seminariștii franciscani de la Luizi - Călugăra¹⁸⁵. De aici înainte purtarea hainei franciscane și chiar a vorbi despre Sf. Francisc devin delict pasibile de închisoare.

În iulie 1958, toți preoții franciscani – pentru a putea sluji ca preoți, au fost chemați la Hălăucești, unde trebuiau să aleagă între a sluji ca preoți diecezani în urma unei declarații scrise, și a avea domiciliu obligatoriu la Estelnic, nemaiputând activa ca preoți¹⁸⁶.

Înțelegând marea lipsă de preoți pentru pastorație în dieceza de Iași, toți preoții franciscani liberi (adică toți aceia care nu erau în închisori sau care nu aveau domiciliu

¹⁸³ ANTONEL-AUREL ILIEȘ, *Storia della Chiesa e del Franciscanesimo in Romania* în *Il Missionario Francescano*, 7 (2001), 15.

¹⁸⁴ *Ibidem*, 15.

¹⁸⁵ Cf. VALENTIN HOSSU-LONGIN, *Franciscanii în gulagul românesc*, în MSA, 11 (1995), 50.

¹⁸⁶ Cf. *Ibidem*, 50.

obligatoriu) s-au oferit să ajute Dieceza. Datorită acestor dificultăți nu mai putem vorbi în concret de convente și de preoți franciscani în această perioadă.

2.1 Franciscanii în prigoana comunistă

După ce în 1948 au fost suprimate ordinele călugărești s-a trecut la prigonirea mai acerbă a acelor care apărau Biserica și unitatea ei.

Prigoana comunistă s-a materializat în arestarea, judecarea și condamnarea în 3 loturi distincte numite Partizanii României Creștine, Nunțiatuara și Al doilea lot franciscan, precum și în procese individuale. Principala învinuire era aceea de uneltire contra ordinii sociale sau înaltă trădare. Condamnații și-au ispășit pedepsele în închisori precum Râmnicu-Sărat, Sighetu Marmăției, Aiud, Jilava, Pitești, Gherla, Galați, Timișoara, Bacău, Văcărești, Baia Sprie, lagărele de muncă de pe traseul Canalului Dunăre-Marea Neagră, din Delta Dunării și Balta Brăilei. În multe cazuri după eliberare deținuții nu aveau voie să se întoarcă acasă, fixându-li-se domiciliu forțat, de obicei în Bărăgan sau în Dobrogea¹⁸⁷.

Episcopul Ioan Duma (9 noiembrie 1896-16 iulie 1981) a fost din 1930 vicar și apoi paroh al bisericii romano-catolice din Galați, ocupând și funcții importante de conducere în cadrul Ordinului. Nunțiatuara Apostolică din București, la inițiativa Sf. Scaun a hotărât ca fiecare dieceză catolică din țara noastră să fie asigurată cu un al doilea episcop (sfințit în clandestinitate), care în cazul arestării episcopului titular să rămână la conducerea diecezei. Astfel a fost consacrat părintele Ioan M. Duma de către Nunțul Apostolic Patrick Gerald O'Hara în ziua de 8 decembrie 1948, ca episcop de Iași¹⁸⁸.

După nici 3 ani a fost arestat și purtat prin șase închisori, timp de patru ani (22 septembrie 1951 – 23 septembrie 1955) fixându-i-se apoi domiciliu obligatoriu în comuna Mihail Kogălniceanu (județul Constanța), unde i s-a permis să activeze în calitate de paroh al bisericii din localitate. A suportat multe șicane din partea Securității și miliției locale cu mult calm și demnitate.

Partizanii României Creștine

Primul val de arestări l-a format arestarea clerului și a credincioșilor din Moldova și încadrarea lor în organizații (făurită de Securitate) pentru a amplifica imaginea acuzei de subminarea Statului comunist. Numele organizației, Partizanii României Creștine, l-a dat Securitatea de la un manifest compus de învățătorul Vasile Ungureanu și răspândit prin poștă

¹⁸⁷ Cf. *Ibidem*, 50.

¹⁸⁸ *Ibidem*, 50.

în diferite localități din Moldova printre care și Seminarul Franciscan din Luizi-Călugăra¹⁸⁹.
Părintele Iosif Simon scrie:

Am fost arestat la 17 aprilie 1949 și condamnat la 7 ani de închisoare, în procesul judecat la Galați (29-30 august 1950), pedeapsa executând-o la penitenciarul din Galați, colonia de muncă Peninsula (Canalul Dunăre-Marea Neagră) și la mina de plumb Baia Sprie, de unde m-am eliberat la 5 aprilie 1956. După detenție am devenit franciscan definitiv prin profesiunea solemnă din 16 iulie 1956, fiind apoi sfințit preot în primăvara anului următor. Referitor la acest prim val de arestări țin să remarc faptul că Securitatea a dat lotului nostru denumirea „Partizanii României creștine” de la un manifest compus împreună cu învățătorul Vasile Ungureanu din satul Sagna, județul Neamț, și răspândit prin poștă în diferite localități cu populație catolică din Moldova. Timp de un an a durat ancheta la Bacău, maiorul Ceia, din Iași, deplasându-se săptămânal pentru a demonstra că suntem o organizație subversivă, care coordonează toate mișcărilor, nemulțumirile și revoltele din această parte a țării; deci, dușmani ai poporului și ai statului comunist! La proces, procurorul a cerut pentru mine pedeapsa capitală, schimbată la muncă silnică pe viață, în final dându-mi-se 7 ani, pentru a păstra o ierarhie, eu fiind încă student: primul era făcut Vaticanul care i-a format pe preoții-profesori arestați în aceeași perioadă, deveniți răspunzători de învățătura oferită celor tineri, ca mine¹⁹⁰.

După un an și patru luni de anchete la Bacău, întregul lot de 30 de persoane a fost dus la Tribunalul Militar din Galați pentru judecare, care s-a făcut în două zile, 29-30 august 1950 cu ușile închise și numai în prezența personalului securității. Din acest lot făceau parte 8 preoți¹⁹¹, 5 studenți teologi și 17 credincioși din Sagna, Fundu Răcăciuni și Faraoani.

Părintele Anton Bișoc, fost Ministru Provincial, a fost arestat în iunie 1949¹⁹² la Săbăoani unde era paroh de 25 de ani. A fost condamnat la 12 ani de închisoare, reduși la 10 ani, fiind eliberat în iunie 1959. Domiciliul obligatoriu l-a avut după închisoare la Fundata, până la 15 iulie 1960, când moare și e înmormântat aici, dar la 28 mai 1968 a reînhumat la Hălăucești.

Părintele Dumitru Lucaci a fost rector al Academiei Teologice din Luizi-Călugăra. El a fost condamnat la 9 ani, reduși la 7 ani pe care i-a executat. A avut domiciliul obligatoriu la Dărmănești și de aici la Sighet, unde moare la 15 februarie 1961.

Părintele Gheorghe Patrașcu, paroh de Luizi-Călugăra și profesor la Seminarul Teologic, a fost arestat la 25 martie 1949. Condamnat la 11 ani temniță grea, i s-a redus pedeapsa la 9 ani la recurs pe care i-a executat, ultimii trei ani în izolare completă la Râmnicu

¹⁸⁹ IOSIF SIMON, *Franciscanii Minori Conventuali...*, 213.

¹⁹⁰ Citat în VALENTIN HOSSU-LONGIN, *Franciscanii în gulagul românesc*, 50.

¹⁹¹ Cf. IOAN BOTA – CICERONE IONIȚOIU, *Martiri și mărturisitori ai Bisericii din România (1945-1989)*, Viața Creștină, Cluj 2001³, 220.

¹⁹² Cf. ROBERT ROYAL, *Martirii catolici din secolul al XX-lea*, Sapienția, Iași 2003, 272.

Sărat. A fost eliberat la 17 martie 1958, când a fost obligat să domicilieze la Lătești – Bărăgan până la 14 aprilie 1964.

Părintele Anton Dămoc era paroh la Faraoni. La 13 martie 1949 a fost arestat. A fost condamnat la 13 ani de închisoare, pedeapsă redusă la recurs la 10 ani temniță grea pe care i-a executat la Canal, Aiud, Gherla și în minele de la Nistru și Baia Sprie. A fost eliberat la 10 martie 1959. A avut domiciliu obligatoriu în satul Fundata, județul Ialomița până la 29 iunie 1964.

Părintele Petru Dâncă a fost condamnat la 7 ani, reduși la 6 ani, pe care i-a executat. Părintele Ioan Butnaru a fost și el condamnat la 10 ani din care a executat 7 pe care i-a executat după care a avut domiciliul obligatoriu lângă Brăila. Părintele Petru Băcăoanu a fost arestat la 22 februarie 1950. A fost condamnat la 6 ani. La recurs i s-a redus un an din pedeapsă. Din acest grup a mai făcut parte și pr Carol Susan, paroh diecezan la Fundu Răcăciuni care a fost condamnat la 10 ani din care a executat 7 ani.

Studentii teologi care au fost condamnați în acest grup au fost Iosif Simon, Iosif Gabor, Iosif Sabău, Eugen Blăjuț și Alois Donea¹⁹³. Toți au ajuns preoți în condițiile atât de dificile ale acelor vremuri. Iosif Simon a fost arestat la 17 aprilie 1949. A fost eliberat la 5 aprilie 1956. Iosif Gabor a executat trei ani și jumătate de închisoare. Iosif Sabău A fost condamnat la trei ani, dar a executat trei ani și jumătate după care a avut domiciliu obligatoriu la Luizi-Călugăra. Eugen Blăjuț a fost arestat la 16 ianuarie 1950. a executat patru ani de închisoare. A fost eliberat la 16 ianuarie 1954, având domiciliu obligatoriu la Hălăucești. Alois Donea deși a fost arestat politic a fost transferat la drept comun pentru falsificare de buletin pentru care a executat doi ani de închisoare¹⁹⁴.

Din grupul de credincioși șapte persoane erau din Sagna. În frunte cu învățătorul Vasile Ungureanu au primit o pedeapsă de opt ani din care au executat șapte ani. Ceilalți componenți ai grupului mai erau din Fundu Răcăciuni (șapte persoane) și trei persoane din Faraoni.

Al doilea lot – Nunțiatura

În acele momente dificile ale desființării Bisericii Greco-Catolice și prigonirii păstorilor ei Nunțiatura s-a folosit de aportul câtorva preoți franciscani pentru a ține legătura cu realitatea acestei prigoane din țară. Printr-o continuă urmărire, securiștii au reușit să-i depisteze, urmând o serie întreagă de arestări, cu procese și condamnări la muncă silnică

¹⁹³ Cf. IOAN BOTA – CICERONE IONIȚOIU, *Martiri și mărturisitori...*, 221.

¹⁹⁴ Cf. IOSIF GABOR – IOSIF SIMON, *Necrolog...*, 167.

pentru mulți ani sau chiar pe viață. Vina lor a fost de înaltă trădare de neam și țară¹⁹⁵, acuza principală a fost de spionaj în favoarea unei puteri străine.

Cei cinci preoți sunt: părintele Ștefan Tătaru care a fost arestat în 1950 și condamnat la muncă silnică pe viață, a primit 25 de ani, a executat 14 ani, ultimii șapte în regimul groaznic de la Râmnicu Sărat. Părintele Martin Mihoc, părintele Mihai Rotaru și părintele Gheorghe Vameșiu au fost condamnați pe viață, iar părintele Gheorghe Dumitraș a fost condamnat la 25 muncă silnică pe viață. Toți cei cinci au fost eliberați la grațierea din 1964.

Al treilea val de arestări – Lotul franciscan

Ideologia comunistă impusă prin forță la conducerea României s-a izbit de zidul Bisericii lui Cristos. Jertfa care s-a cerut pentru această izbândă s-a dat. Al doilea lot franciscan s-a aflat sub incidența Uneltirii contra ordinei sociale, a răsturnării regimului și a propagandei religioase anticomuniste¹⁹⁶. A fost arestat un lot de 11 preoți franciscani. După importanța ce i-a dat-o Securitatea, acest lot se poate împărți în trei grupe¹⁹⁷:

A) Părintele Petru Albert, arestat în iunie 1960 pentru uneltire pentru că a preconizat răsturnarea regimului și venirea la putere a vârfurilor catolicismului pentru a promova cultura catolică în țară. Condamnat la 12 ani la recurs i s-a redus pedeapsa la opt ani. A executat trei ani și trei luni, fiind eliberat cu decretul de grațiere din 1964.

Părintele Iosif Chelaru, paroh la Săbăoani, a fost arestat în decembrie 1960. A fost condamnat la șapte ani, dar a fost eliberat la grațierea din 1964.

Părintele Mihai Dămoc, paroh la Hălăucești, a fost arestat la 24 mai 1962 (a doua oară, prima arestare având loc în 1950 la Bacău). A fost condamnat la 14 ani, reduși la recurs la 8 ani. A fost și el eliberat în 1964.

B) Din al doilea grup făceau parte părintele Petru Dâncă care a fost arestat la 12 decembrie 1961 (a doua oară, prima arestare fiind în grupul Partizanii României creștine) și condamnat la 8 ani, părintele Iosif Duman care a fost condamnat la cinci ani, părintele Matei Ghiuzan, parohul de Bârgăoani, arestat la 24 mai 1962 și condamnat la cinci ani, părintele Iosif Celante, paroh de Piatra Neamț, condamnat la cinci ani și părintele Ștefan Apostol, condamnat la patru ani. Toți condamnații au beneficiat de Decretul de amnistie (grațiere) nr. 411 din 1964¹⁹⁸.

C) Al treilea grup era compus de părintele Petru Mârț, părintele Iosif Budău și părintele Mihai Apostol. Părintele Petru Mârț era vicar la Bârgăoani. A fost arestat la 25 mai

¹⁹⁵ Cf. IOAN BOTA – CICERONE IONIȚOIU, *Martiri și mărturisitori...*, 221.

¹⁹⁶ VALENTIN HOSSU-LONGIN, *Franciscanii în gulagul românesc*, 54.

¹⁹⁷ IOAN BOTA – CICERONE IONIȚOIU, *Martiri și mărturisitori...*, 221.

¹⁹⁸ VALENTIN HOSSU-LONGIN, *Franciscanii în gulagul românesc*, 54.

1962 și condamnat la trei ani. A fost grațiat la 31 iulie 1964. Părintele Iosif Budău, vicar la Săbăoani a fost condamnat la trei ani. În 1964 a fost și el grațiat după doi ani de închisoare. Părintele Mihai Apostol a fost scos din lot și achitat.

Prigoana comunistă asupra Bisericii a avut și forma unor arestări izolate. Părintele Mihai Dămoc, parohul de Bacău, a fost arestat pentru că a anunțat că cei care au participat la întâlnirea de la Târgu Mureș au fost excomunicați și nici un preot să nu mai meargă la adunările convocate de comuniști. A fost condamnat la doi ani de închisoare.

Părintele Matei Ghiuzan a fost condamnat la un an de închisoare ca și părintele Iosif Duman. Părintele Dumitru Pascal a fost condamnat de două ori. Prima oară e a fost arestat la 11 noiembrie 1952, la Roman. Tribunalul Militar Timișoara l-a condamnat pentru agitație publică (în problema greco-catolică) A executat trei ani de închisoare, fiind eliberat în 1955. A doua oară a fost arestat la 27 octombrie 1958. Același tribunal pentru acuzația de ajutor de infractor l-a condamnat la 12 ani, dar execută șase ani până la 13 iunie 1964 când e eliberat¹⁹⁹.

Părintele Anton Demeter, vicar la catedrala din București, a fost arestat la 20 august 1958. Tribunalul Militar București l-a condamnat la 20 de ani. În închisoare a rămas paralizat de picioare în 1960. A fost grațiat în 1964.

Părintele Ioan Gherghina de la Lespezi a fost arestat la 9 ianuarie 1959. La 16 ianuarie 1959 Tribunalul Militar Iași l-a condamnat pentru uneltire la nouă ani. A fost eliberat prin grațiere la 27 iunie 1964. a avut domiciliu obligatoriu la Buruienesti și Pildești până în 1968.

Părintele Ioan Pascal a fost arestat la București la 30 iunie 1950. Până la 15 decembrie 1953 a stat în arest fără să fie condamnat. A avut domiciliu obligatoriu în București trei ani.

Părintele Eugen Ghiuzan, paroh de Nisiporești a fost arestat la 13 ianuarie 1959. Vina sa inventată a fost dare de mită. A fost condamnat (de drept comun) la trei ani. Muncind, a fost eliberat condiționat după doi ani și trei luni în 1962²⁰⁰.

Johann Proschinger a fost arestat la școala de ofițeri de rezervă pentru că era german la 26 ianuarie 1945 și dus dincolo de munții Urali la Uzalei și Celabinsk (în Siberia). În mai 1946 reușește să evadeze și într-o lună și 20 de zile reușește să treacă în România în apropiere de Rădăuți. Sub numele de Cojocarul și-a continuat formarea și a ajuns preot în 1952²⁰¹.

¹⁹⁹ IOSIF SIMON, *Franciscanii Minori Conventuali...*, 217.

²⁰⁰ *Ibidem*, 217.

²⁰¹ *Ibidem*, 218.

2.2. Membrii Provinciei în timpul dictaturii comuniste

În contextul suprimării și interzicerii ordinelor religioase Provincia Franciscană era condamnată la exterminare. Era delict a purta haina franciscană, a te afișa ca membru al familiei franciscane, a pomeni chiar la Sfânta Liturghie numele sfântului Francisc, a da dezlegare terțiarilor franciscani, în general a vorbi și a te afișa ca adept al franciscanilor²⁰², spune părintele Iosif Simon.

Frații religioși care aveau profesiunea simplă sau chiar solemnă au fost obligați să părăsească Ordinul. Frații clerici au fost constrânși să ocupe diferite servicii pentru a-și asigura existența.

Abia în 1952, după patru ani, când s-a deschis Seminarul de la Alba-Iulia, clericii au fost chemați pentru completarea studiilor și hirotonirea lor preoțească, acceptați fiind doar ca preoți diecezan. Departamentul Cultelor a convocat în iulie 1957 pe toți preoții franciscani la Hălăucești, unde a fost necesar ca fiecare preot franciscan să declare că lucrează în dieceză ca preot diecezan, lucru împlinit de frați pentru a nu lăsa dieceza de Iași în lipsă de preoți²⁰³.

Deschizându-se seminarul la Alba-Iulia, primii care au fost primiți și hirotoniți au fost seminariștii franciscani, considerați ca diecezan (având profesiunea solemnă făcută în secret)²⁰⁴.

Cel dintâi care în secret a fost hirotonit preot a fost părintele Mihai Apostol. Episcopul Alexandru Cisar l-a hirotonit în 1952 la Orăștie. Născut la Corhana, intră în seminarul de la Hălăucești, apoi face profesiunea simplă la Săbăoani la 29 octombrie 1946, iar cea solemnă la 1949.

Prima serie formată numai din teologi franciscani care intrați la date diferite au făcut împreună profesiunea simplă la Săbăoani la 29 octombrie 1946, iar cea solemnă la 3 iulie 1952 și au fost hirotoniți la 26 octombrie 1952 la Alba-Iulia. Aceștia sunt: Petru Mârț, Iulius Winkelbauer, Alois Donea, Mihai Măcincă, Andrei Balint, Johann Proschinger și Eugen Ghiuzan.

A doua serie din timpul comunismului a fost compusă din cinci preoți franciscani și părintele Anton Despinescu, preot diecezan. Ei au fost hirotoniți la 29 iunie 1953. Preoții franciscani erau: Petru Mateeș, Anton Sociu, Anton Demeter, Iosif Budău și Iosif Sabău.

²⁰² *Ibidem*, 143.

²⁰³ *Ibidem*, 143.

²⁰⁴ *Ibidem*, 143.

În a treia serie erau trei preoți diecezani, Cazimir Cotolevici, Carmil Gherghel și Ioan Pârțac, și trei preoți franciscani, Iosif Gabor, Eugen Blăjuț, Iosif Pal. Au fost hirotoniți la 8 decembrie 1954.

În a patra hirotonire din timpul comunismului (28 aprilie 1951) a fost hirotonit părintele Iosif Simon împreună cu Sar Anton, Luca Lucian, Andrei Iosif pentru dieceza de Iași și alți 18 preoți pentru dieceza de Alba-Iulia.

Odată cu separarea Institutului Teologic Romano-Catolic în anul 1956 în două secții, maghiară și română, studenții români de la Alba-Iulia au revenit la Iași. Dintre studenții reveniți la Iași nu au mai fost primiți cei franciscani, cărora le-a fost amânată hirotonirea. Aceștia erau: părintele Silvestru Benchea, părintele Anton Farțade, părintele Petru Ciocan și părintele Ioan Farțade. Ei au fost hirotoniți la 5 octombrie 1958.

Părintele Ioan (Ianuș) Sociu și părintele Damian Ghiuzan au fost dați afară de la seminarul de la Alba-Iulia în mai 1956, fără a li se permite să susțină ultimele examene pentru că s-au declarat franciscani. După cinci ani s-a reușit să fie primiți la hirotonire și încardinați la Arhiepiscopia București la 8 decembrie 1961²⁰⁵.

Pe lângă acești preoți hirotoniți care au fost cunoscuți și acceptați ca atare au mai fost doi care au fost hirotoniți în secret și care nu și-au destăinuit identitatea preoțească din cauza regimului comunist.

Părintele Martin Benedic, născut la Galbeni (Bacău) la 1 ianuarie 1931, a studiat medicina la Iași și a devenit medic. În secret a făcut noviciatul, profesiunea simplă în 1976, iar cea solemnă în 1979. A fost hirotonit tot în secret la Băile Slănic la 14 septembrie 1980. A continuat să fie medic la Onești. A murit la 16 iulie 1986 și în mormântat la Galbeni.

Părintele Gheorghe Antal s-a născut la Faraoni la 3 aprilie 1932. A fost hirotonit împreună cu doctorul Martin Benedic la 14 septembrie 1980 de către episcopul Alexandru Todea, dar nu a activat ca atare decât după 1990 la Roman, la Seminarul Franciscan, ocupându-se cu editare și difuzarea cărților religioase revitalizând editura Serafica.

În perioada comunistă au intrat în Ordin și câțiva frați care proveneau din Biserica Greco-Catolică. Aceștia sunt părintele Vasile Mare, hirotonit preot greco-catolic la 24 februarie 1946, face noviciatul în secret în 1984, iar profesiunea solemnă la 4 octombrie 1990; Ioan Marina, preot greco-catolic din dieceza de Cluj-Gherla, face profesiunea simplă la 27 octombrie 1987, iar cea solemnă la 26 octombrie 1990; Dumitru Maxim, hirotonit diacon de către episcopul doctor Ioan Dragomir, depune profesiunea simplă la 8 mai 1981, iar

²⁰⁵ *Ibidem*, 152.

profesiunea solemnă o depune la 15 iulie 1988; fratele religios Gheorghe Ionescu care a făcut profesiunea simplă la 8 mai 1981, iar profesiunea solemnă la 15 iunie 1988²⁰⁶.

2.3. Prezența în cadrul Biserica Greco-Catolică

După venirea comunismului la putere lucrurile au început să se precipite. În 1948 Biserica Greco-Catolică era oprimată. Prin Decretul Guvernului nr. 358 din 1 decembrie 1948 în primul articol se stipula: După revenirea comunităților locale (parohii) ale cultului greco-catolic la cultul ortodox român și în conformitate cu articolul 13 al Decretului 177 din 1948, organizațiile centrale și statutare ale acestui cult ca: mitropolia, episcopatele, capitolele, ordinele, congregațiile, decanatele, mănăstirile, fundațiile, asociațiile, și toate institutele și congregațiile, de orice natură și denumire, încetează să mai existe. Greco-catolicii și în special clerul era obligat să reintre în Biserica Ortodoxă. Unii preoți au făcut acest pas însă episcopii nu. Cei care n-au acceptat această hotărâre au fost prigonți și închiși în închisori. Astfel, și frații au fost dispersați sau trimiși în închisori, iar conventele lor și bisericile au fost încredințate clerului ortodox.

3. Despre activitatea organizatorică din 1989 până astăzi

Lunga perioadă comunistă de mai bine de patruzeci de ani nu a reușit să suprimă credința atâtor greco-catolici care au rămas fideli iar după 1989 au reînceput practica religioasă a cultului lor. După căderea comunismului, Frații Minori Conventuali au avut posibilitatea să reia munca lor. Astfel la 16 martie 1990 s-au constituit în Asociația Preoților Franciscani din Moldova cu reședința provizorie în casa parohială din Nisiporești, Județul Neamț²⁰⁷. Aici s-a deschis noul seminar pentru formarea de noi frați și de noi preoți franciscani. Această Asociație având personalitate juridică a cerut Guvernului României prin intermediul Episcopului de Iași autorizația pentru fondarea Institutului. Guvernul prin decizia nr. 97 din 24 februarie 1992, a autorizat episcopia de Iași să fondeze Institutul Teologic Romano-Catolic Franciscan în orașul Roman începând cu anul academic 1992-1993. Institutul a fost aprobat inițiind facultățile de Teologie Pastorală, Teologia-litere și Teologia-asistență socială. În același timp s-a deschis casa de noviciat la Luizi-Călugăra, iar apoi la Prăjești. În 1991 s-a început construcția unui nou seminar în Roman.

²⁰⁶ Cf. *Ibidem*, 154-155.

²⁰⁷ Cf. Statutul *Asociației Preoților Franciscani din Moldova*, Cap. I, art. 1.

3.1. Aspecte istorico-juridice

În relație cu Statul Român Provincia Fraților Minori Conventuali Sfântul Iosif, soțul Sfintei Fecioare Maria se bucură de personalitate juridică recunoscută la 19 februarie 1934. După dificila perioadă comunistă care a marcat în mod grav Provincia, Ministerului Culturii și Cultelor a reconfirmat sub denumirea Ordinul Fraților Minori Conventuali (Provincia Sf. Iosif) din România prin adeverința nr. 4401 din 2 iulie 2003²⁰⁸.

Formarea fraților după 1989 – Reorganizarea seminarului

După 1989 Provincia Fraților Minori Conventuali din Moldova (România) a cunoscut un reviriment deosebit în ceea ce privește numărul celor care doreau să îmbrățișeze viața religioasă după stilul de viață al Sfântului Francisc.

După explozia social-politică din decembrie 1989 au redeschis seminarul franciscan mai întâi, provizoriu, la Nisiporești, care după aceea a continuat la Roman.

În mai 1990, când școlile din țară se pregăteau să dea vacanța de vară, la Nisiporești începea școala. Cursurile au continuat fără să se țină cont de sezoane ca să se recupereze, pe cât se putea circa 50 de ani pierduți pentru astfel de învățământ²⁰⁹.

Peste 60 de tineri au fost înscriși și adăpostiți în șura și garajul amenajate, și în subsolul casei parohiale. S-au instalat paturi suprapuse.

În aceste condiții Guvernul Provinciei (Definitoriul) a solicitat fraților preoți implicați în formarea tinerilor frați să se ocupe de aprobările necesare ca Institutul Teologic Romano – Catholic Franciscan de Grad Universitar să poată obține acreditarea din partea statului român. În acest sens s-au făcut demersuri fie la Curia episcopală diecezană, fie la Guvernul României, pentru reînceperea activității școlare a acestui Institut.

Ca urmare a demersurilor făcute s-a obținut din parte Episcopului Diecezan, Petru Gherghel, prin Decretul nr. 1026 din 20 august 1991, aprobarea reactivării Institutului Teologic Romano-Catholic Franciscan de Grad Universitar cu sediul în localitatea Roman, județul Neamț, care urma să funcționeze în conformitate cu Ratio Studiorum al Bisericii Catolice²¹⁰.

Din partea Guvernului României s-a primit Hotărârea Guvernamentală nr. 97 din 24 februarie 1992 care autoriza înființarea Institutului Teologic Romano-Catholic Franciscan de

²⁰⁸ OFMCONV. PROVINCIA „SF. IOSIF” DIN ROMÂNIA, *Anuar Provincial...*, 11.

²⁰⁹ PETRU ALBERT, *100 de ani de la înființarea Seminarului Franciscan din Moldova*, în MSA, 30(1998), 15.

²¹⁰ OFMCONV. PROVINCIA „SF. IOSIF” DIN ROMÂNIA, *Anuar Provincial...*, 39.

Grad Universitar din Roman în care erau precizate condițiile funcționării acestui Institut²¹¹. Se menționează în acest Institut că poate funcționa începând cu anul academic 1992/1993.

În 1995 Institutul s-a afiliat la Pontificia Facoltă Teologica San Bonaventura din Roma, Italia, cu aprobarea Congregației de *Instrutione catholica (De seminariis atque studiorum institutis)* prin adresa nr. 971/95/2 din 17 iulie 1995, *ad quinquenium experimentio gratia*, având dreptul de a acorda gradul de bacalaureat în Sfânta Teologie celor care urmează cursurile Institutului nostru și se conformează astfel can. 250 din Codul de Drept Canonic.

După reînființarea seminarului peste 100 de frați au fost trimiși la studii superioare în Italia, Statele Unite, Germania, Austria, Slovenia.

Pe lângă Institut alte etape importante în pregătirea noilor frați franciscani și preoți ai Provinciilor sunt Liceul Teologic Romano-Catolic Sf. Francisc de Assisi, Postulandatul și Noviciatul.

Liceul Teologic Romano-Catolic Sf. Francisc de Assisi continuă activitatea seminarului mic de la Hălăucești deschis în 1897 și care activa în sediul actualei Școli generale, clădire ce a fost naționalizată în 1948, moment în care seminarului i s-a interzis activitatea. A fost reînființat prin protocolul 9484 al Ministerului Învățământului din 16 martie 1993.

Postulandatul franciscan a fost deschis cu prima serie de candidați primită la Nisiporești în anul 1990 sub denumirea de Școala Preteologică. Între 1992-1996 elevii clasei a XII-a a Seminarului Liceal Franciscan, deschis la Roman, erau considerați postulanți, cu excepția anului 1993-1994 când nu a existat seria clasei a XII-a. Între 1991-1992 la Luizi-Călugăra a fost postulandatul fraților religioși. Între 1996-1997 postulandatul s-a desfășurat în casele de formare din Huși și Prăjești, iar începând cu anul 1999 s-a desfășurat numai la Huși.

Noviciatul de după 1989 a funcționat în casa parohială din Luizi-Călugăra (1990-1991). În această perioadă s-a renovat actuala casă de noviciat din Prăjești, care începând din 1991 și până în prezent – cu excepția anilor 1997-1999 când aici a fost organizat postulandatul. În anul 1996-1997 noviciatul a funcționat în trei locuri: Luizi-Călugăra, Prăjești și Huși²¹².

²¹¹ *Ibidem*, 28.

²¹² Cf. *Ibidem*, 36.

Convente

După evenimentele din 1989 Provincia a recăpătat șase (Hălăucești, Galați, Huși, Prăjești, Luizi-Călugăra, Târgu-Trotuș) din cele zece convente la care s-au adăugat conventul din Roman, cel din Nisiporești (fostă filială a parohiei Hălăucești), cel din Buruienești (fostă filială a Adjudeniului) și cel fondat în cadrul sanctuarului marian de la Cacica.

Roman *Sfântul Francisc de Assisi*

Deschis în 1991, conventul este un complex care cuprinde casele de formare ale Institutului Teologic Romano-Catolic Franciscan și al Seminarului Teologic Liceal, și sediul actual al Provinciei.

Episcopul Petru Gherghel a dat binecuvântarea sa de păstor al diecezei prin Decretul nr. 1393 dat la Iași la data de 13 decembrie 1991²¹³.

Buruienești *Sfântul Iosif Muncitorul*

Sat atestat documentar la 8 mai 1587²¹⁴. Catolicii sunt semnalati în relația din 9 martie 1762. ei erau bejenari din Adjudeni și Tămășeni. Biserica veche din 1864 a fost refăcută după primul război mondial. Actuala biserică a fost terminată în 1937. Centrul parohial din Buruienești s-a deschis în 1920. Primul Paroh a fost părintele Iacint Bock (1920-1935), lui i-a urmat părintele Francisc Cojocea (1935-1938) și părintele Iosif Duman (1938-1939).

În 1990 Episcopia de Iași încredințează Provinciei parohia, iar în anul 2002 conventul este înființat canonic²¹⁵.

Nisiporești *Adormirea Maicii Domnului*

Prezența catolicilor de aici este semnalată în 1776. Biserica veche a fost construită în 1846. Centrul parohial Nisiporești a fost deschis în 1957 prin dezmembrare de la parohia Hălăucești. În 1990 Episcopia de Iași încredințează Provinciei parohia. Conventul este înființat canonic în anul 2002²¹⁶.

Cacica *Regina Sfântului Rozariu*

Conventul Regina Sfântului Rozariu. Localitatea își află începuturile odată cu exploatarea de sare din 1791. Centrul parohial există din anul 1810. Sanctuarul marian în 1996 devine Sanctuar diecezan, apoi Sanctuar național (1997) pentru ca în 2000, papa Ioan

²¹³ Secretariatul Provincial, Documente 5B.

²¹⁴ OFMCONV. PROVINCIA „SF. IOSIF” DIN ROMÂNIA, *Anuar Provincial...*, 19.

²¹⁵ *Ibidem*, 19.

²¹⁶ *Ibidem*, 22.

Paul al II-lea să-i ofere titlul de Basilica Minor. În anul 2001 a fost încredințat Provinciei Franciscane Conventuale din România, iar în anul 2002 este înființat conventul în mod canonic²¹⁷. Primul guardian fiind părintele Romuald Bulai.

Reluarea activității OFMConv printre greco-catolici

Episcopul de Oradea, Vasile Hossu, a făcut propunerea către Curia Generală din Roma a Fraților Minori Conventuali să permită ca frații din Moldova să revină în pastorație în dieceza de Oradea. Iată ce scria episcopul:

Apostolatul Fraților Minori Conventuali în ritul Bisericii Române Unite cu Roma, în România, și în special în Dieceza Greco-Catolică de Oradea, apostolat exercitat deja de trei sferturi de secol a devenit o tradiție și a determinat o istorie. Într-adevăr la cererea făcută guvernului Ordinului vostru acum 75 de către predecesorul nostru de pie memorie – P.S.S. Dr. Traian Valeriu Frențiu, părinții Franciscani, împreună cu P. C. Sa. Pr. Ioan Gârleamu, cu binecuvântarea Sfintei Congregații Pro Ecclesiis Orientalibus și a Guvernului Ordinului, au început apostolatul lor cu efecte benefice și salutare. De aceea, pentru a fi și noi bine întemeiați în istorie și pentru a ține legătura cu istoria, luând exemplul de la predecesorul nostru sus-amintit, luând în considerație ideea de reorganizare a diecezei în noile circumstanțe ale istoriei, după ce am consultat toți consilierii noștri și după ce și-au dat cu toții consensul, și subscrierea lor, am decis de a vă prezenta propunerea noastră, pentru a face ca anumiți membri ai Ordinului vostru să vină în Dieceza Greco-Catolică de Oradea pentru a lua spre apostolat parohia Greco-Catolică „Maica Domnului” care se găsește în strada Ostașilor nr. 2A. Noi concedem și afiliem Ordinului vostru biserica „Maica Domnului” care se găsește la aceeași stradă nr. 2A care cuprinde terenul înconjurător cu suprafața de 10000 de mp., și subsolul bisericii, pregătit deja pentru a face posibil redeschiderea Seminarului Franciscan Greco-Catolic, precum era în 1947. După concluzia tuturor documentelor dintre Dieceza și Ordinul vostru va fi construit Conventul și Mănăstirea Franciscană „Maica Domnului”, și în același timp vor putea reface conventele – mănăstiri: Drăgești, Gruilung, Decănești, Calea-Mare, Sanislău și celelalte²¹⁸.

Curia Generală din Roma a Fraților Minori Conventuali, prin scrisoarea nr. 188/94 din 17 martie a cerut aprobarea pentru ridicarea unei case religioase de rit bizantino-român la Oradea. Sfânta Congregație Pro Ecclesiis Orientalibus cu Decretul nr. 228/92 din 27 aprilie 1994 a dat dreptul de întemeiere a conventului:

Congregatio Pro Ecclesiis Orientalibus, vigore facultatum a Summo Pontefice Ioanne Paolo PP. II sibi tributarum, omnibus bene perpensis, gratiam petitam benigne largitur, ita ut supradicta domus religiosa ac formationis ad Ecclesiam byzantinam Romanorum adscriptam erigatur, quae ritum liturgicum ac ius canonicum Ecclesiae byzantinae Romanorum servare debeat eiusdem Hierarchiae ad normam iuris subiciatur, servatis tamen praescriptis statutorum quae internum regimen supradicti Ordinis respiciunt necnon privilegiis eidem Ordini a Sede Apostolica concessa²¹⁹.

²¹⁷ *Ibidem*, 18.

²¹⁸ Citat în ALEXANDRU SUCEU, *art. cit.*, 264.

²¹⁹ Citat în *Ibidem*, 265.

Drept urmare în toamna anului 1993 câțiva frați studenți au cerut să meargă la Oradea pentru a continua formarea religioasă și studiile și pentru a putea munci apoi printre greco-catolici. În toamna lui 1994 alți câțiva frați, care tocmai terminaseră noviciatul, au cerut să meargă la Oradea.

La cererea episcopului greco-catolic Vasile Hossu așadar se deschidea la Oradea prima comunitate în 1993. Părintele Ștefan Tătaru preluă lucrările începute la biserica închinată Maicii Domnului pe teritoriul fostului cimitir Olosig, o termină și inaugurează primul pelerinaj în 1994²²⁰. În 1995 s-a sfințit și conventul construit prin eforturile părintele Iosif Sabău. Casa oferă preoților diecezani un ambient propice pentru reculegere, iar pelerinilor gazduire. Tot aici au loc întâlniri ale diferitelor grupuri și asociații religioase ale diecezei²²¹.

În 1997 la Holod eparhia greco-catolică de Oradea a recuperat reședința episcop episcopală de vară de aici și a încredințat-o fraților, constituindu-se aici o primă comunitate de frați. Conventul a fost înființat canonic în anul 2002²²².

La Carei, în eparhia greco-catolică de Oradea frații au fost chemați în 1997. Prima comunitate se înfiripă în 1998 într-un apartament închiriat. La 19 mai 2000 cu ajutorul dat de părintele Vincenzo Colli, pe atunci asistent general al Ordinului Fraților Minori Conventuali, este cumpărat imobilul din strada Independenței care va deveni biserica și conventul Sfântul Anton de Padova, sfințit la 1 iulie 2001. Conventul a fost constituit canonic în 2002.

La București în 1989 părintele Ștefan Tătaru împreună cu părintele Vasile Mare a recuperat biserica greco-catolică din strada Sirenelor ținută sub cheie de preoții ortodocși. Apoi au reușit să refacă biserica și casa parohială. P.S. Alexandru Todea a încredințat această biserică fraților in perpetuum însă la moartea acestuia Comisia mitropolitană a anulat acest act și a preluat biserica pentru preoții greco-catolici.

Activitate religioasă

Asociația Armata Maicii Domnului după 1989 și-a reluat activitatea în cadrul Provinciei Sfântul Iosif din România, pe baza aprobării de funcționare primită de la episcopul Mihai Robu. Starea de provizorat și tranziție în care s-au aflat mai toate instituțiile și institutele din țară a făcut ca și asociația noastră să se afle în faza de pionierat postdecembrist. În această perioadă un rol semnificativ în implementarea, însuflirea și răspândirea asociației și a spiritului său a avut-o părintele Gheorghe Patrașcu, fost Ministru

²²⁰ Cf. IOSIF GABOR – IOSIF SIMON, *Necrolog...*, 68.

²²¹ M. VĂTĂMĂNELU, *Activitatea Fraților Minori Conventuali în Biserica Greco-Catolică din Transilvania*, conferință din cadrul simpozionului *Provincia Fraților Minori Conventuali Sf. Iosif din România, 110 ani de la înființarea canonică*, Roman 2005.

²²² Cf. OFMCONV. PROVINCIA „SF. IOSIF” DIN ROMÂNIA, *Anuar Provincial...*, 21.

provincial timp de 21 de ani în anii grei ai încercării comuniste și magistrul de novici după 1989. După ce Domnul l-a chemat la sine, în ajunul sărbătorii arătării Sfintei Fecioare Maria la Lourdes, la 11 februarie 1995, a urmat o perioadă de absență organizatorică activă a asociației, până în anul 2000 când Capitolul Provincial Ordinar l-a ales ca Director Național al asociației pe părintele Alexandru Suceu OFMConv, cu sediul central la Institutul Teologic Franciscan din Roman.

Frații au primit încuviințarea funcționării asociației pe teritoriul diecezei de Iași din partea episcopului Petru Gherghel prin scrisoarea cu nr. 29 din 8 februarie 2001 și prin decretul cu nr. 252 din 6 februarie 2001²²³.

Sub grija părintelui Alexandru Suceu a apărut revista cu caracter marian, Steaua dimineții, primul ei număr apărând la data de 1 decembrie 2001. Apariția ei a continuat cu mari eforturi până în vara lui 2004, când în urma Capitolului Provincial Ordinar, frații capitulari decid sistarea ei până la clarificarea dimensiunii financiare, a statutului, a specificului ei.

În cea de a II-a parte a Capitolului Ordinar din anul 2004, care s-a desfășurat între 13 – 16 septembrie, ca Director Național al asociației Armata Maicii Domnului a fost ales, după norma Statutelor Generale ale Ordinului, părintele Paul Bulai OFMConv, cu sediul la Institutul Teologic Franciscan din Roman și confirmat de către Președintele și Asistentul Internațional, conform canonului 312 § 1, prin Scrisoarea cu nr. 110 din 2005²²⁴.

Activitate caritativă

Fundația Umanitară Pacea a fost înființată legal prin sentința nr. 2713 a Tribunalului din Roman la 8 mai 2000. Fundația are personalitate juridică proprie și este sprijinită cu fonduri îndeosebi din străinătate.

Fundația umanitară Pacea are ca scop dezvoltarea relațiilor interumane, în sensul protejării copiilor²²⁵ fără locuință, abandonati sau orfani, pentru a le oferi posibilitatea de a fi primiți într-un colectiv care să se ocupe de educația acestora, precum și în sensul ajutorării familiilor aflate într-o situație economică gravă, în particular a familiilor numeroase²²⁶.

²²³ Arhiva Asociației Armata Maicii Domnului.

²²⁴ Arhiva Asociației Armata Maicii Domnului.

²²⁵ Copiii ajutați sunt din Roman și din 14 sate din împrejurimi; aproximativ 400.

²²⁶ Cf. <http://pacea.3x.ro/statut.htm> (01.02.2006).

Asociația *Caritasul Antonian – Pâinea celor Săraci*²²⁷ este o fundație umanitară a Ordinului religios al Fraților Minori Conventuali, Provincia *Sf. Iosif* din România care a fost înființată la 8 septembrie 2005.

Caritasul antonian se înscrie în activitățile apostolice proprii Ordinului Fraților Minori Conventuali²²⁸, având drept scop să concretizeze, în manieră organizată și adecvată exigențele social-caritative ale societății zilelor noastre²²⁹.

Activitate științifică

În cadrul Institutului Teologic Romano-Catolic Franciscan din Roman activează două centre de cercetare și studii religioase și o academie istorico-juridică-teologică.

Centrul de studii religioase *Sfântul Anton de Padova* a fost înființat în anul 2000. Directorul acestui centru este părintele lector universitar doctor Maricel Ianuș care prin revista *Lumen Fidei* își să dezvolte doctrina și scrierile Sfântului Anton în armonie deplină cu Învățătura Bisericii.

Un alt centru este cel de cercetare ecumenică și dialog interreligios *Pax et unitas* înființat în 2004 și e condus de părintele conferențiar universitar doctor Iosif Bisoc. Acest centru editează revista *Pax et unitas*.

Academia istorico-juridico-teologică *Petru Tocănel* înființată la 2 octombrie 2002 în cadrul Simpozionului internațional intitulat: *Plenitudo legis, amor veritatis* cu ocazia comemorării a 10 ani de la dispreția înaltului om de cultură, jurist și canonist prin excelență – profesorul Petru Tocănel- și care își propune continuarea tradiției juridice prin promovarea cercetării științifice în domeniul studiilor canonic-umanistice la un înalt nivel academic, prin implicarea laborioasă a tuturor acelor care doresc să contribuie la descoperirea și dezvoltarea moștenirii culturale, europene și naționale, având ca unic obiectiv formarea conștiinței intelectuale a omului zilelor noastre.

Profilul academiei este umanist, punând cu precădere accentul pe studiile istorice, teologice și juridice în tentativa de a scoate în evidență coexistența armonioasă ce există în interiorul societății civile: *utrumque jus* care a animat Biserica și Statul pe tot parcursul evului mediu până la Revoluția franceză²³⁰.

²²⁷ Statutul Asociației *Caritasul Antonian – Pâinea celor Săraci*, art. 2; Conform rezervării de denumire nr. 35223 din 29.07.2005 eliberată de Ministerul Justiției.

²²⁸ cfr. *Constituțiunile Ordinului Fraților Minori Conventuali*, nr. 120, 3.

²²⁹ Statutul Asociației *Caritasul Antonian – Pâinea celor Săraci*, art. 5.

²³⁰ OFMCONV. PROVINCIA „SF. IOSIF” DIN ROMÂNIA, *Anuar Provincial...*, 47.

Activitate publicistică

Mesagerul sfântului Anton e o revistă apărută la Padova pe lângă *Basilica del Santo*. Astăzi e publicată în opt limbi, cu 11 ediții, în sensul că sunt două reviste în limba italiană, una pentru Italia, care este cea mai răspândită, o alta pentru italienii din străinătate, care a luat ființă pentru italienii care au emigrat, actualmente se interesează de probleme interculturale, apoi sunt două în limba portugheză, una în limba portugheză vorbită în Portugalia, iar alta în limba portugheză vorbită în Brazilia, precum și în limbile franceză, engleză, germană, poloneză, română, fiecare având o redacție proprie²³¹.

Mesagerul Sfântului Anton a apărut pentru întâia oară în limba română la sfârșitul lunii noiembrie 1993, sub conducerea părintelui Petru Albert. Revista a fost înregistrată la Tribunalul din Padova cu nr. 1385 din 7 octombrie 1993.

Punctele de reper ale revistei stabilite încă din primul număr sunt: realitatea românească, viața Bisericii, credința trăită, Biblia, actualitatea socială și politică, pietatea creștinească, ecumenismul, carisma franciscană, etc., dar finalitatea prioritară este aceea de a-l face cunoscut tuturor pe Sf. Anton, de a întreține în popor pietatea față de el, în special de a continua în timp activitatea multiplă a Sfântului Anton, predicator itinerant al Evangheliei, om al carității, om al păcii și al dreptății²³².

Din ianuarie 1994, revista avea să apară cu regularitate, o dată la două luni.

În urma a numeroase schimbări grafice și de conținut, toate dictate de importanța evenimentelor și de cererile cititorilor, s-a ajuns la o formulă care structurează revista în două secțiuni distincte. În prima parte sunt abordate cu precădere teme de spiritualitate, în funcție de sărbătorile liturgice, de spiritualitatea și de viața Bisericii (cu un triptic Dossier-Spiritualitate-Viața Bisericii), în timp ce în partea a doua sunt analizate diferite aspecte ale vieții sociale (cu un alt triptic Cultură-Societate-Provincia franciscană). Pagina centrală a revistei este rezervată mereu Sfântului Anton de Padova (Cuvântul Sfântului Anton): un mic citat din predicile sale, tradus și actualizat, ne ajută să medităm asupra trăirii creștine în acest nou mileniu care ne este dat să-l trăim²³³.

²³¹ Cf. <http://www.msa.cnet.ro/numar2004special.asp?id=2> (01.02.2006).

²³² Cf. <http://www.msa.cnet.ro/numar2004special.asp?id=11> (01.02.2006).

²³³ cf. <http://www.msa.cnet.ro/numar2004special.asp?id=11> (01.02.2006).

În 1991 părintele Gheorghe Antal activând pe lângă Seminarul Teologic Franciscan de la Roman a reluat activitatea editurii Serafica²³⁴ care își încetase activitatea odată cu naționalizarea din 1948.

S-a reînceput cu reeditarea unor cărți din prima perioadă a editurii precum: Iosif Tălmăcel, Imitațiunea sau urmarea Maicii Domnului (1992), Alois Chiavarino, Spovedește-te bine (1992), Luigi de Marchi, Sfânta Rita, mângâietoarea mea (1995), Iosif Petru M. Pal, Originea catolicilor din Moldova și franciscanii, păstorii lor de veacuri (1997), Ulderico Cipolloni, Calea Cerului (2000).

Apoi s-a trecut la publicarea de noi cărți precum: Gheorghe Pătrașcu, Zile de încercare și de Har (2002), Iosif Bisoc, Lumină din lumină (2003), Maximilian Pal, Evoluția rescriptelor în Dreptul Roman și în dreptul bisericesc (2003), Mihai Gal, Un fragment din univers (2004), Ștefan Acatrinei, Sfântul Francisc și Sfânta Clara (2005), Mihai Afrențoaie, Creație și Eliberare în vederea unei Alianțe (2005).

Cărțile publicate în perioada 2000-2005 ajungând la 126 organizate în nouă colecții: Colecția Biblică, Colecția Biblioteca franciscană, Colecția Dogmatică, Colecția Rugăciunea Creștinului, Colecția Reînnoiți în Duhul Sfânt, Coloana de studii Studia et documenta, Revista Pax et unitas, Revista Studii franciscane, Revista Lumen Fidei.

Se bucură de personalitatea juridică a Provinciei până când va obține un statut juridic propriu²³⁵.

3.2. Asociația Preoților Franciscani din România

Îndată după evenimentele din 1989 frații care activau prin parohiile din diecezele romano-catolice de Iași și București s-au întâlnit pentru a reface structurile Provinciei lovite atât de crunt de regimul comunist după 1948 și care au activat doar în clandestinitate. Conștienți fiind că pentru aceasta era necesară recunoașterea din partea noului regim toți frații împreună cu părintele Gheorghe Pătrașcu care în secret a avut funcția de Ministru Provincial încă din 1969 s-au întâlnit la Nisiporești unde la 11 martie 1990 au formulat Statutul Provizoriu al *Asociației Preoților Franciscani din Moldova*²³⁶.

Așadar Provincia Fraților Minori Conventuali Sfântul Iosif, soțul Preasfintei Fecioare Maria din Moldova din punct de vedere juridic își lua provizoriu numele de *Asociația*

²³⁴ Cf. OFMCONV. PROVINCIA „SF. IOSIF” DIN ROMÂNIA, *Anuar Provincial...*, 16.

²³⁵ Cf. *Ibidem*, 16.

²³⁶ Cf. Statutul *Asociației preoților Franciscani din Moldova*, cap.I, art.1.

Preoșilor Franciscani din Moldova. Scopul declarat era cel de deservire civică și duhovnicească a credincioșilor ce se află în nevoie materială și spirituală²³⁷.

În capitolul al II-lea Statutul vorbește despre conducerea asociației. Consiliul de conducere este compus din patru membri care au funcțiile de Președinte, vicepreședinte, un secretar și un casier. În articolul 4 se vorbește despre hotărârile luate în privința problemelor majore ale Asociației. Puterea de a lua aceste decizii o are Adunarea generală.

Capitolul III vorbește despre membrii Asociației. Apoi în capitolul IV se vorbește despre scopurile și acțiunile *Asociația Preoșilor Franciscani din Moldova*. Acestea sunt spirituale (ascultarea mărturisirilor, săvârșirea slujbelor religioase, predicarea, predarea învățăturilor creștinești la copii și tineri, pregătirea tinerilor pentru căsătorie), caritative (vizitarea și îngrijirea duhovnicească a bolnavilor, ajutorarea materială a celor săraci, asistență materială și spirituală a persoanelor cu handicap), științifice (organizarea de conferințe, sesiuni științifice, organizarea de pelerinaje, înființarea și organizarea de școli particulare, editarea unei publicații care să moștenească revistele *Viața*, *Aurora franciscană* și *Curierul parohiei Galați*), ecologice (considerând faptul că Sf. Francisc de Assisi este patronul ecologiștilor își propune protejarea naturii)²³⁸.

Capitolul V vorbește despre localul și fondul Asociației. Sediul provizoriu al Asociației era casa parohială din Nisiporești, județul Neamț. În statut mai este stipulată și intenția de a se construi un sediu în incinta viitorului Institut Teologic Franciscan, ce urmează a fi edificat în Municipiul Bacău²³⁹.

În continuare se vorbește despre fondurile Asociației provenite din cotizațiile membrilor, apoi despre cheltuirea fondurilor strânse pentru construirea unei biblioteci, pentru deplasări și cazarea invitaților și pentru cheltuieli de reprezentare.

În ultimul capitol, al VI-lea se stipulează caracterul provizoriu al Statutului în așteptarea hotărârii judecătorești de recunoaștere al acestuia²⁴⁰.

Statutul provizoriu a fost aprobat de Adunarea generală la 11 martie 1990 și recunoscut la Judecătoria Roman care acceptă cererea de dobândire a personalității juridice a Asociației Preoșilor Franciscani din Moldova la 16 martie 1990²⁴¹.

²³⁷ Cf. *Ibidem*, cap.I, art. 2.

²³⁸ Cf. *Ibidem*, cap.I, art.9.

²³⁹ *Ibidem*, cap.I, art.11.

²⁴⁰ Cf. *Ibidem*, cap.I, art.14.

²⁴¹ Cf. Dosar nr. 25/PJ/1990.

La 5 noiembrie 2001 în urma întrunirii Adunării Generale Extraordinare a membrilor s-a hotărât modificarea dispozițiilor actelor de constituire ale ASOCIAȚIEI PREOȚILOR FRANCISCANI DIN MOLDOVA²⁴².

Modificările priveau mai întâi primul articol al primului capitol din Statut privind denumirea Asociației care era schimbată din ASOCIAȚIA PREOȚILOR FRANCISCANI DIN MOLDOVA în ASOCIAȚIA ORDINUL FRAȚILOR MINORI CONVENTULAI (Sfântul Iosif) DIN ROMÂNIA.

Asociația este continuatoarea, atât din punct de vedere spiritual cât și material a Ordinului Fraților Minori Conventuali (Provincia Sfântul Iosif) din Moldova, ordin religios căruia, în baza art. 36 din Legea Cultelor din 1928, i-a fost recunoscută personalitatea juridică și trecută ca atare în Registrul Persoanelor Juridice a Ordinilor religioase din România în 1932, conform Certificatului din 19 februarie 1934, și respectiv a Certificatului nr. 26329/1941 eliberat de Ministerul Instrucției, Educației, Cultelor și Artelor la data de 17 mai 1941²⁴³ și a funcționat astfel până în 1948, după această dată funcționând în regim de clandestinitate. Asociației Ordinului Fraților Minori Conventuali (Provincia Sf. Iosif din România va funcționa până la recunoașterea de către Statul român a Ordinului Fraților Minori Conventuali cu toate drepturile avute până în 1948²⁴⁴.

Capitolul V din Statut care privea patrimoniul Asociației în modificare era stipulat că era constituit din cotizații anuale, contribuții benevole ale noilor membrii cooptați, donații și legate de la persoane fizice și juridice din țară și din străinătate, alte fonduri rezultate din inițierea unor activități productive și comerciale, socio-culturale și didactice desfășurate în vedere îndeplinirii scopului și obiectivelor Asociației. Se mai prevede că donațiile și legatele pot fi valorificate și vor fi înscrise într-un registru special, iar Asociația are dreptul de a refuza donațiile oferite în termeni inacceptabili sau ar contrazice scopul și obiectivele sale. Patrimoniul dobândit de *Asociația Preoților Franciscani din Moldova* revine în totalitate, de drept, *Asociației Ordinului Fraților Minori Conventuali (Provincia Sfântul Iosif) din România*²⁴⁵.

²⁴² Act adițional la *Statutul Asociației Preoților Franciscani din România*.

²⁴³ Cf. *Statutul Asociației OFMConv (Provincia „Sf. Iosif”) din România*, cap.I, art.1.

²⁴⁴ Cf. *Ibidem*, cap.I, art.5.

²⁴⁵ Act adițional la *Statutul Asociației Preoților Franciscani din România*.

Conducerea Asociației despre care vorbește Capitolul II se realizează astfel:
Adunarea Generală a Asociațiilor (A.G.A.), numit Capitol Provincial
Consiliul Director al Asociației, numit Definitoriu, care este format din 4 membrii:
președinte (Ministru Provincial), vicepreședinte, secretar și casier²⁴⁶.
Restul dispozițiilor prevăzute în statutul Asociației rămân neschimbate.
Aceste modificări au fost prezentate Judecătoriei Roman pentru a se constata
modificările aduse statutului. Instanța a admis cererea în baza art. 33 din Ordonanța
Guvernului nr. 26/31 ianuarie 2000 în data de 2 mai 2002²⁴⁷.

4. Concluzie

Am reliefat în acest capitol un nou început. Un început însoțit de premise prielnice.
Mai întâi a trebuit să recunoaștem suferința Provinciei în perioada dominată de regimul
comunist. Perioadă plină de suferințe care au îmbrăcat diferite forme și pe care frații le-au
suportat cu tărie neclintire, atitudine care a fost cauza unei renașteri a Provinciei după 1989.

Provincia s-a reșezat ca și convente, tinerilor care au dorit să între în Ordinul Fraților
Minori Conventuali li s-a dat posibilitatea să studieze în condiții prielnice și astfel alte
activități au putut fi propuse și activate. Activitățile științifice, activitățile religioase,
activitățile caritative și cele publicistice dovedesc acest lucru.

Un punct important al prezenței fraților de după 1989 este acela al colaborării cu
Biserica Greco-Catolică. Mai mult frații lucrează în dieceza de Oradea la Holod, Carei și în
conventul Adormirea Maicii Domnului din Oradea.

La sfârșit am văzut efortul fraților de a fi recunoscuți de statul român mai întâi ca și
Asociația Preoților Franciscani din Moldova în 16 martie 1990, denumire și statut modificate
la 2 mai 2002 în Asociația Ordinului Fraților Minori Conventuali (Provincia Sfântul Iosif)
din România. Sigur, această asociație se prezintă în același timp ca și o cerere către statul
român de recunoaștere a entității Provinciei Sfântul Iosif, soțul Preasfintei Fecioare Maria și
Ordin religios aparținând Bisericii Catolice²⁴⁸.

²⁴⁶ *Ibidem.*

²⁴⁷ Cf. Dosar nr. 15/AJ/2002.

²⁴⁸ Așa cum era recunoscut până în 1948, în baza art. 36 din Legea Cultelor din 1928, recunoscută fiindu-i
personalitatea juridică și trecută ca atare în Registrul Persoanelor Juridice a Ordinilor religioase din România în
1932, conform Certificatului din 19 februarie 1934, și respectiv a Certificatului nr. 26329/1941 eliberat de
Ministerul Instrucției, Educației, Cultelor și Artelor la data de 17 mai 1941.

CONCLUZIE

Nu putem înțelege înființarea juridică a unei Provincii religioase fără să ținem cont de contextul istoric în care aceasta a luat ființă.

Am văzut că prezența lor e atestată printr-o scrisoare a papei Grigore al IX-lea din 1238. Cum hora undecima (11 iunie 1239) este documentul aceluiaș papă prin care îi trimitea pe franciscani în misiune la bulgari și cumani. Acest mandat papal a fost împlinit și de atunci, cu unele mici întreruperi, frații minori au muncit aici până în zilele noastre. La înființarea Congregației De Propaganda Fide franciscanilor conventuali le-a fost încredințată misiunea din Moldova și Valahia la 25 aprilie 1623. Mai apoi, în 1650, observându-se dificultățile de relaționare dintre misionari și superiorul lor care își avea reședința la Constantinopol, este înființată Prefectura in loco a Misiunii în Valahia și Moldova. În continuare am analizat situația religioasă și politică de pe teritoriul provinciilor Moldova, Țara Românească și Transilvania.

A doua parte a secolului al XIX-lea a adus României din punctul de vedere al organizării statale și religioase importante transformări politice care au influențat și unele schimbări și în cadrul bisericii ortodoxe și catolice.

Datorită reglementării situației bisericii catolice din Regatul României prin înființarea Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București și a episcopiei Romano-Catolice de Iași, misiunea Fraților Minori Conventuali de pe acest teritoriul nu își mai găsea locul. Situația fraților care activau aici trebuia și ea revăzută. Astfel că s-a constatat necesitatea fondării unei provincii religioase. După consultațiile necesare, la 26 iulie 1895 Congregația De Propaganda Fide a emanat actul de înființare a Provinciei Franciscane Sfântul Iosif, soțul Preasfintei Fecioare Maria din Moldova.

Nu au lipsit anumite dificultăți și neclarități în punerea în practică a actului și organizarea noii provincii regulate. Pentru rezolvarea acestora a fost trimis un canonist, Angelo Lucidi care a ajutat mult în rezolvarea acestor cauze.

Ca și o paranteză în al doilea capitol a primei secții am analizat câteva atribute care aparțin provinciei, ca formă de organizare a ordinilor religioase în cadrul Bisericii Catolice.

Urmând secțiunea a II-a am reliefat punerea în practică și actualizarea actului de înființare a Provinciei Franciscane Sfântul Iosif, Soțul Preasfintei Fecioare Maria din

Moldova în condiții mult mai prielnice și având o situație juridică bine pusă la punct în cadrul Bisericii Catolice în contextul recunoscunoașterii ca și ordin religios al Bisericii Romano-Catolice de către statul român în baza art. 36 din Legea Cultelor din 1928.

Au fost scoase în relief câțiva frați care și-au dovedit dăruirea și și-au adus într-o mare măsură aportul la dezvoltarea Provinciei franciscane. Ne bucurăm de dăruirea lor și le suntem recunoscători simțindu-le în același timp și îndemnul de a le urma exemplul.

Au fost enumerate și descrise cele zece parohii din dieceza de Iași primite spre îngrijire și transformate în convente prin actul de înființare, Săbăoani, Adjudeni, Hălăucești, Galați, Huși, Prăjești, Bacău, Faraoni, Luizi-Călugăra, Târgu-Trotuș, dar și cele primite în cadrul Bisericii Greco-Catolice, Drăgești și Gruilung, pastorația tinerilor și formarea unor tineri pentru a sluji ca frați franciscani în ritul oriental în dieceza de Oradea, iar în arhidieceza de Blaj, parohia Bilbor, a patra parohie din București și Sanislău.

Apoi am analizat activitatea religioasă concretizată prin diferite acțiuni pastorale, dar și prin promovarea Ordinului al Treilea Franciscan, a asociației Armata Maicii Domnului, etc. Un moment important al acestei activități este plecarea în misiuni a unor frați din Provincie, fosta misiune având prorii misionari pentru alte continente, mergând în Zambia și China pentru a-l vesti acolo pe Cristos.

Cultura a fost și ea promovată prin mijloacele acelor vremuri. În primul rând prin Gimnaziul franciscan de la Hălăucești. S-a dat importanță unei bune pregătiri tinerilor frați care se desfășura în trei momente: seminarul mic la Hălăucești, noviciatul la Săbăoani și Academia Sfântul Bonaventura din Luizi-Călugăra. Promovarea mesajului evanghelic s-a ajutat și de posibilitățile tipografice din această perioadă. S-au scris broșuri, s-au publicat cărți, s-au fondat reviste. Importantă în acest sens este editura Serafica înființată în 1924.

Am rememorat apoi suferința Provinciei în perioada dominată de regimul comunist, perioadă plină de suferințe care au îmbrăcat diferite forme și pe care frații le-au suportat cu multă tărie, atitudine care i-a ajutat să reorganizeze provincia în conventele sale, formarea fraților, activitățile religioase, caritative și științifice.

Sperăm că tot parcursul acesta studiat să fie un impuls și un indicator pentru viitor. Nu ne rămâne altceva decât, respectând trecutul să construim bine viitorul.

I. IZVOARE

A. IZVOARE GENERALE

- Codex Iuris Canonici*, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus Romae, 25.01. 1983, în *AAS*, nr. 75, 1983.
- Codex Iuris Canonici*, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, Romae, 27.03.1917, în *AAS*, nr. 9, 1917.
- Epistola Fratrum Minorum "Iuxta Indiam" evangeliantium ad capitulum generale*, Wadding, *Anales Minorum*, VII, 712-714.
- FRANCISC DE ASSISI, *Regola Bollata*, XII, în *Fonti Franceasane*, I, Movimento Franciscano, Assisi 1977, 130.

B. IZVOARE PARTICULARE

- Act adițional la Statutul Asociației Preoților Franciscani din România.*
- Acta Apostolicae Sedis*, XXI (1929) 452-454.
- Arhiva Asociației Armata Maicii Domnului.*
- Arhiva Curiei Generale a Ordinului Fraților Minori Conventuali (ACG)*: conține relații, dispoziții și scrisori culese, fără nici o ordine, în ordonarea *Seriei XX A Moldavia*; în citate (ACG, *Moldavia*) este indicat autorul și data documentului, *Moldavia*; citate în TOCĂNEL PETRU, *Storia della Chiesa Cattolica in Romania*, vol. III/1, Padova 1960.
- Arhiva Sfintei Congregații de Propaganda Fide (APF/ASCPF)*: dincolo de deciziile indicate în *Acta*, conține multe relații și scrisori ale Prefecților și Vizitatorilor Apostolici, ale Nunțiilor de Viena și ale misionarilor în seria *Moldavia* și *Bulgaria-Valachia*; citate în TOCĂNEL PETRU, *Storia della Chiesa Cattolica in Romania*, vol. III/1, Padova 1960.
- Bullarium Franciscanum*, vol. I, 247-248.
- Constitutiones Urbanae Ordinis Minorum Conventualium*, Melchoniae 1880.
- Constituțiunile Ordinului Fraților Minori Conventuali*, Roma 1984.
- COSTESCU CRISTIAN, *Colecțiune de legi bisericești*, I, București 1916.
- Missiones Catholicae ritus latini*, anul 1895, 107-109.
- Nova Ordinis Provinciae Romaniae*, 20-21.
- Registrul Asociației Publice Internaționale *Armata Maicii Domnului*.
- Schematismus Fratrum Minorum S. Francisci Conventualium Almae Provinciae S. Ioseph Sponsi B.M.V. in Romania*, Săbăoani-Roman 1935.

Statutul Asociației Caritasul Antonian – Pâinea celor Săraci.

Statutul Asociației OFMConv (Provincia „Sf. Iosif”) din România.

Statutul Asociației Preoților Franciscani din Moldova.

II. BIBLIOGRAFIE

A. AUTORI

BÂRLEA Octavian, *Ex historia romena: Ioannes Bob Episcopus Fagarasiensis 1783-1830*, Freiburg 1951.

BOTA IOAN – IONIȚOIU CICERONE, *Martiri și mărturisitori ai Bisericii din România (1945-1989)*, Viața Creștină, Cluj 2001³.

BRÂNZEU NICOLAE, *Contribuții la unirea românilor din Banat. Activitatea Franciscanilor în veacurile XIII-XV, în Centenarul VII dela moartea Sf. Francisc din Assisi*, 1926.

CANTEMIR DIMITRIE, *Descriptio Moldaviae*, București 1973.

DE BERTHA ANDRAS, *Din istoria Transilvaniei*, I, București 1963.

———, *Magyars et Roumains devant l’histoire*, Paris 1899.

DUMEA EMIL, *Cărți și reviste catolice românești în Moldova*, Sapienția, Iași 2002.

FERMENDŽIN EUSEBIUS, *Acta Bulgariae ecclesiastica, Zagabriae* 1887.

GABOR IOSIF – SIMON IOSIF, *Necrolog 1600 – 2000*, Presa Bună, Iași 2001.

GABOR IOSIF, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, Conexiuni, Bacău, 1995.

GANE CONSTANTIN, *Trecute vieți de Doamne și Domnițe*, vol. I, București 1936.

GIURESCU CONSTANTIN, *Istoria românilor*, vol. I, București 1913.

GOLUBOVIC GIROLAMO, *Biblioteca bio-bibliografica della Terra Santa e dell’Oriente Francescano*, III (1300-1332), Quaracchi 1906.

HERING IACINT, *Activitatea călugărilor franciscani în Muntenia în Centenarul VII dela moartea Sf. Francisc din Assisi*, Hălăucești 1929.

HURMUZACHI EUDOXIU, *Documente privitoare la istoria Românilor*, I, VI (1199-1345), București 1887.

IORGA NICOLAE, *Studii și documente cu privire la istoria Românilor*, vol. I-II, București 1901.

———, *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, vol. I, Bucarest 1940.

- LUCIDI EVARISTO, *Voto del Consultore intorno ad alcuni dubbi, proposti da Mons. Camilli, Vescovo di Iassi, e vertenza tra il medesimo Vescovo di Iassi e i Religiosi Conventuali in Moldavia*, 34.
- PAL IOSIF M. PETRU, *Originea Catolicilor din Moldova și Franciscanii păstorii lor de veacuri*, Serafica, Săbăoani 1942.
- PAPACOSTEA ȘERBAN, *Oltenia sub stăpânirea austriacă 1718-1739*, București 1971.
- ROYAL ROBERT, *Martirii catolici din secolul al XX-lea*, Sapiientia, Iași 2003.
- SCHMIDT GUGLIELMUS, *Romano-catholici per Moldaviam Episcopatus et rei romano-catholicae res gestae*, Budapestini 1887.
- SIMON IOSIF, *Franciscanii Minori Conventuali. Provincia Sf. Iosif din Moldova*, Serafica, Roman 1998.
- THOMAS A.H., *De oudste Constituties van de Dominicanem*, Lovanio 1965.
- TOCĂNEL PETRU, *Storia della Chiesa Cattolica in Romania*, vol. III/1, Padova 1960.
- WADDING, *Anales Minorum*, VII, Quaracchi, Roma 1733.
- XENOPOL ALEXANDRU, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, III, București 1928.

B. Articole de revistă

- AA.VV., *Cronica*, în *Viața*, 7-8(1938), Serafica, Săbăoani-Roman, 135.
- AA.VV., *Pelerinajele de la Drăgești și Sanislău*, în *Viața*, 7-8(1947), Doina, Beiuș-Bihar, 29.
- AA.VV., *Preoții franciscani în București*, în Almanahul Revistei *Viața*, Serafica, Săbăoani-Roman 1944, 60.
- ALBERT PETRU, *100 de ani de la înființarea Seminarului Franciscan din Moldova*, în *Mesagerul Sfântului Anton (MSA)*, 30(1998), 15.
- , *Figuri franciscane în basorelief*, în *MSA*, 11(1995), 28.
- , *Înființarea Provinciei Franciscane în Moldova*, în *MSA*, 11(1995), 9.
- BARBAT BERNARD, *L'institution de l'office du „Théologien” în L'Eglise Roumaine unie*, Roma 1963.
- BIANU ION, *Vito Piluzio. Documente din arhivele Propagandei*, în *Columna lui Traian*, 4 (1883), 276-280.
- CÂNDEA RADU, *Noua lege bisericească*, în *Candela* (1925), 207.
- CARPATI GRAȚIAN, *Un cuvânt către parohienii mei*, în *Viața* 1(1913), 5.
- Commentarium Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Conventualium*, 6-10(1940), Typis Polyglottis Vaticanis.
- DUJČEV IVAN, *Il franciscanesimo in Bulgaria nei secoli XIII e XIV* în *Miscelanea francescana*, 34 (1934), 260-261.

- GHICA VLADIMIR, *Scrisoarea unui preot catolic pământean*, în *Spicuri istorice*, Presa Bună, Iași 1936, 30.
- HOSSU-LONGIN VALENTIN, *Franciscanii în gulagul românesc*, în *MSA*, 11(1995), 50.
- ILIEȘ ANTONEL-AUREL, *Storia della Chiesa e del Franciscanesimo in Romania în Il Missionario Francescano*, 7 (2001), 15.
- KARALEVSKIJ CIRILLO, *Bernardino Quirini, Episcop de Argeș 1591-1604*, în *Revista Catolică* 4 (1915) 515-535.
- , *Proiectul misiunii lui Anton Possevino în Moldova și Țara Românească 1583-1585*, în *Revista Catolică*, 3 (1914), 521-539.
- MORARIU BONAVENTURA, *La missione dei frati Minori Conventuali in Moldavia e Valachia nel suo primo periodo, 1623-50*, în *Miscellanea Francescana*, Roma 52(1962), 16.
- , *Series Chronologica Praefectorum Apostolicorum missionis fr.Min.Conv. in Moldavia et Valachia durante saec. XVII et XVIII*, în *Commentarium Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Conventualium*, 6-10(1940), Typis Polyglottis Vaticanis, 20.
- MUȘLEA ION, *Scheii de la Cergău și folklorul lor*, în *Dacoromania*, V (1902), Cluj, 1-32.
- PALL FRANCISC, *Le controversie tra i Minori Conventuali e i Gesuiti nelle missioni di Moldavia (Romania)*, în *Diplomatarium Italicum*, IV 182-232 (text), 298-354 (documente).
- SESAN Valerian, *Modificarea legii și statutului Bisericii Ortodoxe Române*, în *Candela* 22(1935), 145-185.
- , *Reflexiuni asupra unificării organizatorice*, în *Candela* 8(1923), 321-358.
- SUCEU ALEXANDRU, *Fraternità OFMConv di rito Bizantino-Romeno in Romania*, în *Miscellanea Francescana*, 95(1995), Roma 1995, 264-266.
- TOCĂNEL PETRU, *Franciscanii Minori Conventuali și limba română*, în *Buna vestire*, 11(1971), Roma, 9-43.

C. ALTE PUBLICAȚII ȘI DICȚIONARE

DIPLOMATARIUM ITALICUM, II, ROMA 1930.

ORDINUL FRAȚILOR MINORI CONVENTUALI. PROVINCIA „SF. IOSIF” DIN ROMÂNIA, *Anuar Provincial 2003-2004*, ROMAN, 2004.

NAZ RAOUL, cuvântul „Province religieuse” în *Dictionnaire de Droit Canonique*, VII, Letouzey et Ané, Paris 1965, col. 399.

TAMBURRINO GIUSEPPE, cuvântul “Provincia” în GUERRINO PELLICCIA – GIANCARLO ROCCA, *Dizionario degli Istituti di perfezione*, VII, Edizione Paoline, Roma 1983, col. 1059-1065.

D. CONFERINȚE

PAL MAXIMILIAN, *Aspecte istorico-juridice ale întemeierii Provinciei "Sf. Iosif" a Fraților Minori Conventuali*, conferință din cadrul simpozionului *Provincia Fraților Minori Conventuali Sf. Iosif din România, 110 ani de la înființarea canonică*, Roman 2005.

VĂTĂMĂNELU MIHAI, *Activitatea Fraților Minori Conventuali în Biserica Greco-Catolică din Transilvania*, conferință din cadrul simpozionului *Provincia Fraților Minori Conventuali Sf. Iosif din România, 110 ani de la înființarea canonică*, Roman 2005.

E. ADRESE INTERNET

<http://pacea.3x.ro/statut.htm> (01.02.2006).

<http://www.arcb.ro/istorie.html>(01.02.2006).

<http://www.ercis.ro/dieceza/index.asp>(01.02.2006).

<http://www.msa.cnet.ro/numar2004special.asp?id=11> (01.02.2006).

